

בני ישראל

עידן ישמע

ירושלים

הבולוצות

מזל טוב

מזל טוב

לכבוד
שמחת נישואין של
הרב אברהם חיים אלימלך
גראם שליט"א
עב"ג
הכלה הבתולה המהוללה
תחי'
יום ד' פרשת בהעלותך
י"ג סיון שנת תשמ"ז לפ"ק
ירושלים עיה"ק תובכ"א

קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה

ס פ ר

נשואי ישראל כהלכתה

על הלכות חופה וחתונה

בו יבואר מעלת כבוד קדושת חתן וכלה ושמחתם, ועניני
הנהגת חתן ביום חופתו, וכל דיני ומנהגי חופה וקידושין
וברכת אירוסין ונשואין, ושבע ברכות.

מלוקט מחשלחן ערוך ושלחן העזר והמפרשים ומחרבה
ספרי קודש ומצדיקי עולם, קדושי עליון כשמש וירח
ובוכבים, יחד מבהיקים ומזחירים.

ובעזר זך שוכן מעונה איום ונורא, יצא זה הספר לאורה
למזכרת ומנחת ש"י משמחת נשואין של

הרב אברהם חיים אלימלך גראס שליט"א

בן כ"ק אדמו"ר הגה"צ

מרן ר' שלום יהודה גראס שליט"א

אבדק"ק האלמין יע"א

עב"ג תחי'

יצא לאור ע"י

מכון להוצאת ספרי יהודה וישראל

בנשיאות מרן הגה"צ שליט"א

פה ברוקלין נ"י שנת תשמ"ז לפ"ק

ומשוש חתן על כלה ישיש עליך אלהיך

בעזה"ת

ברוך שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה להשתתף בשמחת
כ"ק אדמו"ר הגה"צ שליט"א בנישואי בנו היקר המו"מ בתר"ש
ומוכתר בכל מדה נכונה חוב"ט

הרב אברהם חיים אַלְימֶלֶךְ שליט"א

עב"ג הכלה הבתולה המהוללה כלילת המעלות והמדות

מרת גימל תחי

בת הרה"ח המפואר, יפה פרי תואר, איש החסד ורב פעלים לתורה
ולתעודה, שמו משבחים ומפארים כנש"ק שלשלת היוחסין כש"ת
מוהר"ר קלמן לייב לופטיג שליט"א

ענבי הגפן בענבי הגפן דבר נאה ומתקבל

והנה ידענו שבין תכריך כתביו של כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
נמצא כת"י בדיני ומנהגי חופה וקידושין — וברכת אירוסין
ונשואין ושבע ברכות וכל המסתעף לזה, אשר עודנו בכתובים ולא
ראה עדיין אור הדפוס, חשבנו לנכון להדפיסו בעתו ובזמנו לרגל
שמחת הנשואין, אי לזאת לקחנו הורמנא ורשותא מכ"ק אדמו"ר
שליט"א, ונגשנו אל המלאכה לסדרו בסדר נאה ונכון למען ירוץ
הקורא בו, ותקוותינו חזקה ובטוחה שכל רואיו יאשרוהו ויהללוהו
כי טוב הוא.

ונסיים בברכה לכ"ק רבינו שליט"א יהא רעוא, מן קדם
אבוהון דבשמיא, רבון עלם ועלמיא, שהזיווג יעלה יפה יפה, ועדי
עד יהי' הבנין, ובישראל תבנה בית נאמן, וחדו סגי ייתי, ונהורא לה
ימטי, וברכאן דנפישין בפרקי דקידושין, ויזכו לראות המשכת
השושילתא דדהבא, לעטרת תפארת האבהן עילאין וקדישין,
וישמע בבית זה קול ששון וקול שמחה ועי"ז יושפע שפע ברכה
והצלחה לכל המשתתפים ולכל בית ישראל להתברך בכל מילי
דמיטב, ולעורר עת דודים בבנין ציון וירושלים בכגצ"א

הנהלת המכון

הקדמה והתנצלות

ה' שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך

אחד היה יהיה חוה, יוצר העליונים ובורא התחתונים. אש דת נצה ינחילנו, יי אדונינו מה אדיר שם|אלהינו, וגם אנן מה נענין אבתרן מי יפאר גדל פאר מלכנו, וכמה מעלות טובות למקום עלינו, אשר יש מאין בראנו יוצרינו, ומבטן ומהריון ומלידה יקדשנו, ולשמונת ימים חתם בריתו בבשרינו, ולשלישים יום צונו לפדות נפשנו, ובן שלש שנים לבית הספר להדריכנו, ובקדושת האותיות ונקודותיהם להרגיל שפתנו, ובן חמש שנים במקרא לעטרנו, ובפרשת קרבנות לחנך תורת אלהינו, ובן עשר שנים במשנה ללמדנו, ובן שלש עשרה שנה במצות לזרנו, ובאות תפילין להכתיבנו, ובן חמש עשרה שנה בגמרא לחכמנו, ובן שמונה עשרה לחופה כדת תורתנו, לשמור אות ברית קודש אשר בו חתמנו, ולהתקדש בקדושת מלכנו, ולהמשיך נשמות קדושות לתולדותנו, וכדי לכבות אש היצר הבוער כגחלת בוערת. אסר לנו העריות, והתיר לנו הנשואות בעתים הקבועות, לפרות ולרבות בנים ובנות, באופן שנתקדש עצמנו במוטרות, וזוכין להבין הנגלות ולהשיג הנסתרות, בכח שמירת היסוד וקדושת הברית, הנצטווה מפי אל המערכות, המהפך העונות לזכיות, בכח התשובה מעומק הלב וזיב בכיות, וזוכין לכל הברכות והצלחות בגשמית ורוחניות.

ולפי שענינים הללו בכל ספרי הקודש מפוזרות, אשר צדיקי עולם סללו דרך ישרה ומהוללת, ומעת אשר נתחבר הספר הקדוש חופת חתנים אין איש מאסף אותם להיותם ביחד נסדרות, ומקום הניחו לי ליגדור גדרות. ע"כ באתי אני הצעיר והדל בעינים כהות, ובידיים רפות וברכים כושלות, ללקוט ולאסוף פרחי שושנה כהולכי נמושות, ישנות גם חדשות, להיות למזכרת לי וליוצאי חלצי ה' עליהם יחיו לדורי דורות, איך שיתנהג חתן. הדרכה נפשית והכנה רוחנית בהנהגות ישרות ועצות נפלאות לקראת יום החופה החתונה והחיים. זה ושער לה' צדיקים יבואו בו — אם השער הוא לה', כדבעי, אז יש אפשרות ותקוה שצדיקים יבואו בו. כל מצוה שכתורה צריכה הכנה. „שלושים יום קודם החג דורשים בהלכות החג“ — ואם חג הנמשך שבוע ימים צריך הכנה של שלושים יום, על אחת כמה וכמה הנישואין הנמשכים בע"ה לכל החיים. ומה רבים החיובים, המצוות והשעבודים ההדדיים המוטלים על בני הזוג, ואיך אפשר לגשת לחופה בלי הכנה ראויה, נוספת על לימוד ההלכות ביו"ד.

בברכת נישואין אומרים, „אשר יצר את האדם בצלמו בצלם דמות תבניתו והתקין לו ממנו בנין עדי עד“. והגר"א מבאר הלשון במשלי (יד, א), „חכמת נשים בנתה ביתה“ — ש„בית“ הוא דבר של קיימא. וכל בניית בית צריך תכנון והכנה, כמו שאמרנו רבותינו (בראשית רבה, א') „בנוהג שבעולם מלך בשר ודם בונה פלטין אינו בונה מדעת עצמו, אלא זיפתראות

ופינקסאות יש לו לדעת האיך עושה חדרים, האיך עושה פשפשין (כניסות)". כל שכן ונין
נשגב הנועד לכל החיים בדאי יש להכינו בהקפדה יתירה ומתוך אחריות גדולה.
באמת כל חתן רוצה לדעת סדר הישר בהנהגת יום חופתו, ולא כל אחד יודע לעיין ולחפש
בשו"ע ובפוסקים ראשונים ואחרונים וספרים שונים שמבארים כל הלכות אלו, לכן סידרנו
בע"ה סדר התנהגות ביום החופה בסידור נאה, קיצור נמרץ, ולשון קל, מלוקט משו"ע
ואחרונים, ובפרט מספר שלחן העזר, מהגאון הגדול מטשאפ זצ"ל, ומשאר ספרי המנהגים,
להקל על החתנים שילמדו בו קודם חתונתם, ויחזרו על הקונטרס כמה פעמים עד שיהיה חרוט
בזכרונם כל ענין למעשה.

מובן מאליו שהספר הזה סידרנו רק להאיר עיני החתנים בהנהגת יום חופתם, היינו,
מנהגיו, ברכת אירוסין ונשואין ושבע ברכות, כי כמעט בלתי אפשרי לחתן ללמוד כל הלכה
בשרשה בשו"ע ופוסקים. גם לא באנו להכריע בדבר שיש בו מחלוקת, וכן לא העתקנו כל
עניני מציאות שאפשר להוולד בעת החופה, רק העתקנו דברים פשוטים וברורים השייכים
בכל חופה ונשואין, ולכן כל דבר שיש בו פלוגתא ושאלה אפילו במנהגים ישאלו להמסור
קידושין או לאיזה מורה הוראה הבקי בזה.

מ פ ת ח

פרק א — ענף א

ז ..... 1. זיווג מן השמים

ענף ב

ח ..... 2. זיווגו של אדם

ענף ג

ח ..... 2*. קשר של קיימא

פרק ב

י ..... 3. תפלה לזכות לזיווג נאה — מבעל של"ה הק'

יב ..... 4. תפלה יפה לזכות לזיווג נאה מבעל פלא יועץ

פרק ג

יג ..... 5. לא לאחר זמן הנשואין

פרק ד

יד ..... 6. זמר לחתן בשבת שקודם החתונה

פרק ה

טו ..... 7. טהרת המקוה לחתן ביום חופתו

טז ..... 8. עיקר: הוידוי שעם הטבילה

טז ..... 9. מצות עשה של וידוי, ומצות עשה של תשובה

יז ..... 10. תפלת אנא השם

יז ..... 11. תפלה לאשה ביום כניסתה לחופה

יח ..... 12. תפלה קודם טבילת מצוה

יט ..... 13. תפלה שטוב לאומרה תמיד

כ ..... 14. תפלה לחתן ביום הנשואין (מבעל פלא יועץ)

כא ..... 15. ברכת שהחיינו

פרק ו

כא ..... 16. עניני תענית ונוסח עננו

פרק ז — ענף א

כב ..... 17. יום החתונה וסדר הכנה להחופה

כג ..... 18. צדקה

כג ..... 19. להזמין עניים לסעודתו, ולעשות צדקה וחסד

כג ..... 20*. מנהגי חתן קודם החופה

כד ..... 21. שיתוף עוה"ז ועוה"ב בנשואין

כד ..... 22. דברים שצריך להכין קודם החופה

כד ..... 23. שכירת מקום החופה

כה ..... 24. לבישת הקיטל

כה ..... 25. אפר מקלה

כה ..... 26. התרת הקשרים

כו ..... 27. פריסת סודר (באדעקין)

כו ..... 28. יציאה לחופה

כו ..... 29. סדר החופה

כו ..... 30. ברכת אירוסין

ענף ב

- כו ..... 31. סדר והכנה להחופה
כו ..... 32. מצות קידושין (אירוסין)

ענף ג

- כו ..... 33. ענין הנשואין (חופה)

ענף ד

- כו ..... 34. הכנה להחופה
כו ..... 35. ברכת הבנים
כח ..... 36. ברכה להחתן
כח ..... 37. ברכה להכלה
לא ..... 38. תפלה לפני החופה ושבע ברכות
לא ..... 39. עוד תפלה לפני החופה (מבעל החיד"א)
לא ..... 40. יציאה להחופה

פרק ח

- לג ..... 41. סדר הקדושין והחופה
לג ..... 42. כוננות לקדושין
לג ..... 43. ברכת אירוסין
לד ..... 44. מעשה הקדושין
לד ..... 45. הקראת נוסח הכתובה
לה ..... 46. ברכות הנשואין
לו ..... 47. שכירת הכוס

פרק ט

- לו ..... 48. הסדר אחר החופה
לו ..... 49. הבאה לבית החתן (חזר היתד)

פרק י

- לו ..... 50. סדר ברכת המזון בסעודת חתן וכלה

פרק יא

- נ ..... 51. גודל שכר הנהגה מסעודת מצוה

פרק יב

- נא ..... 52. הלכות אירוסין ונשואין
נב ..... 53. סדר ברכת אירוסין ונשואין
נג ..... 54. סדר הקידושין
נד ..... 55. דיני ברכת המזון בבית חתן בו' ימי המשתה

פרק יג

- נה ..... 56. פנינים נבחרים — עצות ישרות שיתנהג האדם בתוך ביתו

פרק יד

- נו ..... 57. טעמים למנהגי ישראל שבתנאים, חופה וחטונה

פרק טו

- סז ..... 58. סיפורים מצדיקים בענין זיווגים מן השמים

פרק טז

- עו ..... 59. נוסח שטר כתובה לכתולה

נשואי ישראל כהלכותה

על הלכות חופה וחתונה

פרק א — ענף א

זיווג מן השמים

ישמחו האבות ויתעלסו הבנים, במתנת אלהים הניתן להם משמים, כדגרסינן בפרק קמא דסוטה אמר רבי יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני בית פלוני לפלוני, שדה פלוני לפלוני, וכן איתא במסכת מועד קטן דף י"ח מן התורה מן הנביאים מן הכתובים מה' אשה לאיש.

מן התורה דכתיב מה' יצא הדבר, וכתיב היא האשה אשר הוכיח ה'.

מן הנביאים דכתיב ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא.

מן הכתובים דכתיב בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת. ועם כל זאת לא ימוע עצמו מלבקש רחמים שמה יגרום החטא ויתנו לו כפי מעשיו.

וז"ל בעל מנורת המאור כשם שמתפלל האדם לאלהיו שיכין לו כל צרכיו וינצלוהו מכל צרה כך הוא טוב להתחנן לאלהיו שיזמין לו אשה טובה בכשרות ובשלום, כדאיתא בפרק קמא דברכות דף ה' על זאת" יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא כו' אמר רבי חנינא זו אשה שנאמר מצא אשה² מצא טוב.

א) ולכן במערבא כי הוה נסיב איניש אתתא הוה אמרי מצא או מוצא, היינו שרמוזו בזה שהדבר תלוי בתפלה, או פי' מצא כו' היינו שהבחינו בזה אם הוא זוג ראשון [כמו דכתיב מוציא אסיויים בכושרות, אמרו ז"ל בני ושירות. כאן בווג ראשון כאן בווג שני. פירושו, מה שאמרו קשה לוויגן הוא בווג שני. דע כי האדם כשבא פעם אחת לעולם הזה והוא חדש ואז באה בת זוגו עמו כנדע. והנה כשבא הזמן הראוי לישא אשה אז מודמנת לו בת זוגו בלי שום טורח כלל ועיקר. אמנם אם חטא והוצרך להתגלגל עבודו והוא מאותם שכתוב בהם ויצאה אשתו עמו. שמגלגלים גם לבת זוגו פעם אחרת בעבודו. הנה אדם כזה כאשר יבא לישא אשה לא תודמן בת זוגו אליו אלא על ידי צער גדול וקטטות ומריבות שיש עליו קטרוגים, וזה נקרא זוג שני. ע"כ ש"ע האר"י ז"ל. ובספר המדות בסעיף חיתן אות ז' השידוך שדוכרים אע"פ שאינו נגמר השידוך בעצמו גם זה מן השמים והשידוך לחוד עושה רושם בו ובה. ובספר שיחות מוהר"ן אות קכ"ג האריך בענין שיש הרבה מיני זוגים: ויש שנגמרו בדיבור; ויש במחשבה; ויש בהתקשרות התנאים לחוד; ויש בנשואין איהו שנים ואחר כך פוטר אותה בגט כריאות. ע"ש בר"ק יענעם לך] ואז אפילו אם היתה מרה כלענה מוכרחת להשתנות לטוב דכתיב מצא אשה כו', ואם הוא זוג שני אז ומוצא אני כו' וזה דאיתא בווג שני שאין מוויגין לו לאדם אלא לפי מעשיו היינו שאין שולט בה שום השתנות רק כמדתו מחדין לו.

ב) מצא קאי על האיש שמצא לו אשה טובה, ראוי לשמוח בה כאלו מצא מציאה, מה שאין כן אשה רעה שאינה מציאה לו, לכן אמר שלמה המלך ע"ה ומוצא אני מר ממות את האשה המיוחדת להיות מושלת עליו. כדאיתא כל שאשתו מושלת עליו, צועק ואינו נענה. ורמו, „האשה" בגמטריא איש, שהוא במקום איש. וסיים באשה טובה מצא טוב, כשהיא אשה והוא איש, כמו שכתוב והוא ימשל בך, והיינו טוב, כמו שכתוב לא טוב היות האדם לבדו, עכ"ל מהרש"א ז"ל.

ענף ב

זיווגו של אדם

- (א) בית והון נחלת אבות ומה' אשה משכלת (משלי י"ט י"ד).
- (ב) ארבעים יום קודם יצירת הולד מכריזין ואומרין בת פלוני לפלוני (סוטה דף ב' ע"א).
- (ג) לעולם ימכור אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם (פסחים מ"ט).
- (ד) כל אשה שהיא צנועה בביתה וזכה להיות לה בנים שראויין להיות כהנים גדולים.
- (ה) לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר ואם לאו נגדו להלחם וכו' ריב"ק אומר אל תקרי כנגדו אלא לנגדו אם זכה תהיה לו עזר ואם לאו נגדו להלחם וכו' ריב"ק אומר מה עשה הקב"ה נתן שמו ביניהם י"ה אם הולכים בדרכי ושומרים מצותי הרי שמי נתן ביניהם ומציל אותן מכל צרה ואם לאו הריני נוטל את שמי מביניהם והם נעשים אש והאש אוכלת אש.
- (ו) עיין באור החיים הקדוש פרשת קדושים אל תחלל את בתך להזנותה וגו' וז"ל: פירוש יצו הא"ל למי שיש לו בת שלא ינהג בה מנהג חולין להראותה לפני כל ולהתנאות לפניהם אלא כבודה בת מלך פנימה והגם שיתכרך בה להנאת זיווגה כי בת יפה ונעימה היא ותשא להראוי לה עם כל זאת יצו הא"ל כי חילול הוא לה. והיוצא מזה הוא להזנותה ולא להשיאה כי יבער בה אש הטבעי ותחלל כבודה ולא זו בלבד אלא שתהיה סיבה להבעיר אש בלב ורואה וחומד ותזנה הארץ ולבסוף ומלאה הארץ זימה ונמצא עון הרשע תלוי בצוארו.

ענף ג

קשר של קיימא

הדרכה לזכות שיהיה הזיווג קשר של קיימא, והבית שיבנו שיהיה לשם ולתפארת, ולא ימוט ח"ו כהרבה בתים בזמנינו שבעוה"ר מתפוררים, והדבקים נפרדים והילדים מתכדרין ומוצאין מקום מנוחתם ב,,פאוסטער-האוס" רח"ל.

ומן הנכון להעתיק כאן לשון מכתב מאחד ממאורי התורה בדורינו שמברר ומלבן סיבת ריבוי הגירושין בעוה"ר בזמן הזה:

נשאלתי מה היא סיבת ריבוי הגירושין בזמן הזה במדה כזו אשר לא נראה ולא נשמעה מימות עולם.

ידוע תדע כי הרבה ביליתי לחקור ולדרוש עד לעומקן של דברים ובאתי להחלטה כי סיבת הגורמות הן ד' אבות נזיקין, ולכל אחד ל"ט תולדות. כמוכן שבמכתב אי אפשר להאריך בפרטי פרטות על כן יהיו דבריני ראשי פרקים, תן לחכם כמותו ויחכם עוד:

א) סיבה ראשונה, הגישה לזיווג קבלה צורה חדשה בדורינו. לפנינו זאת בישראל האבות דאגו לזיווגי ילדיהן כמו שאמרו חז"ל (קידושין סוף"א) שחובת האב להשיא אשה לבנו. הם עשו כל הנצרך לצורך הזיווג: כגון להבחין מצב הבריאות; מה מעמד הבחור בחכמת התורה ואם יראתו קודמת לחכמתו; איכות מדותיו וכהנה וכו'.

כמו כן התענינו אם רוח הבחור והבתולה מתאים שיוכלו לסדר אורת חייהם בכל המצבים, הן בריח וחי"ו בצמצום. ואם דעותיהם מכוונות בדרך הנהגת הבית וחינוך בניהם ברוח ישראל סבא. ואחרי שזכו למצוא את המתאים ביותר לבנם או לבתם התקשרו בקשר ושידוכין בתקווה להשי"ת שזה יהיה קשר של קיימא ובנין עדי עד.

דרך זה האיר לן מרן רשכבה"ג החתם סופר בספרו תורת משה (פרשת חיי שרה) ולפיכך האריכה תורה בזיווגו של יצחק, להראות הכרחיות המתינות בענין שידוכין. ומובן ושהורים שהגיעו לימי בינה יודעין להערך מצב ורצינות ענין שידוכין שהוא קובע גורלן של ילדיהן החביב להן מכל, ובדרך זה הצליחו ועשו פרי נאה בימי קדם.

בדורינו, בעוה"ר נחלפה המטבע, אין ההורים הקובעים השידוך, אלא לכל היוגור המה המסכימים, פעם ברצון ופעם בעל כרחם יענו אמן. הקובעים בשידוכין כיום, הם הילדים בעצמן, אשר כאפרוחים שלא נפתחו עיניהם יוצאין על פני חוצות לחזר אחר זיווגן שקורין „אויסגייין“. עצם הגישה הזאת אין רוח חכמים נוחה הימנה, כי היא נוגדת רוח התורה, ולפעמים נוגעת ביסוד היסודות של קדושת ישראל. וכבר אמרו: „סתירת זקנים בנין ובנין נערים סתירה“ אין בדרך זה ברכה והצלחה ברוח ישראל סבא, וכבוד ה' הסתר דבר ודי למי שרוצה לראות האמת.

ב) לפעמים ההורים לבדם המה אבות המזיקין בשלום בניהם, פעם קודם השידוך ופעם לאחריו:

לפני השידוך: האב מדמה בנפשו שלפי ערכו הרם לבזיון יחשב אם ישיא בתו לסוחר פשוט, או בחור העוסק במסחר או במלאכה קלה ונזקיה, ועל כן אינו מתחשב בדעת ורצון בתו, שלפעמים הוא לבד חינוך אותה לזה, ואפילו בלא כוונה, רק מכיוון שלא השריש בביתו האוירה שלמען חיי תורה אמיתיים כדאי להסתפק בצמצום הכרחי, רק רצים אחרי כל הנאות העולם הזה ואפילו בתכלית ההידור ומסתפקים בזה שנותנים צדקה, או שקונים „עטרה“ גדולה וכדומה, ממילא נרש בהבת צורת חיים של מצות אנשים מלומדה ותרצה חתן שיוכל לספק לה חיי תענוגים ולא חיי עולם, ... ברשות התורה, אפילו שלא תביע מוזשכותה בפה אבל בלבה רוצה זאת. אבל מפני הכבוד המדומה, שיאמרו הבריות פלוני לקח חתן — דבר נפלא ביותר — לא יתחשב בזה שבתו תהיה אומללה כל חייה — אם יחיו ביחד — וכמובן שבעלה האברך החשוב בתורה ויראת שמים לא יהיה קץ ליגונו, חוץ מזה שכל עתידו, שהיה יכול לעלות במדרגות התורה ויראת שמים כבר אבוד עם שידוך כזה. וכמובן שברוב המקרים

הללו יבוא לידי פירוד ע"י מריבות ולפעמים גם קטטות ובוזיונות. וכן לא חושבים מלכתחלה שצעד הלא מחושב הזה יכול להביא לעולם „יתומים חיים" אומללים לכל חייהם. אחר השידוך: חז"ל כבר הגדירו ענין שידוכים כדבר הכרוך בבכי ושירה, וכמובן שכל שידוך — אפילו הכי טוב ומתאים — מתגלים קשיי הבנה בין הזוג עד שמתרגלים ומבינים אחד את זולתו, וצריכים לגשת לענין זה במתינות יתירה והבנה מרובה ומציאותית, ולא להצות להיות צודק אלא מה שטוב ומועיל, ולא יתחשבו עם הכבוד המדומה, כי מדה זו רבים חלים הפילה, וכל שכן, חלילה וחלילה להסית את בני הזוג אחד כנגד השני. ואם ההורים אינם נגדר זה שיוכלו לסדר הדבר באופן הטוב והמועיל שיפנו להבקיאים בזה ואפילו בשכר, ולא להשהות הדבר כי בנפשם הוא.

ג) חינוך: חיים אנו במדינות החפשיות ברמת חיים גבוה מאוד. והילדים מקטנות רואים שהכל מסתובב בעיקרו מסיב לחיי תענוגים, ממילא לא יכולים להבין שיש משהו — חיי תורה אמיתיים — שלמענו צריכים להיות מוכנים להסתפק במועט וההכרחי ביותר. וזוהי הסיבה שהגם שבני הישיבות מתרבים בכל זאת רוח התורה האמיתי — דהיינו מדת ההסתפקות בההכרחי ביותר — מתמעט. וכן לא מתנכים את הצעירים והצעירות המתבגרים, שחיי אישות עיקר המכוון בדבר היא הנקודה הפנימית ולא החיצונית, אחרת התיים אין לו כל תוכן וטעם, ולבעלי נפש די ברמז זה.

ד) חברותא: חז"ל כבר הגדירו: „או חברותא או מיתותא", וזה מדובר בחברותא טובה לתורה, מצות ומעשים טובים, מדות טובות, לעזור אחד לשני. וח"ו להפך, חברותא שאינה הגונה, לא די שאינה מביאה להתעלות אלא עוד גורמת ברוב המקרים לשאול ואבדן. והחברותא בעצמה היא המיתותא רח"ל. וקשה לפרט עד היכן הדברים מגיעים מחברים או חברות שאינם הוגנים, ולא בית אחד נהרס מהחברים והחברות מסוג הזה. וזה המשך ישיר מהחינוך הלא נכון בהשפעת השפע והפשע הכרוך בזה. והטוב והמועיל לקיים עצת חז"ל: עקור רגלך מבית חברך.

בטוח אני כי אבות וילדים שיתנו לב לדברים הנ"ל, יראו פרי טוב בעמלם ויחיו ימיהם עם זיווגיהם עד זקנה ושיבה דשנים ורעננים על מי מנוחות.

פרק ב

— א —

תפלה לזכות לזיווג נאה

התפלה הזאת יסדה בעל השל"ה הקדוש והובאה גם כן בספר חופת חתנים לבקש על בת זוג הגונה והשלך על השם יהבך והוא יכלכלך.

בתחלה יאמר מזמור אשא עיני כולו והכוונה בו:

שיר למעלות (הצדיק שהוא יסוד ומכוון לזווג שהוא מלכות אומר) אשא עיני (שהם נצח והוד אשא אותם) אל ההרים (שהם גדולה גבורה תפארת) מאין יבוא עזרי (פירוש מהפלא העליון שהוא כתה הנקרא אין, לפי שכלול תלת: א' כתר; י' חכמה; ך' בינה יבא עזרי הוא העליון) עזרי מעם ה' (מצד תולדות הנשמות בזווג יעקב עם רחל ד"א אעשה לו עזר כנגדו) עושה וגו':

יְהוֹ רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אִוִּיא אֲבוֹתֵי שְׁתַּמְצִיא לִי

בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּימִים וּבְחַסְדֶיךָ הַגְּדוֹלִים אֶת זִיווְנֵי הָרְאוּ לִי א בּוֹזְמֵי לְכָר
צָרְכִי וְחַקְנֵתִי זִיווֹג הַנּוֹן הָרְאוּ לְהוֹלִיד מִזְרַע צַדִּיקִים וְאֲנֹשִׁי אֲמַת וְיִרְאֵת
חֲסָא כְּמוֹ שֶׁהִמְצִאתִי זִיווְנֵי לְאָדָם הָרֵאשׁוֹן וְיִצְחָק וְיַעֲקֹב וּמִשָּׁה כֹּל אֶחָד
וְאֶחָד זִיווְנֵי בְּעֵתוֹ וּבּוֹזְמֵי וְאוֹתָהּ אִשָּׁה שְׁתַּמְצִיא לִי לְזִיווְנֵי תְּהֵא אִשָּׁה מוֹכֶת
אִשָּׁה נָאָה כְּמַעֲשֵׂיהָ וְנָאָה בְּמַרְאֵיהָ בְּעֵלֶת מַעֲשִׂים מוֹכִים בְּעֵלֶת חֵן אִשָּׁה
מִשְׁבֵּלֶת וְיִרְאֵת אֱלֹהִים, רִוְדַפֶּת צֶדֶק וְנוֹמֶלֶת חֶסֶד, לֹא יֵהָא בָּהּ שֵׁם שְׁמִי
פְּסוּל וְזִמּוֹם וּפְגָם וְלֹא תֵהָא כְּעַמֻּנִית וְכַנְזִינִית כִּי תֵהָא בְּעֵלֶת עֲנֹוֹ וּנְמִיכוֹת
רוּחַ, בְּרִיאָהּ וּבְעֵלֶת פֶּחַ וְאֵל יַעֲקֹב אֲכַזְרִיזוֹת הַבְּרִיזוֹת וְשׁוֹנְאִים וְתַחֲבֹלוֹתֵיהֶם
וּמוֹעֲצוֹתֵיהֶם לַעֲקֹב אֶת בֵּת זִוְנֵי הַהוֹגְנֵת לִי, וְיִקְוִים בִּי מִקְרָא שְׁכָנוֹב
לֹא יֵנִיחַ שְׁבֹט הַרְשָׁע עַל גּוֹרֵל הַצַּדִּיקִים, וּמִקְרָא שְׁכָנוֹב אֲשׁוֹתָהּ כְּנַפֵּן
פּוֹרְדָהּ בִּירְכֵתִי בִיתָהּ, כְּנִיָה כְּשִׁתִּי לִי זֵתִים סָבִיב לְשַׁחֲנִיָהּ, כִּי אֲתָהּ הוּא
הַמּוֹשִׁיב יְחִידִים בֵּיתָהּ מוֹצִיא אֲסִירִים כְּפּוֹשְׁרוֹת, יְהוֹוֵי לְרָצוֹן אֲמִרֵי כִּי
וְהַגִּיזוֹן לְכִי לְפָנֶיךָ יי צוּרֵי וְגוֹאֲלֵי, וְאֲנִי תַפְלֵתִי לָךְ יי עֵת רָצוֹן אֱלֹהִים
בְּרוֹב חַסְדֶיךָ עֲנֵנִי בְּאֲמַת יִשְׁעֶךָ:

(א) בפרדס הק' להרמ"ק ז"ל בשער היכלות כתב בשם הזוהר הק' פרשת פקודי דף רנ"ה שיש כמה אלפים ממונים על קיום העולם ונקראין מאזנים שהם עומדים לשקול כל זכר ונקיבה הראויים להתייחד זה עם זה ואף על פי שלפעמים מכריע כף האיש מן האשה או להיפוך עם כל זאת הם הם המייחדים. וזה שכתוב בתהלים ס"ב במאזנים לעלות שעולים יחד כו' ע"ש. יבין המעיין שאין הדבר הזה כפשוטו, אך ההכרעה הוא לפי המדות שלהם ברוחניות כי הגוף הוא כלי לקבל בחוכמו פנימיות המדות ורוחניותם (כית מאיר).

— ב —

עוד תפלה לזכות לזיווג נאה

בספר בית תפלה (דף ע"א) מאת הגאון הקדוש בדורו החכם השלם והכולל מהור"ר אליעזר ב"ר יצחק פאפו זצוללה"ה בעהמ"ח ספר פלא יועץ ושאר חבורים:

ידוע מאמרם רז"ל שאמרו שמותר לארס אשה אפילו בתשעה באב שמא יקדמנו אחר ברחמים. ובזהר הקדוש אמרו ע"פ מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות. בכי ושירות שלפעמים בא לו זיווגו ע"י בכי מצד אחד ושירות מצד אחר. חוה נמי מאמר רז"ל וקשה לזוגן כקריעת י"ס ופירשו דהיינו בזיווג שני שצריך להיות דוחה נפש מפני נפש ועוד כי יש רעה חולה מר ממות אשה רעה. לכן טוב לגבר שיקדים תפלה כפעם בפעם או לפחות בעת רצון בעשרת י"ת וכן מצאתי נוסח שתיקן מהר"א ד"ל ואני הוספתי בה דברים חו תזארה

רבוננו של עולם בחסדך יצרת עולמך ובראת אדם ועשית לו עזר. וקדשתנו במצותך וציויתני לישא אשה ולהוליד בנים ברוך יוצר האדם שהכל ברא לכבודו. ואולם גדל צערי יראה ורעו יבוא בי כי חוששני לי פן יגרמו עונותי שתתזמן לי אשה רעה שאינה בת זוגי ואינה הוגנת לי. ופן יקדמני אחר ליקח את בת זוגי ויהיה צריך לדחות נפש מפני נפש ח"ו. ע"כ באתי בלב נשכח ונדכה להפל תחינתי לפניך אב הרחמן. יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתתמלא ברחמים עלי ותזמין לי את בת זוגי ההוגנת לי וראויה לי מששת ימי בראשית לאורך ימים ושנות חיים. ותהיה בת זוגי אשת חיל יראת ה' בעלת שכל בעלת מידות טובות בעלת מע"ט. ולא תהיה משכלה ועקרה ולא בעלת מום. אלא שלימה בכל ומוצלחת בכל באופן שאוכל לעבוד עבודתך עבודת הקדש בלי שום טרדה. ואל תקחני מן העולם הזה קודם זמני ואל תדיחני מפני שום אדם שבעולם. אל מלא רחמים מושיב יחידים ביתה ירחום חנון שומר תומך מציל ישר פודה (ר"ת רח"ש תנ"י"ס) עזרני ע"ד כבוד שמך. עשה למען רחמך הרבים ולמען אבותינו וכו' עשה למען שמך עשה למען ימינך וכו' חנני וענני ושמע תפילתי כי אתה שומע תפלת כל פה ברוך שומע תפלה יהיו לרצון זכו:

פרק ג

לא לאחר זמן נשואין

א. אחר שהוכיח השם את בת זוגך הזהר בקדושה וטהרה שלא תבוא תקלהא על ידיך, ולא תאחר ג זמן הנשואין ג על ידי סבת ממון וכיוצא. וכל הספרים מלאים מזה, ובראשם רבינו הרמ"א ז"ל באה"ע ז"ל:

(א) כתב בעל מגורת המאור ז"ל ח"ל: זמן הבינוני לאיש שאינו שטוף ביצרו הוא בן י"ח וסמך לזה והוא אשה בכתוליה יקח מגין,, והוא". וכן איתא באבות בן ח"י לחופה. לפי שהוא בחור קדום שיתגבר עליו יצרו, שיהא טפה ראשונה שלו בנו בכורו בקדושה. ואם יאחר מזמן זה יכבוש יצרו רמתין עד יתחיל ורעו. היינו, כשישא אשה ויהיה או תחלת זרעו. וכן מציינו בעיקב אע"ה שנשא אשה בן פ"ד שנה ומעיד עליו הכתוב שהיה ראובן בכורו ורשית אונו כו', ועוד היה זרעו קדוש. וטוב לאדם שלא ישהא בין אירוסין לחופה כדי שלא יבא באמצע לידי הרהור. כדגרסינן בפסיקתא רב חי בר' אבא אמר תחלת ממושכה מחלת לב, זה הנושא אשה ונוטלה לאחר זמן. ועץ חיים תאווה באה, זה הנוארס אשה ונוטלה מיד.

(ב) כדאיתא בפרק קמא דקידושין אמר רבה וכן תנא דבי ר' ישמעאל עד עשרים שנה יושב הקב"ה ומצפה לאדם מתי ישא אשה כיון שהגיע כ' שנה ולא נשא אומר הקב"ה תיפח עצמותיו. ויש לדקדק אומרו יושב כו' דמלת יושב אך למותר. וגם למה מקלקל עצמותיו יותר משאר האיברים. וגם למה קפיד הקב"ה כל כך באיחור המצוה הזאת, עד שאמרו בוהר הקדוש שלא הכניסו לבן עזאי למתיבתא דרקינא על שלא נשא אשה אף על פי שנפשו חשקה בתורה. אמנם נראה לפרש אומרו יושב הקב"ה ומצפה לאדם, כלומר, יושב הקב"ה בכסא רומים ועובר על פשע שאדם עושה קודם כ' שנה, לפי שעד כ' שנה אין עונשים בבית דין של מעלה אבל בעבור העשרים יקום מכסא רחמים אשר הוא יושב בה ועומד על כסא דין להענישו מכאן ולהבא. (וידוע שגם למעלה הולכין אחר הרוב ואין מענישין האדם כי אם כשהעונות מכריעין ולכן אם היה נושא אשה היו מצטרפין גם זכויותיו והיו המצות מכריעין). עוד י"ל כמאמרם ז"ל אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף. נמצא זה העוסק בפריה ורבייה וממעט הנשמות שבגוף גורם לסילוק השכינה מן הגלות. וזה רומז אמרם ז"ל, עד כ' שנה יושב הקב"ה כו', כלומר, בעוד שאינו נושא אשה יושב השכינה בגלות ואומרת מתי ישא אשה כדי שימטעט הנשמות שבגוף. ובוה מתי ישב טעם העונש הגדול במאחר המצוה הזאת, ולכן מקלל עצמותיו שהם חוזק הגוף מדה כנגד מדה בהיות הוא מאחר חוזק השכינה ומעלתה בצאתה מן הגלות ע"י הכשר הנשמות שבגוף שיש בידו לחטרם ולמהר חוזק השכינה הקדושה כיר"א (ממד' האיחמרי').

(ג) בספר מדרש פנחס בשם הה"ק ר' פנחס ז"ל מקאריין שדבר גדול הוא שלא לעכב החתונה מזמן הכתוב בתנאים, כי השידוך הוא כמו בריאת העולם והוא הגליפה וכשמאחרין החתונה הוא מקלקל הגליפה (אין שוין שווער צו מאכין חתונה) ובתוך הזמן אין בו הקפדה.

זמן הנשואין. כאמרם ז"ל עד עשרים שנה כו' תיפח עצמותיו. מה שמקלקל עצמותיו ולא גופו דוחו כתוב בשם הארז"ל טעם הדבר כי האשה נלקחה מן הצלע, כמו שכתוב עצם מעצמי ומי שלא נשא אשה עצמותיו אבירים, ולזה אומר תיפח עצמותיו ולא דבר אחר. ומהרש"א ז"ל כתב ח"ל: הקב"ה מצפה לאדם כו' כדאמרין גיבמות כל שאינו מקיים פריה ורבייה כאילו ממעט הדמות ואמר תיפח עצמותיו לפי שג' שותפין יש באדם ומאביו נבראו העצמות כדאיתא במסכת נדה, וזה שאינו מקיים פריה ורבייה וממעט הדמות מהעצמות, במדה זו תיפח עצמותיו, עכ"ל. ורבינו אליהו הכהן ז"ל כתב טעם הדבר, כידיע שעתה הכסא והשם חסרים עד עת קץ, שאז יושלם השם והכסא, וזה תלוי במיעוט הנשמות שבגוף. ולכן זה המאחר לישא אשה בהיות יכולת בידו, הוא מטעם שמתירא אולי יפגע באשה רעה אשר הוא חרקב בעצמותיו, כמאמר המלך שלמה ע"ה וחרקב בעצמותיו מבישה, ונמצא שהיושג לתועלת גופו ואינו חושש על השם והכסא שהוא חסר לעסוק בפריה ורבייה ולקרב הגאולה, לכן מקלל עצמותיו בהיות שחם עליהם שלא יפגע באשה מבישה שהוא חרקב בעצמותיו ואינו חס על השכינה הקדושה להוציאה מהגלות בהשלמת השם והכסא במהרה בימינו אמן (בית מאיר).

נשואי ישראל כהלכתה

ואם פסקו לו ממון הרבה לשדיוכין וחזרו בהן לא יעגן כלתו משום זה, ולא יתקוטט בעבור נכסי אשתו, ומי שעושה כן אינו מצליח ואין זיווגו עולה יפה, כי הממון שאדם לוקח עם אשתו אינו ממון של יושר, וכל העושה כן או מעגן עצמו להמתין מלישא אשה בשביל חמדת ממון עד שימצא אשה שחתן לו ממון אסור, ומקרי נושא אשה לשם ממון, אלא כל מה שיתן לו חמיו וחמותו יקח בעין טוב ואז יצליחו ע"כ. וגם בעבור מזונות על שלחן חמיו לא יתקוטט על זה כי מתנת בשר הדם מעוטה וחרפתם מרובה, אך ישליך על השם יהבו הזן ומפרנס לכל באי עולם, ואם כי הכל מסור בידו יתברך חייו וחיי אנשי ביתו מכל שכן מעט המזונות די סיפוקם בוודאי יזמין להם השי"ת אם יכלו בדרכיו הטובים כמו שכתוב כי אין מחסור ליראיו. וכתוב ודורשי ה' לא יחסרו כל טוב. אכ"ר.

ב. מה שכותבין בנוסח התנאים המגיד מראשית אחרית כו' הכוונה שמותפללין שההתקשרות יהיה מקושר עם למעלה ועל ידי כן יהיה שארית וקיום לאלה דברי התנאים ויהיה הזוג הזה כמו שהכריזו ברקיע כו' בת פלוני לפלוני ויהיה זה זוגו באמת [מטה"ז בשם ספר גבורי ישראל] במקום שעושין תנאים או איזה כריתת ברית השי"ת שם הוא (ספר המדות).

פרק ד

— א —

זמר לחתן בשבת שקודם החתונה

הטעם שמזמרין לחתן בשבת שקודם החתונה שקוראין אותו לעלות לתורה זמר אחד יחיד ומיוחד אל נדרש לבר לבב אשר שואל אך טוב אלקים לישראל [ונאמר לפניו שירה חדשה] הללויה וכו', לפי שהחתן נמתלו לו עונותיו והוא דומה כמלך. ואיחא בספרים שהחתן יש לו כח לשאול ולבקש מאת השי"ת, והקב"ה עונה לו ועושה בקשתו, כי הוא נקי מחטא כתינוק בן יומו, ומלך פורץ גדר לעשות לו דרך, יש לו רשות לעשות מה שלבו חפץ, ועל כן מוכריין לו שהשי"ת אחד יחיד ומיוחד, והוא נדרש לכל בר לבב אשר שואל ומבקש אך טוב לישראל כו' הללויה כי צריכים להודות לו יתברך על כל הטובות שגמלנו ויגמלנו לעד אמן (שלחן הקריאה).

(יצחק לשוח ד"ר רי"ד)

— ב —

(זמר לכבוד החתן בשבת קודם חתונתו כשקורין אותו לעלות לתורה)

זה הזמר מקובל מקדמונים שנהגים לזמר לכבוד החתן בשבת קודם חתונתו לאחר שעלה לתורה ובירך ברכה האחרונה. העתקתי זה הזמר בשלימות כמו שמצאתיו בסידורי ספרד הנכררים. ולא ידלנו ולא יקרעו עוד ממנו נורים. וגם לא יוסיפו עליו דברים זרים. ותוכן הזמר הזה הוא לחזק לב החתן שיבטח בהשם יתברך ולא ידאג על אשר מתחיל להלוד בעולם חדש שתולין רחיים על צוארו. ויסיים כמו שכתוב גל על ה' דרכך ובטח עליו והוא יעשה. ולסימנא טבא נוהגין הנשים לזרוק אז על החתן אגוים ומגדנות. השם דעואל בזמר הזה פירושו שהחתן ידע ויבין שיש אל אחד בשמים ובארץ. והשם עמנואל מורה שעמנו שורה שכינת אל יתברך שמו:

אָחַד יְחִיד וּמְיֻחָד אֵל
 נְדָרְשׁ לְכָר לְכָב אֲשֶׁר שׂוֹאֵל
 אֵיךְ טוֹב אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל
 הוּא יְדָרְשׁ גַּם לָךְ דְּעוּאֵל
 דְּזוֹק וְהַחֲזוֹק כִּי עַפְנֵיאוֹל
 הַתְּרָאח יְשׁוּרוֹן כִּי אֵין כְּאֵל
 נְאֻמֵּן לָךְ לְמוֹשִׁיעַ וְגוֹאֵל
 חֲלָלוּיָהּ :

ענף א — פרק ה

טהרת המקוה לחתן ביום חופתו

א. מה טוב ומה נעים ביום הקדוש הזה הוא יום שנכנס לחופה להתקדש בקדושה יתירה. שיטבול החתן במקוה טהרה לרחוץ ולטהר ולהשליך מעליו כל זוהמתו ומחשבותיו והיהוריו אשר לא טובים.

ב. וכתב החסיד בשער אהבה כי הטבילה הוא סיוע גדול לקניית הנשמה ודומה דבר זה אל החזרת הכלים בכבשן כדי שיטהרו ויתלבנו ובצאתם מן הכבשן הם חדשים.

ג. גם האדם בהכנסו אל המקוה הוא כדי להכלל ולחזור הנשמה הפגומה והאיברים הפגומים למקום שיצאו ושם מתעלמים כעובר המתעלם בבטן אמו ובצאת האדם מן המקוה הרי נתקנו איבריו ונשמתו והרי הוא חדש ואין לחיצונים חלק בו.

ד. וירגיש האדם בעצמו רוח חדשה מניצוץ הנשמה שחזרה אליו.

ה. וכתב החסיד הרב בעל חסד לאברהם ז"ל הטעם למה אין טהרה אלא במים, הוא כי הטומאה הוא רוח כמו שכתוב ואת רוח הטומאה כו', והרוח אין בטבעו ליכנס אל תוך המים, וכשהוא נכנס במים נשלף ממנו מעט מעט, ולכן אמרו חז"ל שצריך שיכנס כל גופו במים, ואם ישאר החוצה אפילו ראש שער אחד מגופו לא נטהר, כי משם נאוזות כל הטומאה וחזרת לשרות בגוף. ויתודה בתוך המקוה בדמע, כי הוא עזר להועיל לו לסלק החיצונים מעליו כמו שכתוב סורו ממנו כו', ולפיכך אם עורנו עומד במקוה כי בא להעבירם על ידי הטבילה, אם גם יתן את קולו בבכי הרשעה כולה כעשן תכלה [ויכון גם כן בטבילתו, לשם תשובה, כחרטה לשעבר, ועזיבה בהווה, וקבלה אלהבא. ולשם קדושה ולטהרה. להמשיך על עצמו שפע טהרה וקדושה ממרום ממקוה העליונה], וילך לחופה בגילה ורצדה וזדווגו דחים יחד בקדושה וטהרה, וכל מעשיהם וכוונת יוצרם ואז א"ל ש"י יהיה בעזרתם ומברכתו יתברכו עדי עד אמן סלה ועד (חופת חתנים).

ציקר הטהרה: הידוי שעם הטבילה

- ו. כתב בסדור אור לישרים (כתר נהורא) וז"ל: וכן כשהולך וחתן ביום חופתו קודם החופה שאז מחילת עונות להנשוא אשה יאמר עמו וידוי זה.
- ז. קודם שנכנס לטבול במקוה יאמר זה:
הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של וידוי ומצות עשה של תשובה כמו שכתוב דבר אל בני ישראל איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם למעול מעל בה' ואשמה הנפש ההיא והתדרו את חטאתם אשר עשו.
- ח. ויאמר מעומק הלב:
אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ה' בחטאים ועונות ופשעים הרבה מאד, גדל עוני מנשוא, עצמו פשעי מספר, בושותי וגם נכלמתי (אם זוכר יפרש חטאיו באיזה יום, באיזה שעה ובאיזה מקום חטא, ויאמר) הרי נחמתי ובושותי ממעשי הרעים ולעולם אין אני חוזר לעשות כדבר הזה, והריני כגר שנתגייר וכקטן שנולד, אנא בשם כפר נא לחטאים ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי לפניך, למען שמך ה' וסלחת לעוני כי רב הוא, וככתוב בתורתך כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, ברוך שם כבוד מלכותו

לעולם ועד, אמר ר' עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם איביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, ואומר מקוה ישראל ה', מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל, ויקרא אלהים ליבשה ארץ ולמקוה זמים קרא ימים.

אלהינו ואלהי אבותינו תבוא לפניך תפלתנו כו' אבל אנחנו ואבותינו חטאנו, אשמנו כו', מה נאמר לפניך יושב מרום כו', אתה יודע רזי עולם כו', ובכן יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתכפר לנו על כל חטאתינו ותמחול לנו על כל עונותינו ותסלח לנו על כל פשעינו.

ט. ויאמר בכזונה

יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו שאם חטאתי עויתי ופשעתי לפניך וזגמתי בארבע אותיות הקדושים של שמך הוי"ה ובארבע אותיות של שמך אדנ"י ונתחייבתי בדין הצדק סקילה שריפה הרג וחנוק, הרי אני מקבל עלי ארבע מיתות סקילה שריפה הרג וחנוק. והריני כאילו נסקלתי ונשרפתי ונהרגתי ונחנקתי בבית דין הגדול שבירושלים על דבר כבוד שמך, ואתה ה' ברחמיך הרבים תשוב ותיחד כל האותיות של שמותיך היקרים, ויאיר ברצונך בכל העולמות אצילות בריאה יצירה עשיה ואל יהי מונע, והרי עתה אני מקבל עלי כל ארבע מיתות בית דין לכפר על כל עונותי שחטאתי ושעויתי ושפשעתי מנעורי עד היום הזה, ולתקן כל העולמות שפגמתי בהם, וכאילו הייתי טובל עצמי בנהר דינור, והריני כגר שנחגייר וכקטן שנולד דמי. אנה בכח כו', ויהי נועם וגו'.

— י —

(עניני תפלה בספר חופת חתנים תפלה הגונה לאשה ביום כניסתה לחופה בשם המחבר עדות ביהוסף על הש"ס, וזה נוסחה):

אלהים מוֹשִׁיב יְחִידִים בֵּיתָהּ :

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֵׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כְּדַמוֹתֵנוּ, וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצַלְמֵם אֱלֹהִים בָּרָא אוֹתוֹ, וַיִּבְרַן יי אֱלֹהִים אֶת הַצֶּלַע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִיֵאֶה אֵל הָאָדָם, וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פָּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת הָאָרֶץ :

אתה הוּא יי אֱלֹהִים הָאֵל הַגְּדוֹל הַגְּבוּר וְהַנּוֹרָא אַתָּה עֲשֵׂית אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, אַתָּה הוּא יוֹצֵר הָאָדָם וּנְפַחַת כּוֹ רוּחַ וּנְשָׁמָה,

ובראת איש ואישה ורשמת בהם שמך הקדוש יוד באיש והא באשה. למען דעת וללמד אותם לאמר זכו שכניה ביניהם לכן אני האשה הנצבת לפניה היום. " האלהים אלהים קדושים המוכנת ומוזמנת בקדושה ובמהרה כדת משה וישראל עבדיך. ליכנס לחופה עם החתן בעלי הנני מפלת תפלה ותחנונים לפני כסא כבודך בעת ובעונה הזאת שאתה מוחל די ולבעלי על כל עונותינו ותמאלינו ואשמותינו בפתוב מצא אשה מצא טוב ונפק רצון מני ועונותינו וכן מתפקדן על ידי תשובת ומעשים טובים וחופה :

—יא—

(זאת התפלה טוב לאומרה גם כן ביום הקודם לטבילת מצוה כמובן מענינה):

יהי רצון מלפניך " אלהינו שתשרה שכנתך ביני ובין בעלי ותיחד עלינו שמך הקדוש יוד הא ותכנים בלבנו רוח סתרה וקדושה. ותרחיק ממני כל מהשבות והרהורים רעים ותתן לנו נפש זכה וברה ביני ובין בעלי ולא נתן עינינו אנהנו שנינו בשום אדם בעולם כי אם עיני בבעלי ועיני בעלי כי ויהיה בעיני כאילו אין אדם טוב ויפה ובעל חן בעולם כמו בעלי פדבר שנאמר שמעי בת וראי ותמי אונק ושכחי עמך ובית אביך. ונאמר כי היא ארוניך והשפתיו לו וכן יהיה בעיני בעלי כאילו אין אשה יפה ובעלת חן והננה בעולם כמותי. ויהיו כל מחשבותיו בי ולא בשום בריה אחרת בעולם פדבר שנאמר יפית מבני אדם היוצק חן בשפתותיה ונאמר ויהאנו תסקף יפיה ונאמר על פן יעזוב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו :

ויהי רצון מלפניך " האלהים שיהיה זיווגנו ניה עולה יפה, זיווג הגון של אהבה ואהבה ושלים ורעות. זיווג בשר כדת משה ויהודית. זיווג הגון של רצון שמים ויראת חסא, זיווג של בגים הנגנים, צדיקים ותמימים וישרים, זיווג של זרע של קיימא, זיווג של ברכה פדבר שנאמר " זכרנו יברך יברך את בית ישראל, זיווג שיקים פי הדבר שנאמר אשתך כנגן פוריה בירפתי ביתך בנה בשתי ידיו ותים סביב לשלחתך זיווג שיהא שמח בי בעלי יותר מכל המזכות שיש לו בעולם פדבר שנאמר בית והון נחלת אבות ומני אשה משפלת, זיווג שלא יהא ביני ובין בעלי לעולם לא פעם ולא רונה ולא תחרות ולא קנאה אלא אהבה ואהבה שלים ורעות ועונה ורוח גמובה ומבלעות, זיווג של אהבה צדקה וגמילות

חֲסִדִים וְעִשִׂית טוֹבָה לְבָרִיּוֹת. זְיוֹג שֶׁל זָרַע שֶׁל קִימָא בְּרִיא וְטוֹב שְׁלֵא יִהְיֶה בּוֹ וְלֹא בְּשׁוֹם אֶחָד מֵאֲבָרָיו שׁוֹם נֶזֶק וְלֹא חֲסָרוֹן לֹא פָנַע וְלֹא נִגַע וְלֹא מַחְלָה וְלֹא מַדוּה וְלֹא כְּאֵב וְלֹא צַעַר וְלֹא רַפְיוֹן וְלֹא בְּשָׂרוֹן וְלֹא יַחְסַר טוֹב כֹּל יְמֵי חַיָּיו. זְיוֹג שְׁתַּמְשִׁיף עֲלֵינוּ בְּנִשְׁמוֹתֵינוּ וּרְוַחְנוּ וּנְפָשָׁנוּ וּנְפֻנְנוּ קְדוּשָׁה וְסִתְרָה בְּמַחְשָׁבָה וְדַבּוּר וּמַעֲשֵׂה פִי־הַיּוֹדִים כְּשֵׁרִים. זְיוֹג שֶׁל דִּין יִשְׂרָאֵל וְסִתְרָה קְדוּשִׁים. זְיוֹג שֶׁל הַצְּלָחָה וּבִרְכָּה, בְּרִכּוֹת שָׁמַיִם מֵעַל בְּרִכּוֹת תְּהוֹם רִבְצָת תַּתָּה. בְּרִכּוֹת שָׁדַיִם וְרַחֵם. זְיוֹג שֶׁל זָרַע קְדוּשׁ וְסִתְרוֹ טוֹב וְנִפְּהָ כְּתוּקָן וּמְקוּפָּל, וּבְכֵן לְשֵׁם יְחִוּד קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנֵנִיָּה בְּדַחִילוֹ וְדַחִימוֹ לְיַחְדָּא שֵׁם יוֹד הָא בְּשֵׁם וְאוּ הָא תְּרַנִּי מוֹכְנֵת וּמוֹמְנֵת לַעֲשׂוֹת מְבִילָה כְּדַת מִשָּׁה וְיִשְׂרָאֵל. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהִים שְׁמַחֲרָנוּ וְתַקְדְּשָׁנוּ בְּקְדוּשַׁתְךָ וְתַשְׁפִּיעַ עֲלֵינוּ רוּחַ טְהוֹרָה וְקְדוּשָׁה מֵאֲתָךְ וְתַתְּרָצָה בְּנוּ וּבְמַעֲשֵׂינֵנוּ וְתוֹכְנֵנוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ תָּמִיד כָּל יְמֵי חַיָּינוּ וְתַבְּרַךְ אוֹתֵנוּ מִבְּרִכּוֹתֶיךָ, כִּי אַתָּה הוּא מְקוֹר הַתְּבָרָכוֹת בְּרוּךְ וּמְבֹרָךְ תָּמִיד בְּרוּךְ יי לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

❦❧❦

— יב —

(א"ה זאת התפלה גם כן נראה שטוב לאומרה תמיד):

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵנוּ אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אֱלֹהֵי יִצְחָק וְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב שֶׁתִּשְׁמָר וְתִנְצוֹר וְתִגְמָר תָּמִיד אֶת בְּעָלֵי מְכַל גְּזֵק וּמְכַל רָע וּמְכַל חוֹלֵי וְתִתֵּן לָנוּ חַיִּים טוֹבִים, חַיִּים אַרְזִיקִים, חַיִּים שֶׁל עוֹשֶׁר וְכַבּוֹד. וְתִתֵּן לָנוּ זָרַע שֶׁל קִימָא וּבְנִים וּבָנוֹת וְצַדִּיקִים וְתַטַּע בְּיַגְיָנוּ תָּמִיד אֲהַבָה וְאַחֲוָה שְׁלוֹם וְרַעוּת וְתַקְפַּע אֲהַבְתִּי בְּלֵב בְּעָלֵי שְׁלֵא יִחְשׁוּב בְּשׁוֹם אִשָּׁה בְּעוֹלָם וּזְמַנִּי וְתַטַּע בְּלִבֵּנוּ אֲהַבְתֶּךָ וְיִרְאַתְךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ וְלַעֲבֹדְךָ בְּלֵב בְּשֵׁלֵם פִּי־הַיּוֹדִים כְּשֵׁרִים וְלַעֲשׂוֹת צְדָקָה וְחֲסֵד עִם עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְתַבְּרַךְ אֶת בְּעָלֵי בְּרַכָּה שְׁלֵמָה בְּרוּב עוֹז וְשְׁלוֹם, בְּדַבְּרֵי שְׁנֵאֲמַר יְבָרְכֶךָ יי וְיִשְׁמְרֶךָ, וְאָר יי פְּגִיו אֲלֶיךָ וְיַחְנֶךָ, יֵשָׁא יי פְּגִיו אֲלֶיךָ וְיֵשֶׁם דָּךְ שְׁלוֹם, וְנִאֲמַר יי וְיִשְׁמְרֶךָ וְיַחֲוִיתֶךָ וְאֲשֶׁר בְּאָרְצְךָ אָמֵן וְכֵן יְהִי רְצוֹן:

❦❧❦

— יג —

תמלה לחתן ליום הנשואין

מבעל "פלא יועץ"

מה טוב המנהג שהחתן כיום חופתו טובל במקוה טהרה. לשם תשובה ולקבל השמעת קרושה וטהרה, וקודם לכתו לטבול. כה יאמר:

רכונו של עולם, הריני בא לפניך בשמחה רבה להודות לך על שהחיתני וקיימתני והגעפתי לזמן הזה. וזכיתני לשא אשה כדי לקיים מצוות פריה ורבייה. ושמתח לפי ויגל כבודי על אשר הודעתני על ידי עבדך חכמי ישראל שהנשוא אשה מוחלץ לו ציונותיו. הנה כי בן הריני מתחרט חרטה גמורה על כל מה שעשיתי נגד רצונך הטוב ועל כל מה שעצרתני בעבודתך. ואני רוצה בלב שלם ובנפש חפצה לשוב בתשובה שלמה לפניך ולעבדך באמת תמיד כל הימים עבודה שלמה בדת מה לעשות. וזהיני מוכן לטבול גופי במקוה טהרה לשם תשובה ויכרי לקנות קדשה וטהרה לעבוד את בוראי בקדשה ובהנהגה.

ויהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו שתרחם עלי, ותעלה עלי כאלו כנתי בכל הכונות הרצויות לכתך. ויכשם שאני מטהר גופי הקרוץ מחמר למטה. כן תטהר נפשי רוחי ונשמתי מכל סיג חלאה וטמאה וזמאת עוונותי. הרב כבסני מעוני ומחטאתי טהרני. ותשפיע על נפשי רוחי ונשמתי שפע קדשה וטהרה. לעבדך באמת כל הימים עבודה שלמה עבודה תמה בדת מה לעשות. לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חרש בקרבי. השיכה לי ששון ישעך ורוח נדיבה חסמכני. לשם יחוד קדשא ברין הוא ושכינתה. אני מוכן לקח אשה על ידי חפה וקדושין ושבע ברכות בדת משה וישראל. הכל כאשר לכל לעשות נחת רוח ליוצרינו, ולחקן הדברים אשרשן למעלה במקום עליון, ויהי נעם יי אלהינו עלינו ומעשה ידנו כוננה עלינו ומעשה ידנו כוננהו.

ויהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתתן את האשה הבאה אל ביתי ברחל וכלאה, ותהיה לי האשה הזאת בסימנא טובא ומזלא טובא לארץ זמים ושנות חיים, ונגילה ושמחה יחד בכנים ובכנות ורב טוב לעבודתך וליראתך. ותמחר ותחיש לגאלנו ותבנה בית קדשנו ותפארתנו. או פלא שחוק פינו ולשוננו רנה, כי ישמע בערי יהודה ובחוצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול פלה. אל מלא רחמים יהמו נא רחמך עלינו, שמח נפשנו בישועתך וטהר לבנו לעבדך באמת. שמח תשמח רעים אהובים. עשה למען רחמך הרבים ולמען אבותינו הקדושים אכרעם יצחק ויעקב. יהי לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך. יי צורי וגואלי.

—יד—

לבישת הקיטל. השושבינים לובשים להחתן את הקיטל להזכירו יום המיתה וישוב אל ה' וירחמהו, גם מטעם שמוחלין לו עונותיו ע"ש הכתוב אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו, (ואם קשה לך להמתין על השושבינים תחלבש בעצמך) (שלה"ע, סימן ז, ס"א).

שהחיינו. יש הרבה פוסקים דסבירא להו שיש לברך ברכת שהחיינו בנשואי אשה, על כן טוב לכוון בברכת שהחיינו בעת לבישת בגד חדש לצאת גם על הקידושין (וגם לכוון להודות להשי"ת שהגיע ליום זה ברוב רחמיו וחסדיו) (שלה"ע, סימן ח, סק"ח).

—טו—

עניני תענית ונוסח עננו

א. אין מתענים בראש חודש, ולא בחנוכה ופורים, ובט"ו בשבט, ובט"ו באב, אבל בראש חודש ניסן וכל ימי החודש, וכן בראש חודש אב וימים שבין ראש חודש סיון עד שבועות, ובין יום הכפורים לסוכות ול"ג בעומר מתענין (חיי אדם).
 ב. נוסח עננו להתפלל החתן ביום הזה [ואם אינו משלים ידלג תיבות צום תענית] לשפוך שיחה ולדרוש סליחה ביום מחילת עונותיו. מיוסד ומתוקן על עצומו של יום. בין חבין את אשר לפניך יהי רצון לפני הא"ל כיר"א:

ג.

עַנְנוּ אֲבִינוּ עַנְנוּ בְּיוֹם (צוּם הַתְּעִנִּית) הַזֶּה כִּי בָצַרְהָ גְדוֹלָה אֲנִי עַל
 כִּי מִה שְׁחַטָּאתִי וְשַׁעוֹתַי וְשִׁפְשָׁעֹתַי לְפָנֶיךָ מִיּוֹם הָיִיתִי עַל הָאָדָמָה
 עַד הַיּוֹם הַזֶּה, וְהִדְבַקְתִּי רָעָה עַל רָעָה. וְהִרְהוּרִי עֲבִירָה חֲרָה־רָתִי.
 וְהִלַּכְתִּי אַחֲרֵי שְׂרִירוֹת לְפִי הָרַע וְאַחֲרֵי רְאוֹת עֵינֵי בְּרָאוֹת הָאֲסוּרוֹת.

ופנמתי כענין עלאין גלפתי במצודה רעה ופנמתי באות ברית קודש.
 מתבולשש אני בחטאי ומוכלם אני מעונותי ונחפר מפשעי. אף לא
 להכעיסה נתכוונתי. ואתה בוחן לבות וכליות גלוי וידוע לפניה פי לא
 במרד ולא במעל לעשות פגד פוונתה. אלא יצרי דבר פתני והחחני
 גדר בעדי ולא אצא הכביד נחשתי. ועתה יי צור תקותי ותקנת אבותי
 הנה שבתתי אליה פבושת פנים פיום (צום התענית) הנה יום מחילת
 עונותי פי ימנה פשוטה לקבל שבים. אנא יי פפר נא פיום הנה על
 כל מה שחטאתי ותשלף במצולות ים כל חטאתי תרב בפסני משוני
 ומחטאתי מתהני. לב טחור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי.
 והחוק בדיק ביתי הרעועה ותקן פי אשר עונתי. והעלה והאר כל
 השמות שפנמתי בהם ויהיו למאורות כמשפט הראשון ותלקט פי אשר
 פורתי ותן הנה מלופפות בי ותרחיקם מאתי ומבולי. ולא יגעו בי ובנפשי
 ולא ילזו אותי לקבר לאמר אבינו אתה. ולא תאונה אלי רעה ונגע
 לא יקרב באחלי. ובכח שמה הגדול היוצא מפסוק חיל בלע ויקיאנו
 באריה תשאנ לעומתם. ותוציא בלעם בפיהם והשג תשיג ותציל תציל
 וישיב הפל לאיתנו הראשון ולא ידח ממני נדח. והאשה תבאה אל
 ביתי אשר הוכחת לבת זוגי יהי רצון מלפניה שיהא תזווג תראוי
 ומתקיים לכל אמות ואספה בלי עתי חס ושלום ניסוד הענין עיין בזהדיק
 פי ויקח) לא אדחה מפני שום אדם שפעולם, אנא יי מלמה נפשי וגם עד
 זקנה ושיבה אלהים אל פעונכי עד מלאת ימי שנותי בהם שבעים שנה
 ויתקיים בי מקרא שפתיב פי אורח ימים ושנות חיים ושלום יוסיפו קך
 אמן מלה. ואל תסתור פניה ממני הנה נא קרוב לשועתי מרם אליה אקרא
 אתה תענה. אדבר ואתה תשמע. פדבר שנאמר והיה מרם יקראו ואני
 אענה עוד הם מדברים ואני אשמע. פי אתה יי העונה בעת צרה ושומע
 תפלת כל פה עמה ישראל ברחמים בו וקודם עקירת רגליו יאמר על
 חמא כמו ביוהכ"פ.

(חופת חתנים)

פרק ז ענה א

יום החתונה וסדר הכנה להחופה

א. איתא במהר"ל דיום חתונה עדיף לגבי בחור מכל רגל, וכל כלי חדשים שיש לו יחזיק
 לנישואין.

טעם שהחתן מתענה ביום חופתו. יש אומרים מפני דאיתא בירושלמי ובמדרש ג' מוחלין להם עונותיהם, מלך, נשיא וחתן. והוי לו כיום כפור שלו. ויש אומרים כדי שלא ישתכר ויבא לידי קידושי טעות. והרוקח כתב שמצא באגדה מה שמתענין החתנים עד לאחר הברכה משום דמצוה חביבה עליהם כדרך שעושיין חסידים הראשונים שהיו מתענין על מצוה חביבה כגון לולב ושאר דברים, עכ"ל בסימן שנ"ג, עיי"ש. ויש נפקא מינה בין הטעמים לענין אי חתן יתענה בראש חודש. ולטעם הראשון משום דמוחלין לו עונותיו, אם כן לכאורה דנשיא ומלך נמי ביום שנתמנו היו מתענין, וצריך עיון.

צדקה: חיוב על החתן להרבות בצדקה ביום חופתו ביותר כמבואר במדרש תלפיות שהחתן דומה למלך, מה מלך פותח יד לצדקה אף החתן כן. (על כן יהיה בכיסך כסף מזומן כדי ליתן צדקה ביד רחבה) (סי' ו' סק"ה).

כתוב בזוהר הקדוש (בראשית י'): שבכל סעודה של שמחה רוצה המקטרג לקטרג, ואם רואה שבעל השמחה הקדים לעשות צדקה וחסד לעניים וגם הזמין עניים לסעודתו, אז המקטרג פורש עצמו משם, ואם לאו מקטרג ח"ו, וכחב שם החיד"א (בניצוצי אורות) שב' דברים צריך לעשות, לשלוח לעניים צנועים, וגם להיות עניים על שלחנו, הרי ענין הצדקה ביום חופתו הוא להמתיק המקטרגים ולעשות בזה הכנה על כל ימי חייו שישפיע הקב"ה שפע רב בכל מעשה ידיו במדה גדושה, על כן ראוי ביום החופה להיות וותרן ופורץ גדול בנתינת הצדקה בנדיבות לבב כפי יכולתך, וגם בכל הסעודה תהיה וותרן ותתן בעין יפה ובסבר פנים יפות, ולא תהיה ח"ו רע עין, ולא ירע לבבך בתתן לו, ולא תקפיד אם לקח עני מנה אחת אפיים, ואפילו נשבר איזה כלי וכדומה, לא יבוא הקפדה וצרת עין בלבבך, כי אין עניות במקום עשירות ושמחה, ואז ימלא ה' השמחה בשלימות, ותקבל כל הבא לשמחתך בצהלת פנים, ותענה על ברכת מז"ט שלהם ברוכים תהיו ותזכו גם אתם לשמחות, למען ירגישו שנהנת בביאתם והופעתם.

ב. מנהגי חתן קודם החופה

א. מה שנהגו לזרוק חטים לפני החתן והכלה (עיי' מהרי"ל ואבדרהם) י"ל ע"ש הכתוב (תהלים קמ"ז) השם גבולך שלום חלב חטים ישיביעך, וכמו שלמדו ז"ל מכאן דהרואה חטים בחלום יראה שלום (ברכות נו, א) על כן זורקין חטים לרמז על השלום שיתברכו בו מאדון השלום.

ב. וכשמוליכין החתן להכניסו לחופה אזי ב' שושבינין מוליכים אותו אחד מימין ואחד משמאל, כדאיתא בב"ר א"ר יודא בר סימון מיכאל וגבריאל היו שושביניו של אדם הראשון. והתשב"ץ כתב החתן דומה למלך מה מלך חייליו מקיפים אותו אף חתן שושבינים מקיפים אותו. ויש מקומות שנוהגים שכל השייכים נושאים נרות הרבה לפניו ויש מקומות שרק השני

שושבינין נושאין כל אחד נר בידו. ובמט"מ כתב הטעם לשתי נרות, דאשה יש לה ונ"ב אברים (בכורות מ"ה) ולאיש רמ"ח ודבוק איש ואשה הם ת"ק, ב' פעמים נ"ר. ויש נושאין אבוקה. וב' פעמים נ"ר גימטריא פר"ו ורבי"ו, סימן שיהיו פרץ ורביץ.

ג. השושבינין יהיו שני אנשים לאיש ושתי נשים לאשה כמנהג אבותינו הקדושים ולא איש ואשה אפילו אב ואם, וכן מבואר ברמ"א (יו"ד סי' שצ"א ס"ג) ובלבוש שם, ובערוך השולחן (סי"ב שם ב'), ובשו"ת נוב"ק (יו"ד סימן ק') וזה מנהג קדמונים. ועיין משנה הלכות ח"ו (סימן רמ"ז) ואין לשנות, (וע"ע לקמן פרק י"ד).

ד. החתן נכנס תחילה לחופה ואחר כך הכלה. הטעם כמו באדם הראשון ויבן ה' אלקים את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה ויביאה אל האדם. ובגמרא ברכות (סא, א) ויביאה, א"ר ירמיה בן אלעזר מלמד שנעשה הקב"ה שושבין לאדם הראשון ומכאן למדה תורה דרך ארץ שיחזיר גדול עם קטן בשושבינות ואל ירע לו והנה מבואר דהביא האשה אצל האיש. וכן מצינו בקבלת התורה שלמדו משם דיני חתן וכלה שהקב"ה בא קודם. ועיין בטפר אנרא דפרקא. לכן החתן נכנס תחילה ומביאין הכלה אליו, (וע"ע בזה לק' פי"ד).

ג. שיתוף עוה"ו ועוה"ב בנשואין

בוזרה הקדוש פרשת פנחס בשעה שאדם יש לו שמחה ומשתף להקב"ה בשמחה שלו הקב"ה מודיע לאביו ולאמו בגן עדן השמחה ואייתא לון עימיה להאי שמחה. ומקובל מפי צדיקים שבשמחת נשואין באים נשמות אבותיהם מן העולם האמת עד ג' דורות למפרע הוא בכל ישראל ויש שבאין יותר ויותר ואפילו עד עשרה דורות, ומי שזוכה לזה באין עוד יותר.

ד. דברים שצריך להכין קודם החופה

א. צריך להכין לפני החופה כוס עם יין, וארבע אבוקות, וכוס זכוכית דק לשברו תחת החופה, ואפר לשום בראש החתן קודם החופה, ויהיה מוכן הקיטל (בגד לבן) ללבשו קודם החופה, ויהיה מוכן הכתובה, וטבעת הקידושין.
ב. המנהג להראות קודם החופה את הכתובה להרב המסדר קידושין, כי הרבה פעמים מצוי טעויות שנפסל על ידי זה הכתובה (שלה"ע סי' ר ס"ח סק"ז).

ה. שכירת מקום החופה

א. יש להקפיד לשכור מקום החופה (וכלונסאות ויריעות החופה) וחדר היחוד, בטכום כסף שיהיה שייך להחתן, כי עיקר החופה הוא יציאת הכלה מרשות האב לרשות הבעל, וכן כשנכנסין לחדר היחוד נחשב כאילו הביאה לביתו. לכן צריך להיות המקום ביתו של הבעל.

ותדע קודם החופה מקום חדר היחוד, ותראה שיהיה אפשר לסוגרו מבפנים, וגם שיהיה מקום צנוע שלא יוכלו להסתכל מבחוץ (עי' ביאור הגר"א, עור מקדש רס"י נ"ה, ערה"ש אות ח"י, שלה"ע סי' ז' ס"ב סק"ו).

ב. סיפר הגאב"ד דעיה"ק ירושלים ת"ו מהרי"ח זוננפלד זצ"ל, כשהיה חופה בחצר ביתו ובית מדרשו של הגה"ק מהרי"ל דיסקין האבדק"ק בריסק זצ"ל היה מקנה חצירו שהוא מקום החופה להחתן ולקח ממנו סכום מטבע בעד ההקנאה (שלה"ע סי' ז' ס"ב סק"ו).

ג. וכן ראיתי להגה"צ ר' דוד יונגרייז ז"ל הראב"ד דפעיה"ק ירושלים ת"ו, שהקפיד שהחתן יקנה את חדר היחוד בסכום כסף.

ו. לבישת הקיטל (בגד לבן)

השושבינים מלבישין להחתן את הקיטל להזכירו יום המיתה (שאו גם כן מלבישים אותו אחרים את הבגדים הלבנים), ויתעורר בתשובה וישוב אל ה' ורחמהו, וגם מטעם שמוחלים לו עונותיו, על שם הכתוב אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו (שלה"ע סי' ז' ס"א ועי' סידור יעב"ץ).

ז. אפר מקלה

קודם החופה מניחים אפר מקלה בראש החתן במקום הנחת התפילין, זכר לאבלות דכתיב לשום לאבלי ציין לתת להם פאר תחת אפר (ופרש"י (בב"ב ס, ב) מכלל שהיו רגילין ליתן אפר במקום פאר, דהיינו תפילין, כדכתיב פארך חבוש עליך). והנותן האפר יאמר זאת בעת שימת האפר, והחתן יאמר פסוק זה אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני, תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתני. (בסידור היעב"ץ כתב, מי ידע שמא כמה לא הצליחו זיווגם בעוון שאינם שמים לב על ירושלים בעת שמחתם). (שלה"ע סי' ז' ס"א סק"א).

ח. התרת הקשרים

א. קודם החופה מתיר החתן כל הקשרים שבבגדיו, מטעם דחיישינן לכשפים (ובגד שיש חשש שיפתח או שיפול, אפשר לחברו עם מחט סגור. קשר הכובע והשטררימל אין צריך להתיר) (שם סי' ז' סק"ב).

ב. המנהג קודם החופה מוסר החתן כל החפצים שיש לו בכיסו לאיש אחר, והולך אל החופה בכיס ריק (חוץ מטבעת הקידושין, ומטפחת האף אם צריך לו), והטעם כדי להזכיר לו יום המיתה דאין מלוין לו לאדם לא כסף וכו' (בהערות שבסוף שלה"ע בשם ס' ברכת אהרן).

ט. הינומא (פריסת סודר, באדעקין)

המנהג שחשובי העיר והמחנותים פורסין סודר על ראש הכלה ומברכין אותה בברכת אחותנו את היי לאלפי רבבה, ויש מקומות שהחתן גם כן מכסה עמהם (ומנהג ירושלים שהחתן פורס סודר על ראש הכלה, וכ"כ בערוה"ש סי' ג"ה סעיף ט"ז) ואחר הכיסוי זורקין מין זרע שקוין האפע"ן וכדומה (שלה"ע סי' ז' ס"ב).

י. יציאה לחופה

השושבינין מוליכין את החתן תחלה לחופה בנרות דולקות, וכשיוצא מהבית יעקוד מקודם רגל הימין, וכן מכריזו השמש, „מיט דעם רעכטן פוס“, והוא לזכרון כי מעכשיו יברור לעצמו דרך הימין ולא השמאל ח"ו, וגם הוא לסימן טוב להגביר הימין על השמאל (שלה"ע סי' ז' ס"ד סק"ב).

יא. סדר החופה

א. עושין החופה תחת כפת השמים לסימן טוב שיהיו ככוכבי השמים, ואיטור גדול להעמיד החופה בבית הכנסת, ואפילו בבית וחדר שתחת הגג אסור, והמנהג להעמיד בחצר בית הכנסת או ברחוב העיר או בחצר בית חתנות (שם סי' ז' ס"ב).

ב. בבוא החתן תחת החופה מברכין את החתן בברכת ברוך הבא חתן דומה למלך. ומזמרין „מי אדיר על הכל מי ברוך על הכל מי גדול על הכל מי דגול על הכל הוא יברך את החתן ואת הכלה“.

ג. בהיותך עומד תחת החופה ממש אז הוא עת רצון. וצריך אז לבקש במחשבה או בחשאי על כל הצטרכותיו בדמעות שליש. וידוע מספרי קבלה כי כל סדר החופה והיתוד וכל הדברים שבנשואין רומזים על יתוד קוב"ה ושכינתיה, ותתפלל שכבר נזכה לזה שתתיחד השכינה הקדושה עם דודה, ותקבל עליך מסירת נפש, ותתבונן כי לית אתר פנוי מניה ולית מחשבה תפיסא ביה כלל, וגם תבקש עכשיו שתזכה להתנהג בקדושה וטהרה בכל הפרטים ואז טוב לך בזה ובכא, ובשעה שמשבבים הכלה ובכל סדר החופה תכרין בכללות שעל ידי זה יתוקן בעולמות העליונים מה שצריך להתקן, כי אין אנו יודעים עד מה.

ד. אחר כך מביאין השושבינות את הכלה להחופה, וכשבאים קרוב להחופה מכריז המשמש „לקראת כלה“ והשושבינים ואנשים חשובים (כלי החתן) הולכים קצת ב' או ג' פסיעות לקראתם, וכשמתקרבין אליהם חוזרים לאחוריהם להחופה, וזה נקרא גם כן ללוות הכלה, והשושבינות מסבבין עם הכלה סביב להחתן שבעה פעמים (או ג' פעמים) כפי המנהג.

ה. וכשמסבין מזמרין החרוז, „מי בן שיח שושן חוחים אהבת ריעים משוש דודים הוא יברך את החתן ואת הכלה“. ואחר הסיבוב מעמידין הכלה לימין החתן ושניהם יהיו פניהם לצד מזרח. כל העם עומדים אצל החופה ואסור לעשן אצל החופה (שלה"ע סי' ז' סי' ד' וס"ה).

יב. ברכת אירוסין

המסדר קידושין נוטל כוס יין ומברך בורא פרי הגפן, וברכת אירוסין, ומדינא היה צריך החתן בעצמו לברכו, אבל כדי שלא לבייש את מי שאינו יכול לברך, נהגו שאחר מברך, או מטעם שהברכה נתקנה לברך על קדושתן של ישראל על כן אינו מוטל על החתן לברך, אבל המברך צריך לכוין להוציא את החתן והכלה, והם גם כן יכוונו לצאת ויענו אמן (שלה"ע סי' ח' ס"א סק"ד).

ענף ב

סדר והכנה להחופה

מצות קידושין (אירוסין)

א. כתב הרמב"ם (הל' אישות פ"א הלכה א"ב) זו"ל: כיון שניתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואח"כ תהיה לו לאשה, שנאמר כי יקח איש אשה ובא אליה וליקוחין אלו הם הנקראין קידושין או אירוסין בכל מקום עכ"ל.
ב. וכן כתב החינוך (מצוה תקנב) זו"ל: נצטוינו לקנות אשה באחת משלש דרכים קודם הנשואין, ודרכים אלו ביארו חכמים שהן בכסף או בשטר וכו' ועל זה נאמר „כי יקח איש אשה ובא אליה“. משרשי המצוה כדי שתתן האשה אל לבה לעולם שהיא קנויה לבעלה, ותתן לו יקר והודו, ואז יהיה שבתם וקימתם בשלום לעולם ויתקיים הישוב ברצון השם יתברך שחפץ בו וכו'. ועל כן נהגו לקדש בטבעת להיות בידה למזכרת. וכבר נהגו כל ישראל שהמקדש אומר: הרי את מקודשת לי בדבר זה [בטבעת זו] כדת משה וישראל, ונותנו לה בפני עדים.

ענף ג

ענין הנשואין (חופה)

א. תנן (כתובות מ"ח) לעולם היא ברשות האב עד שתכנס לרשות הבעל לנשואין, ופירש"י כלומר שתכנס לחופה לשם נשואין שתהא מסורה לרשות הבעל, ע"כ.

- ב. מכמה פסוקים למדנו שאין האשה ניקנית להיות אשתו לגמרי על ידי אחד מחרכי הקדושין עד שישאנה ויכניסנה לביתו, שכן כתוב בעורכי המלחמה מי האיש אשר ארש אשה ולא לקחה, וכן חילק הכתוב בין נערה המאורסה לאשה בעולת בעל, וכן בנדריים וכו', שמע מינה דקרושין לחוד ונשואין לחוד (חופת חגים סימן ו).
- ג. ולשון חופה נראה שהוא לשון כיסוי (מלשון מחופה), כלומר שהיא נכנסת לרשותו להיותה תחתיו והוא מחפה ומגין עליה דכתיב ופרשת כנפיך על אמתך, שפירש רש"י שהוא לשון נשואין (ירושלמי אה"ע ט"ו ס"א ט"ק ב').
- ד. ובערוך השולחן (אה"ע"ז סימן נ"ה ט"ק ט"ו) כתב ח"ל ופירוש חופה הוא מלשון חופף עליו כל היום, והוא לשון כיסוי והבדל מאחרים.
- ה. דבר זה מעולם היה כן גם בזמן הנביאים כדכתיב והוא כחתן יוצא מחופתו, ונאמר וכלה מחופתה, ובודאי שכן הנהיג משה רבינו את ישראל (פרוה"ש שם ט"ק י"ד).
- ו. ומה היא חופה יש בזה שיטות, עיין באה"ע ריש סימן נ"ה וברמ"א שם, ומסיים הרמ"א ח"ל, והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסין יריעה פרוסה על גבי כלונסאות ומכניסין תחתיה החתן והכלה ברבים ומקדשה שם, ומפרכיז שם ברכות ארוסין ונשואין, ואח"כ מוליכים אותם לביתם ואוכלין ביחד במקום צנוע וזה החופה הנוהגת עכשיו עכ"ל.
- ז. היוצא לנו מכל הנ"ל אנו שנוהגים כדברי הרמ"א ויוצאים בזה ידי כל השיטות, על כן צריך כוונת קנין מן קודם החופה עד אחר היחוד, ומקודם צריך לכוין לקנותה מדין קדושין, והאשה נקנית בשלש דרכים בכסף ובשטר וכו', ונהגו כל ישראל לקדש בכסף, וזהו על ידי נתינת הטבעת באמירת הרי את מקדשת וכו', ואז יש לה דין ארוסה, ואח"כ יכוין לקנותה בקנין חופה והבאתה לביתו, ואז נכנסת לרשות הבעל ויש לה דין נשואה לכל דבר.
- ח. ועיין בשולחן העור (בהשמטות דף קכ"ח) שהגאון בעל מנחת חינוך ז"ל בעת שהיה מסדר קידושין היה נוהג להזהיר להחתן שיכוין לכוונת המצוה לצאת כל השיטות. ומלבד כוונת המצוה צריך גם כן כוונת קנין שיכוין לקנותה בכך, ויש להזהיר למסדרי קידושין שיזכירו להחתן שיכוין לקנותה, עכ"ל.

ענף ד

הכנה להחופה — ברכת הבנים

א. כתבנו לעיל שמנהג ישראל שהשושבינין לוקחין את החתן ומוליכין אותו אל החופה בתופים ובמחולות, טעם הדבר (בספר מטה"ח בשם ספר חומת אנוך) משום דכתיב ק"ח א"ת

אהר"ן סופי תיבות חתן, שצריך ליקח אותו בדברים טובים ובשמחה גדולה. וכן שנינו במסכתא ברכות: אגרא דכלה דוחקא ואגרא דבי הילולי מילי.
 ב. כשמביאין את החתן לחופה מזמרין: מי אדיר על הכל, מי ברוך על הכל, מי גדול על הכל, מי דגול על הכל, הוא יברך את החתן ואת הכלה.
 ג. כשמביאין את הכלה לחופה מזמרין: מי בן שיח שושן חוחים הוא יברך את החתן ואת הכלה.

ד. ברכת הבנים—מנהג ישראל שהאבות וקרובים ואנשי צורה מברכים את החתן והכלה ומתפללים שזווגם יעלה יפה. וכל אחד יכול להוסיף ברכות לפי צחות לשונו. ויש קצת סמך לזה ולכמה מנהגי החתונה מזה"ק פרשת תרומה דף קס"ט במעשה דההוא רביא בריה דרב ספרא, וזה לשונו: אמר רבי יוסי דאי הילולא איהו יומא דא לא ניפוק מהכא עד דיתעביד הילולא בכל אנשי מתא דא הוא הילולא דקוב"ה אתרעי ביה נטלו ליה לאנתתיה וביכו לה בכמה ברכאן עבדו דאבוה יתקן ביתא אחר לחדוה כנישו כל אנשי מתא לההוא חדוותא וקראו לה כלה וחדו עמהון כל ההוא יומא ואיהו חדי עמהון במילי דאורייתא.

ו. ברכה להכלה

ה. ברכה להחתן

<p>(ב) יְשִׁיבָה אֱלֹהִים בְּאַפְרָיִם וְיִבְרַכְהָ רַחֵל וְלֵאמֹר:</p>	<p>(א) יְשִׁיבָה אֱלֹהִים בְּאַפְרָיִם וְיִבְרַכְהָ: (כנלש"ס מת) (ב) וְאֵל שְׂדֵי יִבְרַךְ אוֹתָהּ וְיַפְרֶךְ וְיַרְבֶּךָ וְהִייתָ לְקַהֲלֵ עַמִּים: (כנלש"ס כח)</p>
<p>(ג) אֲחֻזְתִּינוּ אֶת הַיְי וְאַלְפֵי רַבְבָּה: (כנלש"ס כד)</p>	<p>(ג) מֵאֵל אֲבִיךָ וְעֵצְרֶךָ: (כנלש"ס) וְאֵת שְׂדֵי וְיִבְרַכְךָ: (כנלש"ס) בְּרִכּוֹת שְׁמַיִם מְעַל [ע"פ ח"י] בְּרִכּוֹת תְּהוֹם רוֹבְצֹת תַּחַת [ע"פ ע"י] בְּרִכּוֹת שְׁדִים וְרַחֵם [ע"פ כ"י]: (כנלש"ס עט)</p>
<p>(ד) יִפְיִיתִי טַבְּנֵי אָדָם הַזֹּזֵק חֵן בְּשִׁפְתוֹתֶיךָ עַל כֵּן גְּבַרְךָ אֱלֹהִים לְעוֹלָם: (כנלש"ס מ)</p>	<p>(ד) וְאֶהְיֶה וְיִבְרַכְךָ וְהִרְבֶּךָ וְגִבְרָה פְּרִי בְטֻנְךָ וּפְרִי אֲדָמְתֶךָ דְּגִנְךָ וְתִירוֹשֶׁךָ וְיִצְהַרְךָ שֶׁנֶּר וְאַלְפִיךָ וְעֵשְׂתֵרֹת צִאנְךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבוֹתֶיךָ לְתַת לָךְ: (כנלש"ס מ)</p>
<p>(ה) גְּלָה יָפָה רַעֲיָתִי וּמוֹם אֵין בָּהּ: (כנלש"ס טז)</p>	<p>(ה) בְּרוּךְ הַתְּהִיָה מִכָּל הָעַמִּים לֹא יִהְיֶה בְךָ עֶקֶר וְעֵקֶרָה וּבְגִבְהַמְתָּהּ: (כנלש"ס טז)</p>
<p>(ו) לְבַבְתָּנִי אֲחֻזְתִּי בְלָה לִבְבַתְּנִי בְּאֶחָת מֵעֵינֶיךָ בְּאֶחָד עֵינֶךָ מְצֹרְתֶיךָ:</p>	<p>(ו) יִתֵּן יְי אֶת הָאִשָּׁה הַבָּאָה אֶל בֵּיתְךָ בְּרַחֵל וְכֵלָאָה אֲשֶׁר בָּנוּ שְׂתִיחֵן אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל: (כ"ה טז)</p>
<p>(ז) מֵה יָפוּ דוֹדֶיךָ אֲחֻזְתִּי בְלָה מֵה מֻכְבוּ דוֹדֶיךָ מִיָּן וְרִיתֵי שְׂמִינְךָ מִכָּל בְּשָׂמִים:</p>	<p>(ז) אֶהְבֶּתְּ צֶדֶק וְתִשְׂאֵי רִשְׁעַ עַל כֵּן מִשְׁחָה אֱלֹהִים אֶלְהֶיךָ שְׂמֵן שְׁשׁוֹן מִחֲבֵרָה: (כנלש"ס מ)</p>
<p>(ח) נֹפֶת תְּמוֹפְנָה שְׂפָתוֹתֶיךָ בְלָה דְבַשׁ וְחֶלֶב תַּחַת לְשׁוֹנְךָ וְרִיתֵי שְׂמִינְתֶיךָ פְּרִיחֵי לְבַנְיָן:</p>	

ו. ברכו להכלה

ה. ברכה להחתן

<p>(ח) גן נעור אבותי כפת גל בגול מעין חתום:</p>	<p>(ח) אשתך כנמן פוריה ברכתי ביתך בניך בשתילי זתים סביב לשלחנה: [הסלים קמח]</p>
<p>(ט) כל כבודה בת מלך פנימה ממשיכות זהב לבושה: [הסלים קמח]</p>	<p>(ט) פנות מלכים ביקרותיך נצכה שגל לימינה פכתם אופיר: [הסלים מס]</p>
<p>(י) ויתאו המלך יפוך פי דוא אדוניך והשמתני לו: [הסלים מס]</p>	<p>(י) ואמרתם פה לחי ואתה שלום וביתך שלום וכך אשר לך שלום: (סמאל ב ס)</p>

- (כ) ויברך אותם אלהים ויאמר להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ: [הסלים ס]
- (כ) ויברך יי וישמרה: (י) יאר יי פניו אליך ויחנה: (י) ישא יי פניו אליך וישם לך שלום:
- (כ) וישמו את שמי על פני ישראל ואני אברכם: [במדבר ו]

קול חותמי ברכות אל מול פני החתן איש חמדתי, ידבר נא עבדך דבר אם תשמע לקח את ספר התורה הזאת לדעת את החקים ואת התורות כבדני נא בזאת והריני כאילו הייתי באוכלי שלחנם ונהנתי מסעודתם והם אמרו כל הנהגה מסעודת חתן הוא העובר על הפקודים על כן נתתי את קולי בפת"ח הדבור בששון ושמחה לחתן וכלה ולאל להודות (קול ששון) ושמע באהלים אהל כל יצען כל יסע יחידותיו לנצח, ובניך לך בית נאמן יתן יי את האשה הבאה אל ביתך כרחל וכלאה מנשים באהל תבורך ברכת שמים מעל, (וקול שמחה) ושמחת אתה וביתך מרוב כל, יצו יי אתך את הברכה בכל משלח ידך, השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך, ומלאו אסמך שבע ותירוש יקביך יפרוצו עד שיבלו שפתותיך מלומר דג אשתך תהיי כגפן פוריה בניך כשתילי זיתים סביב לשלחניך דשנים ורעננים מלאה דעת ויראת ה' יתן דגן ויפרחו כגפן בבנים ובבני בנים מינייהו מלכי, יאריכו ימך על האדמה ועיניך רואות ואניך תשמענה (קול חתן) חתניך לוקחי בנוחך (וקול כלה) לבנים האהובים והנעימים וראו בנים לבניך בני שלשים ודור רביעי.

סמוך לחתימה מצלינן האידינא במטותא מיניה דמר דלא לורכיה לוא"ו דתירוכין ולוא"ו דשביקין בעגלא ובזמן קריב ייתי ונחמוניה בן ישי בראש מקבץ נפוצים מוליך ומביא מעלה בהיכלי ירושלים וכל הקהל כאיש אחד חברים היטיבה ברצונך את ציון וארמון על כושפטו ישב נכון יהיה הר בית יי בראש ההרים שמח תשמח בניך הלא זה העת אשר בו חזרת ישראל עושה חיל איש תחת גפנו בשמחה ובטוב לבב וישמע בערי יהודה ובתצות ירושלים קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו ליי צבאות כי טוב יי כי לעולם חסדו ב"ב אמן (הוצתק מספר חופת חתנים).

ז. תפלה לפני החופה ושבע ברכות:

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל ישראל, ולאוקמא שכינתא מעפרא. הריני מוכן ומזומן לישא אשה בחופה וקידושין, וזו הכנה לקיים מצות פרו ורבו וכל מצות עשה ולא תעשה הנלוות ונמשכות מלקיחת אשה. והנה עשיתי הבא מידי, ואתה ברוך רחמיך תטע אהבה ואחוה ושלוש וריעות בינינו על דבר כבוד שמך. ותזכני לקיים מצות פריה ורביה וכל המצות הנמשכות ממנה ותברכנו מברכותיך ותקיים בנו מקרא שכתוב לא תאווה אליך רעה ונגע לא יקרב באהליך. והריני מוכן ומזומן לקדשה בטבעת זו כדת משה וישראל ולהיותנו תחת החופה בזמן שבע ברכות וקודם להם ברכת אירוסין וידענו כי כל פוט ופרט רבו סודותיו ורמזיו ובשר אנחנו ולא בינת אדם לנו, ויהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי שתקבל מעשה המצות והברכות האלו כאלו כיווננו בכל הכוונות הראויות לכוון ודרך כלל אנו מכוונים ובכל לתקן את שורש מצות אלו במקום עליון לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וברוב רחמיך תשמרנו מכל חטא ויהיו כל מעשינו לשם שמים ובפרט בשבע ימי המעשה ולא יארע לנו שום תקלה ושום מקרה רע ותצילנו מיצר הרע ודבקנו ביצר טוב ובמעשים טובים כל ימי חיינו והבלי הזמן אל יטרידנו מלעבוד אותך באמת ובאמונה כאשר עם לבבנו ותשלח ברכה והצלחה בכל מעשי ידינו, ותשוב שכינתך לעיר קדשיך במהרה בימינו. יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגואלי, ואני תפלתי לך יי עת רצון אלהים ברוב חסדך ענני באמת ישעך. ויהי נועם יי אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו (חופת וחתנים).

ח. עוד תפלה לפני החופה ושבע ברכות

(מהחיד"א בעבודת הקודש, סנאן ליאיר)

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה
 בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם
 י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל.
 הריני מוכן לישא אשה בקדושין לקיים
 מצות בוראנו יתברך ליקח אשה בכתובה
 וקידושין וזו הכנה לקיים מצות פרו ורבו וכל
 מצות עשה ולא תעשה הנלוות והנמשכות
 מלקיחת אשה, והנה עשיתי הבא מידי ואתה

ברוב רחמיך תטע אהבה ואחוה שלום וריעות
 בינינו על דבר כבוד שמך, ותזכנו לקיים
 מצות פריה ורביה וכל המצות הנמשכות
 ותברכנו מברכותיך, ותקיים בנו מקרא
 שכתוב לא תאונה אליך רעה ונגע לא יקרב
 באהליך, והריני מוכן לקדשה בטבעת זו כדת
 משה וישראל ולהיותינו תחת חופה בזמן
 שבע ברכות וקודם להם ברכת אירוסין וידענו
 כי כל פרט ופרט רבו סודותיו ורמזיו ובשר
 אנחנו ולא בינת אדם לנו, ויהי רצון מלפניך
 ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתקבל מעשי
 המצות והברכות האלו כאילו כיווננו בכל
 הכונות הראויות לכיון, ודרך כלל אנו
 מכוונים בכל לתקן את שורש מצות אלו
 במקום עליון לשם יחוד קודשא בריך הוא
 ושכינתיה, וברוב רחמיך תשמרנו מכל חטא
 ויהיו כל מעשינו לשם שמים ובפרט בשבעת
 ימי המשתה ולא יארע לנו שום תקלה ושום
 מקרה רע, ותצילנו מעין הרע, וחסד ה'
 מעולם יהיה עלינו סתרה צנה וסוחרה, ויהי
 נועם ה' אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה
 עלינו ומעשה ידינו כוננהו.

(עבודת הקודש בסנסן ליאיר)

יציאה להחופה: כשיוצא החתן להחופה יעקור
 מקודם רגל הימין, ומכריז המשמש (ימיט דעם
 רעכטין פוס"י) "עם רגל ימין", והוא לזכרון כי
 מעכשיו יברור לעצמו דרך הימין. (בשעת החופה לא
 יהיה בכיסך שום חפץ חוץ מטבעת הקדושין וגם
 מטפחת האף אם צריך לה).

פרק ח

סדר הקדושין והחופה

א. כוננות לקדושין

החתן והכלה עומדים תחת החופה פניהם מופנות כלפי מזרח והכלה לימינו של החתן. בעמדה תחת החופה תכוין לקנותה בקנין החופה להיות לה דין נשואה לכל דוגר. „מסדר הקדושין“ מייחד שני עדים כשרים, בנוכחות החתן. והעדים עומדים ליד החתן והכלה.

ב. ברכת אירוסין

ממלאים כוס יין ו„מסדר הקדושין“ נוטל את הכוס בידו ועומד כשפניו כלפי מזרח (וכן בכל הברכות); אומר לחתן ולכלה שיתכוונו לצאת ידי חובה של ברכת היין וברכת אירוסין, והוא עצמו מתכוון להוציאם ידי חובתם (וכן בשבע ברכות). ומברך:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל הָעֲרִיּוֹת, וְאָסַר לָנוּ אֶת הָאֲרוּסוֹת, וְהִתִּיר לָנוּ אֶת הַנְּשׂוּאוֹת לָנוּ עַל יְדֵי חֲפָה וְקִדּוּשֵׁין. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי חֲפָה וְקִדּוּשֵׁין.

בגמר הברכות מטעימים קצת מן היין שבכוס לחתן ולכלה.

ג. מעשה הקדושין

מיד לאחר ברכת האירוסין לוקח המסדר קדושין הטבעת (רכוש החתן, וכשהוא נער ואבי שם ישאלו אותו אם נתנה להחתן במתנה גמורה). ויראה לעדים הטבעת שהיא שוה פרוטה והם גם צריכים לראות נתינת הטבעת באצבע הכלה.

וקדם הקדושין אומר החתן:

הריני מוכן ומזומן לקדש אשה זו לקיים מצות עשה שצוונו הבורא יתברך שמו בהורותו הקדושה שנאמר כי יקח איש אשה ובעלה ולקיים מצות לא תעשה דלא תסור כו' כאשר ויקנו לנו חכמינו ז"ל דקנין האשה הוא בכסף ובשטר כתובה ובביאה [וגם אבי הכלה יכוון לקיים מצות עשה שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה] לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכינתיה בו חילו ורחימו לייחד שם י"ה בו"ה בייחודא שלים על ידי ההוא טמיר ונעלם בשם כל יישראל ולאוקמא שכינתא מעפרא, ויהי נועם יי אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. (ויחשוב כי קדוש אני יי כי אנחנו תלמים בשמו הגדול ברוך הוא — שלי"ה).

החתן לוקח הטבעת בידו הימנית, והכלה מושיטה את אצבעה, הסמוך לאגודל, מידה הימנית והחתן פונה לכלה ואומר לה בקול רם, שישמע ברור לכלה ולשני העדים, ודגיש מלת לי, וגם שיבין ביאור המלות:

**הֲרִי אֶתְּ מִקְדָּשְׁתְּ לִי בְּטִבְעַת זוּ. כְּדָת
מִשָּׁה וַיִּשְׂרָאֵל.**

עם גמר אמירה זו, נותן החתן את הטבעת לעיני העדים, על אצבע המושטת של הכלה.

ד. הקראת נוסח הכתובה

המסדר קדושין קורא הכתובה ומוסרה להכלה ואחר כך נוטל כוס של יין או שאר משקים ומברך עליו שבע ברכות.

ה. ברכות הנשואין

מוסיפים יין אל הכוס שבירכו עליו ברכת אירוסין עד שיתמלא כולו, ואחד מהקהל נוטל את הכוס בידו ואומר לחתן ולכלה שיתכוונו לצאת ידי חובה של שבע ברכות נשואין, והנזכר עצמו מתכוון להוציאם ידי חובתם, ועומד כשפניו מופנות כלפי צד מזרח, ומברך:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, בורא
פרי הגפן.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, שהפיל
ברא לכבודו.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, יוצר
האדם.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר יצר
את האדם בצלמו, בצלם דמות תבניתו,
והתקין לו ממנו בנין עדי עד. ברוך אתה יי,
יוצר האדם.

שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתַגַּל הָעֶקְרָה, בְּקִבוּץ בְּנֵיהָ
לְתוֹכָהּ בְּשִׂמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׂמַּח צִיּוֹן
בְּבִנְיָהּ.

שְׂמֵחַ תְּשַׂמַּח רַעִים הָאֱהוּבִים, בְּשִׂמְחָךְ
יְצִירְךָ בְּגֵן עֵדֶן מְקֻדָּם. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׂמַּח
חֶתֶן וְכֻלָּהּ.

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר
ברא ששון ושמחה חתן וכלה, גילה רנה
דיצה וחדוה, אהבה ואחוה ושלוש ורעות.

מְהֵרָה יְיָ אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה
 וּבְחוֹצוֹת יְרוּשָׁלַיִם, קוֹל שְׁשׁוֹן וְקוֹל שְׂמֻחָה,
 קוֹל חֲתָן וְקוֹל כַּלָּה, קוֹל מְצַהֲלוֹת חֲתָנִים
 מִחֻפְתָּם וּנְעָרִים מִמִּשְׁתָּה נְגִינָתָם. פְּרוּךְ
 אַתָּה יְיָ, מְשִׁיחַ חֲתָן עִם הַכַּלָּה.

בסיום שבע ברכות הנשואין, מטעימים מן היין שבכוס לחתן ולכלה, ואינן צריכין לזרך

(שלה"ע סי' ח' ס"ג).

ז. שבירת הכוס

אחר גמר ברכת הנשואין שובר החתן ברגל הימין כוס זכוכית אפילו שלם, זכר לחיובין
 המקדש ויאמר על נהרות בבל וכו' או על כל פנים הפסוק (אם אשכחן ירושלים תשכח ימיני ודבק
 לשוני לחכי אם לא אזכרכי אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי). וזעומדים שם מברכים ברכת מזל
 טוב.

פרק ט

הסדר אחר החופה

הבאה לבית החתן (חדר היחוד)

א. אחר החופה אוחז החתן את הכלה בידו ומוליכה לחדר היחוד, ובהולכה זו קונה אותה
 לכמה שיטות. וי"א טעם ההולכה כדי שלא יהיה הפסק בין ברכת נשואין להיחוד. (ובירושלים
 המנהג בשעה שהחתן והכלה עומדים על מפתן הפתח ליכנס לחדר היחוד, לשבור זעל
 ראשיהם חלת לחם (בייגל עגולה וחלולה באמצע) גדולה ויפה, ומתלקים מזה להקרואים) (שם
 ס"ח סק"ג).

ב. החתן והכלה נכנסים לחדר היחוד, והוא צריך להיות קנוי בשכירות להחתן כנ"ל,
 והיחוד הוא שיביא החתן את הכלה לביתו ותייחד עמה, ויסגור הדלת מבפנים. וצריך ב' ימים
 להיות מבחוץ בשביל היחוד, דהיינו לראות שהדלת סגורה שלא יכנס שום אדם מבלתי-דם,
 ולדעת הרמב"ם זהו עיקר החופה. ותכוין לקנותה שם בקנין חופה שהוא ע"י יחוד. והוון"כ
 אוכלים ושותים שם יחד ומברכים אחד לשני מקרב לב (ע"י אה"ע סי' נ"ה סוס"א, וכב"ש אוז"ה,
 ושלה"ע סי' ח' ס"ח ובסק"ד חו', ובלקושי מחרי"ח).

- ג. בחדר היחוד תעורר עצמך לברך את הכלה בשמחה, ותדבר עמה בצהלת פניו כמדבר איש אל רעהו, והחתן צריך להתחיל לדבר ולומר דברי שמחה, ריצוי ואהבת ה'.
- ד. בסה"ק עבודת ישראל מובא (ליקוטים, ד"ה הנה אנו אומרים). שהחתן יאמר להכלה בחדר היחוד שתברך אותו ותאמר שתזכה לאורך ימים ולהתיחד באהבה מעתה ועד עולם ואזכה לשבת עמך לעולמים.
- ה. החתן-כלה צריכים להיות מיוחדים שם לפחות 5 מינוט (דקות) ואח"כ פונח החתן הדלת ומתראים לכולם בצהלת פנים ותדוונתא דלבא מתוך הודאה להשי"ת שזיכם ליום הזה ברוב רחמיו וחסדיו ולגרום שמחה בכל העולמות (וידוע שמיד אחר החופה הוא רגל ויו"ט להחתן-כלה) (ע"י שלה"ע סי' ר"ס"ה סק"א).
- ו. החתן-כלה אוכלים שם סעודתן. כל המטעמים כפי המנהג (שלה"ע סי' ט' ס"ב סי' ק"ב).
- ז. אח"כ מביאים החתן-כלה בשירים ומחולות לבית הסעודה (החתן בין האנשים והכלה בין הנשים), ומושיבין אותו בראש השלחן. מכבדין החתן לדרוש בדברי תורה, והמנהג לומפסיקין דרשתו ע"י זמר (שם).

פרק י

סדר ברכת המזון בסעודת חתן וכלה

בכל סעודה הנערכת לכבוד החתן והכלה בשבעת ימי המשתה של הנשואין (בזיווג ראשון), בהשתתפותם של לפחות עשרה אנשים, ואחד מהם,, פנים וודשות", מברכים שבע ברכות נשואין אחר ברכת המזון. וכמו כן מברכים את ברכו: הזימן בנוסח מיוחד.

קודם ברכת המזון, אומרים פרק (תהלים קלז): שיר המעלות בשוב וגו'. ויש נוהגים לומר (בימי החול) פרק (תהלים קכו): על נהרות בבל וגו'.

מזוגים שני כוסות יין, ואחר כך נוטלים ידים ב,,מים אחרונים". ויש נוהגי לומר:

הריני מוכן ומזמן לקיים מצנת עשה של ברכת המזון. כמו
שנאמר: ואכלת ושבעת וברכת את יי אלהיך על הארץ
הטובה אשר נתן לך. לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתה.

המזמן נוטל בידו כוס אחד מלא יין, ואומרים ברכת הזימן בנוסח זה:

המזמן אומר:

רבותי, נברך. (נוסח אחר: רבותי, מיר וועלן
בענטשן).

המסובים עונים:

יהי שם יי מברך מעתה ועד עולם.

המזמן אומר:

יהי שם יי מברך מעתה ועד עולם.

דני הסר וגם חרון, ואז אלם בשיר ירוך, נחננו כמעגלי
צדק, שעה ברפת בני ישורון בני אהרן.
ברשות מרנן ורבותי נברך אלהינו שהשמחה במקעונו
שאכלנו משלו.

המסובים עונים:

ברוך אלהינו שהשמחה במקעונו שאכלנו משלו
ובטובו חיינו.

המזמן אומר:

ברוך אלהינו שהשמחה במקעונו שאכלנו משלו
ובטובו חיינו.

ומברכים ברכת המזון:

סדר ברכת המזון

ברוך הוא וברוך שמו:

ברוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, תזן
את העולם כּלּוּ, בּטוּבוּ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים,
הוא נותן לחם לְכֹל בֶּשָׂר, כִּי לְעוֹלָם חֶסְדֶּךָ,
וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תְּמִיד לֹא חָסַר לָנוּ וְאֵל יִחְסַר
לָנוּ מְזוֹן לְעוֹלָם וָעֶד, בְּעֶבֶר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל, כִּי
הוא אֵל זֶן וּמִפְרִנָּס לְכֹל וּמְטִיב לְכֹל, וּמְכִין
מְזוֹן לְכֹל בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא, כְּאֹמֵר פּוֹתַח
אֶת יַדְךָ, וּמְשַׁבֵּיעַ לְכֹל חַי רַצוֹן: בְּרוּךְ אַתָּה יי
הָזֶן אֶת הַכֹּל:

נוֹדֶה לָךְ יי אֱלֹהֵינוּ, עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבוֹחֵינוּ,
אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה, וְעַל שֶׁהוֹצַאתָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים,
וְעַל בְּרִיתְךָ שְׁחַתְמַתָּ בִּבְשָׁרֵנוּ, וְעַל תּוֹרַתְךָ
שֶׁלְּמַדְתָּנוּ, וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ, וְעַל חַיִּים חֵן
וְחֶסֶד שֶׁחֻנַּנְתָּנוּ, וְעַל אֲכִילַת מְזוֹן שֶׁאַתָּה זֶן,
וּמִפְרִנָּס אוֹתָנוּ תְּמִיד, בְּכֹל יוֹם וּבְכֹל עֵת וּבְכֹל
שָׁעָה:

בחנוכה ובפורים אומרים כאן על הנסים:

עַל הַנְּסִים וְעַל הַפְּרָקָן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל

סדר ברכת המזון

וְעַל הַכֹּל יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ,
 וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יְתַבְרַךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָל חַי, תָּמִיד
 לְעוֹלָם וָעֶד. בְּפִתּוֹב, וְאֶכְלֶתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכָתָּ
 אֶת יי אֱלֹהֵיךָ, עַל הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ.
 בְּרוּךְ אַתָּה יי, עַל הָאָרֶץ וְעַל הַמָּזוֹן:

רַחֵם נָא יי אֱלֹהֵינוּ, עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וְעַל
 יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ, וְעַל צִיּוֹן מְשְׁכַן כְּבוֹדְךָ, וְעַל
 מַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, וְעַל הַבַּיִת הַגָּדוֹל

בחנוכה ובפורים אומרים כאן על הנסים:

הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַמְּלַחְמוֹת שֶׁעָשִׂיתָ לְאַבוֹתֵינוּ בַּיָּמִים
 הָהֵם בְּזֶמַן הַזֶּה:

לפורים

בַּיָּמִי מְרַדְּכִי וְאַסְתֵּר
 בְּשׁוֹשַׁן הַבִּירָה, כְּשֶׁעָמַד
 עֲלֵיהֶם הַמֶּן הַרְשָׁע, בְּקֶשׁ
 לְהַשְׁמִיד לְחַרְגֵי וּלְאַבְדֵי
 אֶת-כָּל הַיְהוּדִים, מִנְעַר

לחנוכה

בַּיָּמִי מִתְתַּיְהוּ בֶן יוֹחָנָן כִּתְּנוּ גְדוֹל
 חֲשֵׁמוֹנָאִי וּבְנָיו, כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יוֹן
 הַרְשָׁעָה עַל-עַמֶּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחֵם
 תּוֹרְתְךָ, וּלְהַעֲבִירֵם מִחֻקֵּי רְצוֹנְךָ.
 וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם
 בְּעַת צָרָתָם, רַבֵּת אֶת-רִיבָם, וְדָגַת

סדר ברכת המזון

וְהַקְדוּשׁ, שְׁנִקְרָא שְׁמֵךְ עָלֵינוּ. אֱלֹהֵינוּ אָבִינוּ רַעֲיוֹנוֹ
 וּזְנוּנוֹ פְּרֻגְסָנוּ וְכֻלְכָּלְנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ, וְהַרְוַח לָנוּ יְיָ
 אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה מְכֹל צְרוּתֵינוּ. וְנָא, אֵל תְּצַרִיכֵנוּ
 יְיָ אֱלֹהֵינוּ, לֹא לִיָּדֵי מִתַּנַּת בְּשָׂר וָדָם, וְלֹא לִיָּדֵי

בחנוכה ובפורים אומרים כאן על הנסים:

וְעַד-גָּלוֹן, טַף וְנַטְוִים
 בַּיּוֹם אֶחָד, בְּשֵׁלֶשֶׁת-
 עָשָׂר לְחֹדֶשׁ שְׁנַיִם-עָשָׂר,
 הוּא חֹדֶשׁ אָדָר, וְשֵׁלָלָם
 לְבוֹז: וְאַתָּה, בְּרַחֲמֶיךָ
 הַרְבִּיבִים, הִפְרַתְּ אֶת עֲצָתוֹ,
 וְקַלְקַלְתָּ אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ,
 וְהִשְׁבֹּתָ לוֹ גְּמוּלוֹ בְּרֵאשׁוֹ,
 וְתָלוּ אוֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו עַל
 הָעֵץ:

אֶת-דֵּינָם, גִּקְמַתְּ אֶת-גִּקְמַתָּם, מִסִּרְתָּ
 גְּבוּרִים בְּיַד חֲלָשִׁים, וְרַבִּים בְּיַד
 מְעַטִּים וְטַמְאִים בְּיַד טְהוּרִים
 וְרָשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים, וְזוּדִים בְּיַד
 עוֹסְקֵי תוֹרָתְךָ. וְלָךְ עֲשִׂיתָ שֵׁם גְּדוּלָּה
 וְקִדּוּשׁ בְּעוֹלָמְךָ, וְלַעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל
 עֲשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְּדוּלָּה וּפְרָקָן כְּתִיּוֹם
 הַזֶּה: וְאַחַר כֵּן בָּאוּ בְּנֵיךָ לְדַבֵּר
 בִּיתְךָ, וּפְנוּ אֶת הַיְכָלְךָ, וְטַהְרוּ אֶת
 מִקְדָּשְׁךָ, וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּתַצְרוֹת
 קִדְשְׁךָ, וְקִבְּעוּ שְׁמוֹנֶת יְמֵי חֲנֻכָּה
 אֵלֶיךָ, לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

סדר ברכת המזון

הַלְּוֹאֲתֶם, כִּי אִם לִידֵךְ הַמְּלֶאֶה הַפְּתוּחָה הַקְּדוֹשׁוֹ
וְהַרְחֵבָה, שְׁלֵא יָבוֹשׁ וְלֹא נִכְלָם וְלֹא נִכְשַׁל לְעוֹלָם
וְעַד:

כשבת אומרים זה:

רְצֵה וְהַתְּלִיצֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ בְּמִצּוֹתֶיךָ, וּבְמִצּוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי
הַשְּׁבֶת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה, כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא לְפָנֶיךָ,
לְשֶׁבֶת בּוֹ וְלַגִּיחַ בּוֹ בְּאַהֲבָה כְּמִצּוֹת רְצוֹנָה, וּבְרִצּוֹנָה הַנִּיחַ לֹא
יְיָ אֱלֹהֵינוּ שְׁלֵא תֵהָא צָרָה וְיָגוֹן וְאַנְחָה וּדְאָגָה בְּיוֹם מְנוּחָתֵנוּ,
וְהִרְאֵנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּנִחְמַת צִיּוֹן עִירֶךָ, וּבְבִגְדֵי יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשָׁךְ,
כִּי אַתָּה הוּא פֹעֵל הַיְשׁוּעוֹת וּבֹעֵל הַנְּחִמּוֹת:

בראש חודש וביו"ט ובחול"מ אומרים זה:

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַעֲלֶה וְיָבֵא וְיַגִּיעַ וְיִרְאֶה וְיִרְצֶה וְיִשְׁמַע
וְיַפְקֹד וְיִזְכֹּר וְיִכְרֹנֵנוּ וְיַפְקֹדֵנוּ, וְיִזְכֹּרֵנוּ אֲבוֹתֵינוּ, וְיִזְכֹּרֵנוּ מְשִׁיחַ בֶּן
דָּוִד עֲבֹדֶךָ, וְיִזְכֹּרֵנוּ יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשָׁךְ, וְיִזְכֹּרֵנוּ כָּל עַמְּךָ בְּיַם
יִשְׂרָאֵל, לְפָנֶיךָ לְפִלִיטָה לְטוֹבָה, לְחַן וּלְחַסֵּד וּלְרַחֲמִים, לְחַיִּים
וּלְשָׁלוֹם, בְּיוֹם

לראש חודש לפסח לשבועות לסוכות לשמע"צ ולש"ת לר"ה
ראש החדש חג המצות חג השבועות חג הסוכות שמיני עצרת חג הזכרון
הזה. וזכרנו יְיָ אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה, וּפְקֻדָּנוּ בּוֹ לְבִרְכָה, וְהוֹשִׁיעֵנוּ
בּוֹ לְחַיִּים טוֹבִים. וּבְדָבַר יְשׁוּעָה וְרַחֲמִים חוּס וְחַנּוּן, וְרַחֵם עָלֵינוּ
הוֹשִׁיעֵנוּ, כִּי אֱלֹהֵי עֵינָינוּ, כִּי אֵל (לראש השנה מְלֶךְ) חַנּוּן וְרַחוּם
אַתָּה:

סדר ברכת המזון

וּבִנְיַה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהְרָה בְּיָמֵינוּ
בְּרוּךְ אַתָּה יי בּוֹנֵה בְרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם, אָמֵן:

שכח בשבת לומר רצה ונזכר אחרי ברכת בונה ירושלים וקודם שהתחיל ברכת הטוב והמטיב, אומר:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נתן שבתות למנוחה
לעמו ישראל באהבה לאות ולברית. ברוך אתה יי מקדש
השבת: (בסעודה ג' אומר בלי חתימה)

ואם שכח יעלה ויבא ביום ונזכר כנ"ל אומר:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נתן ימים טובים
לישראל לששון ולשמחה את יום חג (פלוגי) הזה: ברוך אתה יי
מקדש ישראל והזמנים:

אם חל יום בשבת ושכח שניהם אומר:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נתן שבתות למנוחה
לעמו ישראל באהבה לאות ולברית וימים טובים לששון ולשמחה
את יום חג (פלוגי) הזה: ברוך אתה יי מקדש השבת וישראל
והזמנים:

שכח יעלה ויבא בראש חדש בין ביום ובין בלילה, אומר:
ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שנתן ראשי חדשים לזמנו
ישראל לזכרון:

סדר ברכת המזון

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל אָבִינוּ
מִלְכֵנו אֲדִירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גּוֹאֲלֵנוּ יוֹצְרֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ
יַעֲקֹב, רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל, הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב, וְהַמְּטִיב
לְכָל, שֶׁבְּכָל יוֹם וַיּוֹם, הוּא הַטֵּיב, הוּא מְטִיב,
הוּא יֵיטִיב לָנוּ, הוּא גִמְלָנוּ, הוּא גּוֹמְלָנוּ, הוּא יְגַמְלָנוּ
לְעַד, לְחַן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים, וּלְרוּחַ הַצְּלָה
וְהַצְּלָחָה, בְּרָכָה וְיִשׁוּעָה גְּחֻמָּה, פְּרֻסָּה וְכִלְכָּלוֹת,
וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשְׁלוֹם וְכָל טוֹב, וּמְכָל טוֹב, לְעוֹלָם
וָעַד אֵל יִחְסְרֵנוּ: הֶרְחַמְנוּ, הוּא יְמַלּוֹךְ עָלֵינוּ
לְעוֹלָם וָעַד: הֶרְחַמְנוּ, הוּא יִתְבָּרֵךְ בְּשֵׁמִים וּבְאָרְצֵי:
הֶרְחַמְנוּ, הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים, וְיִתְפָּאֵר בְּנוֹ
לְעַד, וְלִנְצַח נְצַחִים, וְיִתְהַדַּר בְּנוֹ לְעַד, וְלְעוֹלָמֵי
עוֹלָמִים: הֶרְחַמְנוּ, הוּא יְפָרְסֵנוּ בְּכָבוֹד: הֶרְחַמְנוּ
הוּא יִשְׁבּוֹר עוֹל הַגְּלוּת מֵעַל צְוֹאֲרֵנוּ, וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ
קוּמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ: הֶרְחַמְנוּ הוּא יִשְׁלַח לָנוּ, בְּרָכָה

שכח רצה בשבת ראש חדש אומר:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם אשר נתן שבתות למנוחה
לעמו ישראל באהבה וראשי חדשים לזכרון: ברוך אתה יי מקדש
השבת: ויי וישראל וראשי חדשים:

ואם שכח יעלה ויבא בשבת ראש חדש אומר:

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שנתן שבתות למנוחה לעמו
וישראל באהבה וראשי חדשים לזכרון:

סדר ברכת המזון

מְרִבָּה בְּבֵית הַזֶּה, וְעַל שֶׁלַחַן זֶה, שְׂאָכְלֵנוּ עָלָיו:
הֶרְחַמְךָ, הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵינוּ הַנִּבְיָא זְכוֹר
לְטוֹב, וַיְבַשֵּׁר לָנוּ בְּמַהֲרָה בְּשׁוֹרֹת טוֹבוֹת, יְשׁוּעוֹת
וְנִחְמוֹת: הֶרְחַמְךָ, הוּא יְבָרֶךְ אֶת (אָבִי מוֹרִי), בְּעַל
הַבֵּית הַזֶּה, וְאֶת (אִמִּי מוֹרְתִי), בְּעַלַת הַבֵּית הַזֶּה,
אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם וְאֶת זֶרְעָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם
אוֹתָנוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָנוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּשְׁתַּבְּרְכוּ אֲבוֹתֵינוּ
אֲבָרְהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב, בְּכָל מִכַּל כָּל, כֵּן יְבָרֶךְ
אוֹתָנוּ כְּלָנוּ יַחַד, בְּבִרְכָה שְׁלֵמָה. וְנֹאמַר אָמֵן:

בְּמָרוֹם, יִלְמְדוּ עֲלֵיהֶם וְעַלֵינוּ זְכוֹת, שֶׁתִּהְיֶה
לְמוֹשְׁמֶרֶת שָׁלוֹם, וְנִשְׂא בְרָכָה מֵאֵת יי, וְצִדְקָה
מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ, וְנִמְצָא חַן וְשִׁכָּל טוֹב, בְּעֵינֵי
אֱלֹהִים וְאָדָם:

* (בברכת המזון לברית מילה כשמגיע אל בעיני אלוהים ואדם מתחיל כאן

הֶרְחַמְךָ הוּא יְבָרֶךְ אָבִי תִילָד וְאִמּוֹ, וַיִּזְכְּנוּ לְגִדְלוֹ וּלְתַנְכוּ
וּלְחֻכְמוֹ, מִיּוֹם הַשְּׁמַיִנִי וְהַלְאָה יִרְצֵת דָּמוֹ, וַיְהִי יי אֱלֹהֵינוּ עִמּוֹ:
הֶרְחַמְךָ הוּא יְבָרֶךְ בְּעַל בְּרִית הַמִּילָה, אֲשֶׁר שָׁשׁ לַעֲשׂוֹת צְדָק
בְּגִילָה, וַיִּשְׁלַם פְּעָלוֹ וּמִשְׁכַּרְתּוֹ כְּפִילָה, וַיִּתְּנֵהוּ לְמַעַלָה לְמַעַלָה:
הֶרְחַמְךָ הוּא יְבָרֶךְ רַךְ הַגְּמוּל לְשִׁמוּנָה, וַיְהִי יָדָיו וְלִבּוֹ לְאֵל
אֲמוּנָה, וַיִּזְכֶּה לְרֵאוֹת פְּנֵי הַשְּׁכִינָה, שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בְּשָׁנָה:
הֶרְחַמְךָ הוּא יְבָרֶךְ הַמֶּל בְּשֵׁר הַעֲרָלָה, וּפְרַע וּמְצִץ דָּמִי

סדר ברכת המזון

לשבת הַרְחֻמָן, הוא יִנְחִילֵנוּ, לְיוֹם שְׁכָלוּ שֶׁבֶת וּמְנוּחָה, לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:

לְרִיחַ הַרְחֻמָן, הוא יַחְדֵּשׁ עָלֵינוּ, אֶת הַחֹדֶשׁ הַזֶּה, לְטוֹבָה וּלְבָרָכָה: לְיִרְסֵי הַרְחֻמָן, הוא יִנְחִילֵנוּ, לְיוֹם שְׁכָלוּ טוֹב:

מֵרֵאשׁ הַשָּׁנָה עַד אַחֲרֵי שְׁמַחַת תּוֹרָה הַרְחֻמָן הוא יַחְדֵּשׁ עָלֵינוּ, אֶת הַשָּׁנָה: הַזֹּאת, לְטוֹבָה וּלְבָרָכָה:

לְטוֹבוֹת הַרְחֻמָן, הוא יָקִים לָנוּ אֶת סִפְת דָּוִד הַנוֹפֵלֵת:

הַרְחֻמָן, הוא יִזְכֵּנוּ לִישֵׁב בְּסוֹפֵת עוֹרוֹ שֶׁל לְיִתְזָן:

הַרְחֻמָן הוא יִזְכֵּנוּ וַיַּחֲיֵנוּ וַיִּקְרְבֵנוּ לְגֵאוּלוֹ הַמְשִׁיחַ וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. כַּחֲלוֹ אֹמֵר מִגְדִּיל (כַּשְׁבוֹנוֹ וַיִּזְכֵּנוּ אֹמֵר מִגְדֹּל) יִשְׁוֹעוֹת מִלְכוֹ, וְעֲשֵׂה חֶסֶד לְמְשִׁיחוֹ, לְדָוִד וּלְזֶרְעוֹ, עַד עוֹלָם. עֲשֵׂה שְׁלוֹנוֹ בְּמֵרוֹמָיו, הוא יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאִמְרוּ אָמֵן:

יֵדָאוּ אֵת יְיָ קְדוֹשֵׁינוּ, כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו, כְּפִירִים רָעוּ וְרַעֲבוּ, וְדוֹרְשֵׁי יְיָ לֹא יַחְסְרוּ כָּל טוֹב, הוֹדוּ לֵיְיָ כִּי טוֹב, כִּי

הַמְיֵלָה, אִישׁ הֵיטָא וְרַף הַלְבָב עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה, אִם שְׁלֵשׁ אֵלָה לֹא יַעֲשֵׂה לָהּ:

הַרְחֻמָן הוא יִשְׁלַח לָנוּ מְשִׁיחוֹ הוֹלֵךְ תָּמִים, בְּזִכּוֹת תַּתָּן לַמּוֹלֹת דָּמִים, לְבִשְׂרַ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת וְנַחוּמִים, לְעַם אֶחָד מְפֹרָד וּמְפֹרָד בֵּין הָעַמִּים:

הַרְחֻמָן הוא יִשְׁלַח לָנוּ פֶתֶן צֶדֶק אֲשֶׁר לִקַּח לְעֵילוֹם, עַד הַיּוֹם כִּסְאוֹ כְּשֶׁמֶשׁ וַיְהִי לָנוּ, וַיִּלֵּט פָּנָיו בְּאֲדָרְתוֹ וַיִּגְלוֹם, בְּרִיתִי הִיחָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשְׁלוֹם:

סדר ברכת המזון

לְעוֹלָם חֶסֶד. פּוֹתַח אֶת יַדְּךָ, וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן. בְּרוּךְ הַגִּבּוֹר,
אֲשֶׁר יִבְטַח בֵּיךָ, וְהָיָה יי מִבְטָחוֹ. נֶעַר הָיִיתִי, גַּם זָקַנְתִּי, וְלֹא רָאִיתִי
צְדִיק נֶעֱזָב, וְזָרְעוֹ מִבְּקֶשׁ לֶחֶם. יי עוֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן. יי יִבְרַךְ אֶת
עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם:

עם סיום ברכת המזון, נוטל אחד מן המסובים את הכוס השני בידו, ומגיד:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַפֶּל בְּרֹא
לְכַבּוֹדוֹ.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, יוֹצֵר הָאָדָם.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר יָצָא
אֶת הָאָדָם בְּצִלְמוֹ, בְּצֵלֶם דְּמוּת תְּבַנְיָתוֹ, וְהִתְקִין
לוֹ מִמֶּנּוּ בְּנִין בְּנֵי עַד. בְּרוּךְ אַתָּה יי, יוֹצֵא
הָאָדָם.

שׁוֹשׁ תְּשִׁישׁ וְתַגַּל הָעֵקֶרָה, בְּקַבּוּץ בְּנֵיהָ לְתוֹכוֹהָ
בְּשִׂמְחָה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׂמַּח צִיּוֹן בְּבְנֵיהָ.

שִׂמַח תְּשִׂימַח רַעִים הָאֱהוּבִים, כְּשִׂמַחְךָ יִצִירְךָ
בְּגֵן עֵדֶן מִקֶּדֶם. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשִׂימַח חֶסֶן
וְכִלָּה.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּרָא
שְׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה חֶתָן וְכִלָּה, גִּילָה רִנָּה דִּיצִיחַ
וְחֻדְוָה, אֶהְבֵּה וְאַחֲוָה וְשָׁלוֹם וְרַעוּת. מְהֵרָה יְיָ
אֱלֹהֵינוּ יִשְׁמַע בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבְחֻצוֹת יְרוּשָׁלַיִם,
קוֹל שְׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה, קוֹל חֶתָן וְקוֹל כִּלָּה,
קוֹל מְצַהֲלוֹת חֲתָנִים מְחַפְּתִים וְנִעָרִים מִמְשַׁתְּחִים
נְגִינָתָם. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְשִׂימַח חֶתָן עִם הַכִּלָּה.

בסיום שש ברכות אלה — חזור המוזמן ומברך (כשהוא מחזיק בידו את כוס שני ברכת
הזימון):

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, בּוֹרֵא פִּי
הַגָּפֶן.

המוזמן שותה מכוסו רוב רביעית יין לפחות, והמברך ברכות נשואין שותה מכוסו
קצת. לאחר מכן מערבבים את היין שבשני הכוסות זה בזה, ומטעימים מכוס אחד
לחתן ולאנשים המסובים עמו, ומן הכוס השני מטעימים לכלה ולנשים שנמה.

ברכה מעין שלש על היין

רצוי שהמוזמן ישתה רביעית ויברך אחריה:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי
הַגֶּפֶן וְעַל תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה וְעַל אֶרֶץ חֲמֵדָה טוֹבָה וּרְחֹבָה,
שְׂרָצִית וְהִנְחַלְתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ, לְאָכַל מִפְּרִיָּהּ וּלְשַׂבֵּעַ מִטּוֹבָה.
רַחֵם נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל יִשְׂרָאֵל עַמֶּךָ, וְעַל יְרוּשָׁלַיִם עִירָךְ,
וְעַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ, וְעַל מִזְבְּחֶךָ וְעַל הַיְכָלְךָ. וּבְגֵזַת
יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ,
וְשִׂמְחָנוּ בְּבִנְיָנָהּ, וְנֹאכַל מִפְּרִיָּהּ וְנִשְׂבַּע מִטּוֹבָהּ, וְנִבְרַכְךָ
עָלֶיךָ בְּקִדְשָׁהּ וּבְטַהֲרָהּ.

כשבת וירצה וְהַחֲלִיצָנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה.
בראש חודש וְזָכְרָנוּ לְטוֹבָה בְּיוֹם רֵאשִׁית הַחֹדֶשׁ הַזֶּה.
בראש השנה וְזָכְרָנוּ לְטוֹבָה בְּיוֹם הַזְּכָרוֹן הַזֶּה.
ביום טוב וְשִׂמְחָנוּ בְּיוֹם חַג (פלוגי) הַזֶּה.

פִּי אַתָּה יְיָ טוֹב וּמְטִיב לְכֹל, וְנִוְדָה לְךָ עַל הָאֶרֶץ וְעַל פְּרֵי
הַגֶּפֶן. (על יין ארץ-ישראל אומרים: פְּרֵי גִפְנָה). בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ
עַל הָאֶרֶץ וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן: (על יין ארץ-ישראל אומרים: פְּרֵי
גִפְנָה):

פרק יא

גודל שכר הנהנה מסעודת מצוה

א. כל הנהנה מסעודת מצוה לשם מצוה ניצול מדינה של גיהנם מדה כנגד מדה — ניצול מצער תחת מצות שמחה. ואם אינו נהנה י"א שהוא מנודה לשמים ואלו הן סעודת מצוה כגון: סעודת מילה; נשואי בת תלמיד חכם לתלמיד חכם ובת כהן לכהן, והוא שיהיו שם גם בני אדם מהוגנים (חופת חתנים בשם הלבוש), ובשתיית יין שרף וטעימת פת מתוקה או פירו: וכדומה יוצאים בזה ידי חובתם, אבל שתיית יי"ש בלי טעימה אחריו אסור משום חוקת הגוי. כן שמעתי בשם ה"י, יוד הקדוש". גם אמר שעישון קנה המקטרה (לילקע ציבער) נחשב טעימה לענין זה. ואפשר שלענין הנאת סעודת מצוה צריכים גם כן לטעום איזה דבר מאכל דוניא. וירא שמים יוצא ידי שניהם.

ב. כל המברך שהשמחה במעונו צריך לתקור אם קיימו וגילו ברעדה אם רעדו במקום גילה כו' (חופת חתנים בשם ס' חסידים) ולכן יש ליוזר מלהרבות שיחה וניבול פה ושחוק וקלות ראש וכדומה כי אין שמחה לפניו יתברך באלו ההבלים אך ירבו בדברי תורה שנמשלו ליון הטוב כמו שכתוב ושתו ביין מסכתי יין המשמח אלהים ואנשים ונשא בם את ושלחן.

ג. כל שבעת ימי המשתה אומר המזמן דוי הסר כו' ושהשמחה במעונו ומברך ברבת המזון על כוס אחד ועל כוס ב' ששה ברכות ואחר כך חוזר ומברך על כוס האחד בורא פרו הגפן. והנכון שהחתן-כלה יכונו גם כאן לצאת בברכת היין, כיון שברכה זו היא מהשבעו ברכות. ובסעודה שלישית של שבת שנמשכה עד הלילה שותה המברך לבד מהכוס עוד קודם הבדלה.

ד. בחזר שנשא בתולה או אלמנה או אלמן שנשא בתולה איכא פנים חדשות בכל סעודה (היינו אפילו ביום הראשון מלבד סעודה ראשונה) אומר ז' ברכות כל שבעה, ואם לאו אומר בזמקום דוי הסר כו' נודה לשמך כו' ושהשמחה במעונו ואשר ברא לבד על כוס ב' ועל כוס א' ברכת היין אין צריך עשרה ובג' סגי, ולכתחלה נכון שיסעד עמהם איש אחר.

ה. אלמן שנשא אלמנה מברכין שבע ברכות רק ביום ראשון ובסעודה ראשונה לבד אבל אומר נודה לשמך ושהשמחה במעונו ואשר ברא כל ג' ימים הראשונים של שמחה ואין צריך עשרה ופנים חדשות רק ג' ובהם איש אחר (לכתחלה). ובמחזורי גרושתו אין אומרים נוחשמחה במעונו כלל אפילו בסעודה ראשונה שמברכין הז' ברכות.

ו. פנים חדשות מיקרי אפילו מי שאינו אוכל עמהם רק מחמת שמחת מריעות ובעלי החופה שמחים בביאתו ורואין להרבות בשבילו ואפילו היה בשעת החופה ושמע הברכות רק שעדיין לא אכל שם מברכין בשבילו שבע ברכות. ואפילו האוכלין בבית שאין החתן שם ואפילו כבר אכלו החתן-כלה והלכו להם מברכין גם כן שבע ברכות, ובסעודת יום ז' שנמשכה עד הלילה אן לברך שבע ברכות (וכזר לאברהם).

ז. שבת ושני ימים טובים של גליות שתי סעודות הראשונות מיקרי פנים חדשוה והרמ"א ז"ל פסק דאפילו בסעודה ג' של שבת מברכין על פי שנהגו כן, ע"ש. וכן פסק הרמ"ע מפאנו ז"ל והמגיד הק' מקאזניץ ז"ל בספרו עבודת ישראל בחידושי חג הסוכות, כתב והסביר א' נותנת כדבריו על דרך האמת, ע"ש, ומפקפק לפי זה שגם חול המועד דחג הסוכות יהיה נחשב כל יום כפנים חדשות משום כבוד האושפיזין ע"ש.

פרק יב

דיני תענית חתן וכלה ביום חופתם וחופה בערב שבת וקידושי קטנה

א. נהגו שהחתן והכלה מתעניין ביום חופתן והוא משני טעמים. א' מפני שהוא יום סליחה דידהו ונמחלו עונותיהם (ולפי טעם זה ראוי להשלים התענית). ב' שלא ישתכרו ולא ייהיה דעתם מיושבת עליהם (ולפי טעם זה אינם צריכים להשלים). ויש להחמיר בשני הטעמים ואם האב הוא מקבל קדושין בשביל בתו הקטנה צריך הוא להתענות כדי להחמיר מפני טעם הב' ובימים שאין מתענים כמו שיתבאר בסעיף שאחרי זה צריכין ליוהר שלא ירבו במאכל ונמשתה מפני טעם הב' (סימן ס"א ע"ש).

ב. אלו ימים שאין מתענים בהם תענית חתנים: חנוכה ופורים ואסרו חג וט"ו באב וט"ו בשבט, כיון שהזוכר בגמרא. ובראש חודש גם כן אין להתענות (מלבד ראש חודש ניסן דמת נמין כיון שיש בהם תענית צדיקים וכן כל חודש ניסן), אבל בל"ג בעומר ומראש חודש סיון עד אחר יציבות וימים שבין יום הכפורים לסוכות מתעניין (או"ח סימן תקע"ג). בימים שאין מתעניין צריכין ליוהר שלא לרדוף אחר מותרות מאכל ומשתה. צריכין החתן והכלה להתקדש עצמן במאמץ מאוד בהכנסם לחופה, ויעשו תשובה ביום ההוא ויפשפו במעשיהם מיום הולדם עד היום הזה, ויתודו ויבקשו מחילה וסליחה וכפרה מהשי"ת, ויהיו מחדים ועוזבים, ויתחרטו חרטה גמורה בשברון לב, ויעשו הסכמה חזקה מהיום ולהלאה לעבוד את ה' באמת ובתמים ויהיו חתם קדושים וטהורים. ואחר כך יכנסו לחופה ויתפללו שהקב"ה ישרה שכינתו ביניהם (שלי"ה דף ק"א ע"ב וע"ש עה). ונהגין שאומרים הוידוי בתפלת מנחה כמו בערב יום הכפורים.

ג. נכון ליוהר לינהג כהרמב"ם שלא יעשו חופת נדה, אבל לדינא קימא לן כהפוסקים דסבירא להו דחופת נדה הוי חופה. וצריך להודיע להתתן שהיא נדה. ועיקר החופה לא זור מה שמכניסין אותם תחת סדר שפורסין על כלונסאות כמו שאנו עושין וקוראין אותה חופה, כי עיקר החופה מה שמיחדין אותם אחר כך בחדר, זה נקרא חופה, ואפילו אינו ראוי לביאה,

כגון שהיתה נדה או שבני אדם נכנסין ויוצאין שם באותו חדר, ולא הוי יחוד הראוי לביאה, אף על פי כן הוי חופה גמורה, וקונה בבתולה קנין גמור למהוי כנשואה בכל דבריה. וצריך ליחד להחתן אותו החדר והוי כהכניסה לביתו. ואם כנס את הבתולה בערב שבת והכניס אוונה לחדר מבעוד יום אף שהיא עדיין לא טבלה ובני אדם נכנסין ויוצאין באותו חדר (ומ"ם אם היא טהורה יש למנוע שלא יכנס לשם שום אדם כדי שיהיה יחוד גמור. אך אם היא נדה או צריכין שיהיו בני אדם נכנסים ויוצאין שם, דאם לא כן אסורין ביחד, דבלאו הכי אסורה להתייחד עמו קודם ביאה ראשונה) קונה אותה בזה שהביאה לחדר מיוחד לו, ואחר כך כשטובלת מותר לו לבא עליה ביאה ראשונה בשבת, וליכא איסור משום קונה קנין בשבת, משום שכבר קנה אותה מבעוד יום. אבל באלמנה אינה קונה חופה רק יחוד הראוי לביאה, היינו שתהיה טהורה ויכניס אותה אחר הקדושין לחדר מיוחד שלא יהיו שם בני אדם, וזה הוי יחוד הראוי לביאה וקונה באלמנה גם כן קנין גמור למהוי כנשואה. ואם כנס אותה בערב שבת והיתה טהורה והכניסה לחדר מבעוד יום ונתייחד עמה ולא היו שם בני אדם קנה אותה קנין גמור ומותר אחר כך לבא עליה בשבת. אבל אם לא היתה טהורה מבעוד יום או שלא נתייחד עמה בחדר מיוחד מבעוד יום, אסור לבא עליה בשבת. ולכן יש ליהדר מאוד כשעושין חופה בערב שבת שיעשו את החופה מבעוד יום גדול (סי' נ"ה ס"א וס"ד).

ד. כשהאב משיא לבתו כשהיתה קטנה, היינו כשהיא פחותה מבת י"ב שנים ויום אחד, היא אינה יכולה לקבל בעצמה קידושיה, כי אם האב בעצמו צריך לקבל קידושיה, על כן צריך לעמוד אצלה כשמקבל קידושין והוי כמו שקיבלה היא בעצמה. ואומר הבעל הרי את מקודשת לי. וכששלח בתו הקטנה למקום אחר להתקדש שם ולהנשא ואינו יכול ילך בעצמו, יאמר לה בפני עדים צאי וקבל קידושין, ואם לא אמר לה כן בפני עדים, אף על פי כן הואיל והכינה להכניסה לחופה ולקדושין הוי כעומד אצלה בשעת קבלת הקדושין ומהני, אבל טוב לעמוד אצלה בשעת קבלת הקדושין (סימן ל"ז).

סדר ברכת אירוסין ונשואין

א. תחת החופה מברכין ברכת אירוסין ונשואין והוי עובר לעשייתן. וצריך שזוי כוסות, לברכת אירוסין כוס אחד, ולברכת נשואין כוס אחד. ומפסיקין בין ברכת אירוסין לברכת נשואין בקריאת הכתובה בנתיים. ונותנין מן הכוסות של ברכת אירוסין ונשואין להחזן והכלה לשותות. וצריכין לכוין לצאת בברכת היין בשעה שמברך המסדר קדושין על הכוס ובברכת אירוסין ונשואין שמברכין תחת החופה מברכין ברכת היין קודם לשאר ברכות. ואין מברכין ברכת נשואין בפחות מעשרה והחתן מן המנין (סי' ס"ב).

ב. אמר המגיה והמפרש: כתוב בתשובת מהר"ם מינץ סימן קט, וז"ל: יען אשר אני משה מינץ ח"מ ראיתי שמקצת בני אדם רגילין לעסוק בדיני כתובות

ונשואים וקידושין אף על פי שאינם בקיאים בדיניהם ואמרו חכמים מאן דלא ידע בטיב קידושין לא יהא לו עסק בהן, לכן ארשום קצת דיני כתיבת כתובה, דיני קידושין והשפטן, ותיקון הנשואין וכו', כדי להגות בו ולראות משפטן וכו', עכ"ל. והנה אנכי הקטן באתי למלאות דבריו בדינים ומנהגים מלוקטים:

א) נוהגין לעשות החופה תחת השמים לסימן ברכה כה יהיה זרעך ככוכבי השמים. וכן נוהגין שאין נשואין נשים אלא במילוי הלבנה לסימן טוב.

ב) אם הכלה נדה צריכין להודיע להחתן ונתבאר לעיל.

ג) המנהג במדינות אלו בנשואי בתולה שחשובי העיר פורסין סודר על ראש הכלה ומברכים אותה ואומרים לה: אחותינו את היי לאלפי רבבה וחופה קורין מה שאחר כך פורסין יריעה על גבי כלונסאות (ונוהגין בפרכות של בית הכנסת). ומכניסין תחתיה החתן והכלה ברכים ומקדשה שם. ומברכים שם ברכת אירוסין ונשואין, אבל עיקר החופה היא מה שמוליגין אחר כך החתן והכלה אל בית מיוחד ואוכלים שם יחד במקום צנוע, כמו שנתבאר לעיל.

ד) השושבינים מלבישים להחתן את הקיטל כדי שיוכור יום המיתה ויתעורר לתשובה. גם נוהגין לתת אפר בראש החתן במקום הנחת התפילין כדי להזכיר אבלות ירושלים בראש שמחתנו, ולקיים תחת האפר פאר. גם נוהגין שהאבות והקרובים אנשי צורה מכוזן את החתן ואת הכלה ומתפללים עליהם שזווגם יעלה יפה.

ה) אחר כך מוליכין את החתן תחת החופה ומעמידים אותו פניו למזרח והש"ץ מנגן כמנהג המקום, והשושבינות מוליכות את הכלה והשושבינים ואנשים חשובים הולכים לקראתה, וכשמתקרבים אליו חוזרים לאחוריהם, להחופה, והשושבינות מביאין אונ הכלה ומסבבים עמה ז' פעמים את החתן, והש"ץ מנגן גם כן כפי המנהג. אחר כך מעמידין את הכלה לימין החתן והמברך מצדד את עצמו ופניו למזרח. (דרך החיים)

סדר הקידושין ובו י' סעיפים

א. המסדר מברך על כוס יין בורא פרי הגפן ואחר כך ברכת אירוסין. ונותנין להחתן והכלה לשתות מן הכוס. וצריכין לכיין לצאת בברכת היין שמברך המסדר קידושין. ודמסדר"ק יקח מיד בלי הפסקה את הטבעת לידו ויברר שני עדים כשרים, שלא יהיו קרובים זה לזה, ולא להחתן ולא להכלה, או שום שאר פסול, ויאמר להחתן והכלה שאלו לבד יהיו עדים ולא יותר (ויש ליקח עדים אחרים שאינם חתומים על הכתובה כדי להרבות עדים לכבוד החתן והכלה, וגם לפרסומי מילהא) ומראה להם הטבעת שהיא שוה פרוטה, כדי שתדע הכלה שאינה מקדשה אלא בשוה פרוטה. גם נוהגין לכסות פני הכלות הצנועות ואינן מקפידות במה מקדשין אותן רק שיהיה שוה פרוטה.

ב. יש ללמד את החתן שיאמר הוא בעצמו תיבת לי. ואם הוא עם הארץ, מכל מקום יאמר המקרא תיבת לי בשפה רפה.

ג. החתן לוקח הטבעת בימינו והכלה פושטת אצבעה הסמוך לאגודל מימינה ומשים החתן את הטבעת על אצבעה ואומר הרי את מקודשת לי בטבעת זו כדת משה וישראל וכל ועומדים שם אומרים: מזל טוב.

ד. נוהגין שאחר הקידושין משבר החתן כוס זכוכית — זכר לחורבן הבית. ויכול להיות כוס שלם ואין בו משום בל תשחית, כיון שעושין לרמוז מוסר למען יתנו לב (פרי מגדים באורח חיים).

ה. אחר כך קורא המברך את הכתובה ולאחר הקריאה מוסרים אותה להכלה ו. אחר כך מברכים ברכת חתנים והן שש ברכות. ומתחלה מברכין על כוס יין. ויכוזנו גם כן החתן והכלה לצאת בברכה זו. ומסדר את כולן על הכוס, ונמצא מברך ו' ברכות ונוהגין במדינות אלו לחלק את הברכות, שהא' מברך על היין וגם חמש ברכות, והשני מברך ברכה אחרונה, אשר ברא וכו'. ונוהגין גם כן להחתן והכלה לשתות.
ז. אם אין יין מצוי, מברך קודם ברכת אירוסין וכן קודם ברכת חתנים על השכר או משקה אחרת, ואם גם זאת אינו מצוי אינו מעכב.
ח. ברכת אירוסין וכן ברכת חתנים וגם כשמברכין אותן אחר ברכת המזון צריכין עשרה והחתן מהמניין.

ט. נוהגין לקדש בטבעת שאין בו אבן. אין מקדשין במטבע, ומכל מקום בשעון הדחק, שאין להחתן טבעת משלו, יש אומרים, דטוב יותר לקדש במטבע, מלקדש בטבעת שאינה שלו לחלוטין.

י. בענין טבעת שאולה, או שנחננו לו אחד במתנה על מנת להחזיר, יש כמה חילוקי דינים ומחלוקת הפוסקים, על כן צריך לזהר מאוד שיהיה הטבעת של החתן ממש. ואם הוזתן נער ואביו שם, צריך לשאול אותו אם נתן הטבעת להחתן במתנה גמורה. (דרך החיים)

דיני ברכת המזון בבית חתן בז' ימי המשתה

א. בברכת המזון שבבית חתן כל ז' ימי המשתה אומרים דוי הסר כו', וברהמ"ז על כוס אחד. ואחר ברהמ"ז אומרים על כוס שני ברכת חתנים, היינו ששה ברכות, ואחר ומברכין ברכות אלו מברכין ברכת היין על הכוס שאומרים עליו ברהמ"ז (סימן ס"ב).
ב. אומרים ברכות אלו אחר ברהמ"ז ביום ראשון של הנשואין ובסעודה ראשונה שאכלו אחר החופה, בין בבחור שנשא בתולה בין באלמן שנשא אלמנה, או באלמן שנשא בתולה, בכולן מברכין ברכות אלו ביום ראשון ובסעודה ראשונה, וצריך עשרה והחתן מן המנין (שם).
ג. מסעודה ראשונה ואילך, יש חילוק בבחור שנשא בתולה או אפילו בבחור שנשא אלמנה, או אלמן שנשא בתולה, אם לא אכלו סעודה ראשונה ביום הנשואין, ואוכלין סעודה הראשונה ביום שאחר הנשואין, הוי כפנים חדשות ומברכין שבע ברכות, אבל כשאוכלין

סעודה שניה באותו יום, או כשאוכלין כל שבעת ימי המשתה, אי איכא פנים חדשות בכל סעודה וסעודה כשאוכלין מברכין שבע ברכות, ואם לאו כשאין פנים חדשות, אין מברכין כל הז' ברכות, רק מברכין ברכת אשר ברא ששון כו' לבד (וכשאין אומרים רק אשר ברא, אין אומרים דו הסר ואומרים גודה לשמן כו'). וצריך שני כוסות, דהיינו, על כוס אחד אומרים גודה לשמן כו' וברכת המזון, ואחר כך לוקחים כוס שני ואומרים עליו ברכת אשר ברא כו', ואחר כך אומר בורא פרי הגפן על כוס של ברהמ"ז. ואף שבברכת אשר ברא אין צריכים פנים חדשות, מכל מקום צריכין לסעוד שם אנשים שאינן מבני בית, אבל אם אינו סועד רק עם בני ביתו לבד, גם ברכת אשר ברא אינו אומר. ואינו צריך עשרה, רק בג' אומרים ברכת אשר ברא כו' (ב"ש).

ד. ובאלמון שנשא אלמנה, אחר שאכלו סעודה הראשונה ביום ראשון של הנשואין, ואוכלין סעודה שניה באותו יום, או שלא אכלו כלל ביום ראשון, ואוכלין סעודה הראשונה בלילה שאחר יום הנשואין, אין מברכין שבע ברכות, אפילו איכא פנים חדשות, לא מה' (ועיי' בס"י זה ס"ק י"ד מ"ש שם מה נקרא יום ראשון של הנשואין באלמנה), אבל גודה לשמן, ושד שמחה במעונו, ואשר ברא אומרים אף באלמון שנשא אלמנה כל שלשה ימים הראשונים, אפילו ליכא פנים חדשות, ואין שם עשרה, רק שיש שם שלשה ויש בהם אנשים שאינן מבני בית רק שאוכלין שם מחמת שמחת מריעות (ב"ש שם ס"ק י"ז).

ה. פנים חדשות מיקרי, אפילו אם בא לשם איש אחד שבעלי החופה שמחים בבואתו, ורואין להרבות בשבילו אף שאין אוכל עמהם, אלא שבא מחמת שמחת מריעות (שם).

ו. שבת ויום טוב ראשון ושני הוי כפנים חדשות בסעודת הלילה. ובסעודת לחתונה ובסעודה שלישית, אם יש פנים חדשות או שאומר הדרשה, הוי כפנים חדשות, ומברכין. ואם לאו, אין מברכין שבע ברכות, ודינו כמו שאר סעודת נשואין שאין שם פנים חדשות. ובאלמון שנשא אלמנה בערב שבת אין מברכין ז' ברכות (ע"ל ס"ו ט"ו) אפילו בליל שבת, משום דלא מהני פנים חדשות באלמון שנשא אלמנה אפילו בסעודה הראשונה, אם לא נעשו ביום שנעשו הנשואין (שם).

ז. שהשמחה במעונו דינה כמו ברכת אשר ברא, ואין אומרים אותה רק שיהיה על כל פנים זימון של שלשה ויהיה בהם אנשים שאינן מן בני בית רק שאוכלין שם מחמת שמחת מריעות (שם).

ח. ז' ימי המשתה וכן ג' של אלמנה מתחילין תיכף אחר שבע ברכות שכרכו בשעת החופה, שמותרין להתייחד, ואף שלא נתייחדו עדיין בחדר א'. ואם היה החופה בכפר ותיכף מן החופה נסעו לביתם ולא נתייחדו עדיין בחדר א' כל הדרך, אף על פי כן מתחילין ז' ימי משתה מעת שכרכו הברכות בשעת החופה (ולא כהטורי וזה).

ט. אם אדם מזמין את החתן ואת הכלה לאכול שם אם מייחדין להם שם חדר בפני עצמן שיכולין להיות ביחד לבד ולשמח שם הוי שם כמו חופה ודיהו ומברכין שם ז' ברכות, ואף אם

דעתן לחזור אחר כך לחופתן אשר יש להם בביתם. ואם לאו, אין מברכין אפילו אשר ברא כו', ושמחה במעונו כו'.

י. בני החופה שנתחלקו לחבורות הרבה, אפילו אם אכלו בבתים שאינן פתוחות למקום שהחתן שם, כולם מברכים שבע ברכות, כיון שהתחילו לאכול אותן שבשאר בתים כשהתחילו אותן של בני החופה ואוכלין מסעודה שהתקינו לבני החופה, חשובים כולם כאחד לברך ברכת חתנים, וכל שכן כשהשמש מצרפן (שם).

יא. השמשים שאוכלין אחר סעודת נשואין בבית נשואין מברכין שבע ברכות (שם).

יב. מחזיר גרושתו, אין אומרים שהשמחה במעונו, רק שבע ברכות אומרים תחת החופה, ובסעודה הראשונה ביום הנשואין, ואומרים גם כן אחר ברכת המזון שבע ברכות, אבל אחר יום הנשואין, אין אומרים ברכת אשר ברא, הואיל ואין אומרים שהשמחה במעונו (אחיונים).

יג. באבן העזר סימן א' מביא הבית שמואל טעם על מה שמברכין בורא פרי הגפן אחר ז' ברכות, ע"ש. ולפענ"ד נראה הטעם, דכיון דהרבה פוסקים סוברים דלא נתקנו הז' ברכות על הכוס, ואם כן אם יברך הז' ברכות אחר ברכת בורא פרי הגפן, יהיה הפסק בין ברכה ל'טעימה', מה שאין כן בחופה, שהמברך אינו טועם, רק נותנין לאחר לטעום, והטועמים אין נוספיקין, יותר טוב לברך בורא פרי הגפן קודם, כיון דלהרבה פוסקים נתקן על הכוס, וראוי לברך בורא פרי הגפן תחלה.

יד. עוד שם ביום ראשון לבד כו'. הלשון דחוק בסעיפים אלו, וכוונת המחבר זקאי על ברכת אשר ברא שבסעיף ד', ולכך כתב הכל בלשון יחיד, מברכין אותה ברכה זו, דהוא שיטת הרמב"ם, דסבירא ליה כשמברכין בשעת החופה שבעה ברכות שוב אין מברכין על הסעודה ג' ברכות, רק אשר ברא, ולכך נקראת ברכה זו ברכה שמוסיפים בבית חתנים, דכל ז' ימי המשתה בבתולה מברכין אשר ברא אפילו בלא פנים חדשות, ועל זה כתב בסעיף ז': במה דברים אמורים שהיו האוכלין אותן שעמדו בשעת ברכת נשואין, אבל כשיש אוכלין אחרים שהם פנים חדשות, מברכין כל ז' ברכות, כשיש בכל סעודה פנים חדשות.

טו. עוד שם בבית שמואל ס"ק ה', דמסיק דבאלמון שנשא אלמנה אין מברכין ז' ברכות, רק כשהסעודה הוא ביום של החופה דוקא, אבל כשהחופה היה ביום והסעודה בלילה אין מברכין ז' ברכות. אמנם לפענ"ד נראה, דוקא כשהיה ביום יחוד הראוי לביאה, דאז זיה ביום, יום החופה, אבל אם לא היה יחוד רק בלילה, לא מיקרי חופה, דהא אלמנה לא היה חופה, רק כשיש יחוד הראוי לביאה, ואם כן, הוי כאלו לא היה החופה רק בלילה, והוי כאלו הלילה יום החופה, והוי הלילה יומא קמא, ולכן אלמון שנשא אלמנה ביום, ולא טבלה עז' הלילה, ונתייחדו בחדר אחד אחר הטבילה, והיה יחוד הראוי לביאה, מברכין שבע ברכות בסעודה שאוכל אחר היחוד.

פרק יג

פנינים נבחרים

הדרכות, הנחגות ועצות ישרות שיחנהג האדם בהם בעניני ביתו מלוקט מהש"ס — יוגדול תלמוד שמביא לידי מעשה".

- א. לעולם יהא אדם רך כקנה, ואל יהא קשה כארו (תענית כ).
- ב. אל תהי נוח לכעוס — „כי הכעס בלב כטילים ינוח".
- ג. הוי מקבל כל אדם בסבר פנים יפות.
- ד. יצר, תינוק ואשה, תהא שמאל דוחה וימין מקרבת (סוטה מז).
- ה. לעולם אל יטיל אדם אימה יחירה בתוך ביתו, כי סופו לבא לידי ג' עבירות חמורות. ואפילו מזרו את בני ביתו לדבר מצוה, לא יכעוס, אלא יאמר להם בנחת, כדי שיקבילו ממנו ברצון (ואם לא עוזר, יראה להם פנים של כעס — אך לא יכעס ממש).
- ו. לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדון, אלא בזכות אשתו (בבא מציעא נט).
- ז. בור ששתית ממנו אל תטיל בו אבן (בבא קמא צב).
- ח. במילי דשמיא אל ילך האדם (בקביעות) בעצת אשתו. אבל במילי דעלמא, וכל שכן בעניני הבית ראוי לשמוע לדברי אשתו (בבא מציעא נט).
- ט. כבדו נשותיכם כדי שתתעשרו (שם).
- י. לעולם יאכל אדם וישחה פחות ממה שיש לו, ויתכסה במה שיש לו, ויכבד אונן אשתו ובניו יותר ממה שיש לו, שהוא תלוי במי שאמר והיה העולם, והם תלויין בו (תולין פד).

פרק יד

טעמים למנהגי ישראל, שבתנאים, חופה וחתונה

- א. טעם שכותבין בתנאים המגיד מראשית אחרית, על דרך שאמרו חז"ל שארכעים יום קודם יצירח הוולד בת קול יוצאת ומכרות בת פלוני לפלוני (ורע קודש לש"ו באב).
- ב. טעם שמוליכין את החתן בשבת שקודם החתונה אל הבית הכנסת וקורין אותו לתורה ובשבת שאחר החתונה גם כן, משום שראה שלמה שמדת גמילות חסדים גדולה לפני המקום. וכשבנה בית המקדש בנה שני שערים, א' לחתנים כו'. והיו ישראל הולכין בשבתות ויושבין

בין שני שערים הללו. והנכנס בשער חתנים, היו יודעין שהוא חתן, והיו אומרים לו, השוכן בבית הזה ישמחך בבנים ובבנות כו'. משחרב בית המקדש, התקינו שיהיו חתנים הולכים לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, ואנשי מקום רואין את החתן ושמתים עמו, ויצאו ישראל ידי חובתן בגמילות חסדים. ועליהם הוא אומר: בא"י גומל שכר טוב לגומלי חסדים (פרקי דרבי אליעזר, יו). ומזמרים לאחר הקריאה: „אחד יחיד ומיוחד, אל נדרש לבר לבב אשר שואל, אך טוב לישראל, הללויה“.

ג. טעם שזורקים על החתן בשבת שקודם החתונה, כשעולה לתורה אגוזים ושקדים וצמוקים, משום שאגוז בגימטריא חטא ובגימטריא טוב, לרמז שמוחלין לו על כל צוונותיו ומכפרין לו כל חטאתיו. ושקדים הוא פרי הממהר להתבשל ולהוציא פרי, כן יזכור גם כן להוציא פירותיו ולהוליד תולדות. וצמוקים המה ענבים גרועים עם מעט לחלוחית, לרמז לו שלא תוכל אותו אשתו להביאו לידי חטא, כמו חוה שסחטה ענבים ונתנה לאדם הראשון, אבל ענבים ההמה גרועים המה ואין בהם לחלוחית.

ד. טעם תענית חתן, מפני שבאותו יום מוחלין לו על כל צוונותיו. אי נמי, חיישינן שמא יהיה שיכור בשעת קידושין (מגן אברהם סי' תקע"ג). וחתן שיום חופתו הוא בראש חודש שאינו מתענה (אם לא בראש חודש ניסן), מכל מקום יאמר היודי בתפלת מנחה (עין תפלה בשם הגאון הצדיק מבוטשאטש, וכן הוא בספר כרם שלמה). אלמן ואלמנה, מתענין ביום חופתן, אף לטעם מחילת עוונות. ואף אם יש לו אשה, במקום שנושאים שתי נשים (עין פרי מגדים או"ח סי' תקע"ג כ"ק א').

ה. עוד טעם מה שמתענים החתנים עד לאחר הברכה, מפני שהמצוה חביבה עליהם, כדרך שעושין חסידים הראשונים, שהיו מתענין על מצוה החביבה, כגון לולב ושאר דברים (רוקח סי' שנו"ב בשם אגודה).

ו. עוד טעם, משום דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא, לכך מתענה לבטל הפורענות (שדי חמד מערכת חתן וכלה בשם מהר"י מברונא כ"י).

ז. טעם שהחתן מתענה בראש חודש ניסן, מפני שהוא אחד מן הימים שמתענין בהם, שבו מתו בני אהרן (רמ"א סי' תקע"ג). ולפי זה אף בכ"ח בכסליו שהוא גם כן אחד מהימים שמתענין בהם, גם כן מתענה בו ביום חופתו, שבו שרף יהויקים המגילה שכתב ברוך מפי ירמיה, כדלקמן סימן תק"פ. ולא הזכירו הרב, לפי שאין רגילין לעושת נשואין בסוף חודש (טורי זהב שם בשם הבית חדש).

ח. טעם דליכא כתובה דלא רמי בה תיגרא, משום דאיתא שאדם הראשון וחוה דו פרצופין נבראו, ואחר נסרם הקב"ה לשנים, ותחלה היתה דבוקה עמו אחר באחור, והנסירה היתה להתדבק עמו פנים בפנים. ועל כן קודם היחוד צריך להיות בזינת נסירה להולק ממנו (בית אהרן).

ט. טעם שאמרו ז"ל האי עלמא כבי הלולא דמי, על דרך אמרם ז"ל כל העולם וכו' וחנינא בני די לו בקב חרובין כו'. והנה ליכא כתובה דלא רמי בה תיגרא. ועל פי הרוב

המתחננים בעצמם אין להם שמחה, כי נהפך להם רח"ל כמה פעמים לתוהו. ורק האנשים של בי הילולא, הם הם שותים ושמתים ואין אתם יודע עד מה. והוא כמו שכל העולם ניוון בשביל הצדיק, והוא בעצמו אין לו הנאה מזה העולם (ראיתי כאיזה ספר)

י. טעם מנהג ישראל, שביום חתונתו וביום שמחת לבו של אדם, ביום שנכנס לחופה עם בת זוגו, שולחת לו טלית עם ד' ציציות, ל"ב חוטיין, הוא על פי מה שכתב האריז"ל דנוצוה זו סגולה להנצל מזנות, וסמוכין לזה מפסוק, „נואף אשה חסר לב“, היינו אם חסר הל"ב חוטיין, על כן רומזת לו, הרי שלך לפניך, חלקך הניתן לך מה' אשה משכלת, ליתן לב לשמוח בחלקו דייקא (אור המאיר לסוכות).

יא. טעם שסותרין שערות ראש הכלה וקולעין אותן מחדש קודם החופה, שכן הקב"ה קלע לחוה וקשטה בכ"ד קשוטים ויביאה אל האדם (עי' עירובין יח, א).

יב. טעם שהכלות הבתולות פורעות ראשן וסותרין קליעת שערן, מפני שצריכין טבילה וחפיפת הראש. ומטעם זה חברותיה סועדות עמה בשחר מאכלי חלב ודגים, שאין חוצצין בין השינים. והמנהג שגם שאר הבתולות פורעות ראשן וסותרות קליעתן כדי לחפות עליה לצניעות שאין לגלות שמיחדת היא לטבילה (מהרי"ל).

יג. טעם להדעקטיך (צעיף) שהחתן מכסה את הכלה * קודם החופה, על שם ותקח הצעיף ותתכס דרבקה (שם).

יד. טעם שבשעת היחוד הכלה פושטת תכשיטיה וכן נוהגין אפילו בשעת החופה להתיר קשרי בגדי הכלה כראוי, להכין היחוד. וכן מה שנכנס הכהן גדול לפני ולפנים רק בבגדי לבן, כי שם נכנס ליחוד. ובשאר עבודות נכנס בשמונה בגדים לקשט הכלה. ויכנסו הקשוטיין לעורר אהבה בלב דודה, כדי שיתיחד עמה אחר כך (ב) והיו לאחדים (עבודת ישראל ליום כפור).

טו. טעם שמכסין את ראש הכלה בשעה שמוליכין אותה לחופה, משום שאחת מן הקללות שנתקלה האשה, לפי שהביאה מיתה לעולם היתה, שתכנס כאבלה (עיין ילקוט ראובני פרשת בראשית).

טז. טעם שבעת קבלת פנים להכלה זורקין מיני זרעונין, רמז יראה זרע יאריך ימים. ועיין אבודרהם שנהגו לזרוק חטים לפני החתן והכלה (ע"ש השם גבולך שלום וזב חטים ישביעך) משום שלום, ע"ש.

יז. עוד טעם על מה שנהגו זרוק חטים לפני החתן והכלה, סימן הוא שיהו פריץ ורביץ כחטים (רקוז אות שגג). ועיין תוס' (ברכות נ, ב, ד"ה ולא) דצריך ליזהר שלא יזרקום אלא במקום נקי, ע"ש.

יח. טעם המנהג שבוכין קודם החופה בבכיה והתעוררות עד התיצבם תחת החופה, ותיכף אחר החופה שוברין הכוס ונעשה רנה דיצה וחדוה, והענין הוא דכתיב, הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע בא יבא ברנה נושא אלומותיו. דהנה יניקת הקליפות נמשכה מחטא אדם הראשון, ובק"ל שנה קודם הולידו בדמותו ובצלמו, הוליד רחמן וכו'. ולכן קודם החופה מתעורר ענין

העלאת הניצוצות מעמקי הקליפות שנפלו מרע הנמשך מחטא הנ"ל, ולכן אז הוא בחינת הלוך ילך ובכה נושא משך הזרע, כי על ידי המרירות והבכיה מוציאים הניצוצות מהקליפה, והיא דוקא בעת שמכסין הכלה שהיא בסוד עולימתא שפירתא דלית לה עיינין, והדברים עתיקין. ולכן מפזרים אז האפפין שהוא דבר מר להורות על ענין המרירות והבכיה הנ"ל, וגם שהוא לשון דילוג בלשון אומות, לרמוז על ענין העלאת הניצוצות כנ"ל. ולאחר החופה שוברין כוס שהוא בסוד הפח נשבר שהוא שבירת הקליפות שאז הוא בחינת בא יבא ברנה נושא אלומותיו, היינו שנתעלו הניצוצין לקדושה ויחדו והוא בחינת נושא עון (שארית ישראל). יט. טעם שמברכין את החתן ואת הכלה קודם החופה, שנאמר ויברך אותם אלהים (ספר

התניא סימן צ"א).

כ. טעם שמלבישין להחתן בגדים לבנים וקיטל קודם החופה, משום דכתיב בכל עת יהיו בגדיך לבנים, שיזכור יום המיתה ולא ירדוף אחר תאות העולם הזה (כלבו סי' ע"ה). עוד טעם, מאחר שנמחלים עוונותיהם, לכן הוא לבוש הקיטל להראות הסליחה, על דרך אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו (מטה משה ח"ג).

כא. טעם להמנהג שהשושבינים מלבישים להחתן את מלבושיו, להזכירו יום המיתה שגם מלבישים אותו אחרים בגדים לבנים (ג) וישוב לה' (יעב"ץ).

כב. טעם שב' שושבינים מוליכים אותו: א' מימין וא' משמאל, כדאיחא (בבראשית רבה, פ"ז), אמר רבי יהודה בר' סימון, מיכאל וגבריאל היו שושבינין של אדם הראשון. וטעם שהשני שושבינים כל חד יש לו נר אחד בידו, כי לאשה יש לה רנ"ב אברים ולאיש רמ"ח, ובדיבוק איש ואשה הם ת"ק, ב' פעמים נ"ר, לכן נושאים ב' נרות לפניהם לרמוז לזיווג איש ואשה, ועוד, ב' פעמים נר בגימטריא, „פרו ורבו“ הוא סימן שיהיו פריין ורביין (מטה משה ח"ג).

כג. טעם שהולכים אל החופה (ד) בנרות דולקות ולפידיים, רמז למתן תורה, שנאמר, ויהי קולות וברקים ולפידיים, נקוט האי כללא בידך, כל המנהגים של החתן והכלה אנו למדים ממתן תורה שה' היה מראה עצמו לישראל כחתן נגד הכלה (תשב"ץ אות תס"ז).

כד. טעם שהשושבינות מסבבין את הכלה סביב החתן, משום שחתן דומה למלך. מה מלך חיילין מקיפין אותו, אף חתן שושבינים מקיפין אותו. מה מלך שולחין לו מנות, אף חתן שולחין לו מנות. וטעם ג' פעמים, נגד כי יקח איש אשה ובא אליה ושנאה, וכי יקח איש אשה ובעלה, וכי יקח איש אשה חדשה, רמז ג' מסירות, על כן מוסרין לו הכלה ג' פעמים (שם).

כה. טעם שברכת נישואין צריך עשרה, דכתיב (רות ד') ויקח בועז עשרה אנשים וגו', ואמרו רז"ל שקבצן כדי לברך ברכת חתנים בעשרה (כמוכות ז, ב).

כו. טעם ששמימין על החתן ועל הכלה הטלית, משום שנאמר, ופרשת כנפיך על אמתך (כלבו). עוד טעם, לפי שברוב אסיפת העם אשר הוא שם, יראה כמקדש אשה בשוק. ורב מגניד אמאן דמקדש בשוקא, משום פריצותא. לכן מכסין אותן לקדש בצניעות (ספר המנהיג). ועי' תולעת יעקב, שצריך לעשות החופה מכלים יקרים. ועיין מטה משה ח"ג, שכל המנהגים של

חתן וכלה אנו למדין ממתן תורה, שהשם היה מראה עצמו כחתן נגד כלה, שהם ישראל, ולכך מכניסין אותה תחת החופה כ, ויתיצבו בתחתית ההר", ע"ש. וטעם שמעמידן הכלה (ה) לימין החתן, משום דכתיב נצבה שגל' לימין' סופי תיבות כלה (כנסת הגדולה סי' ס"א ס"ג). וטעם שנוהגין לעשות החופה תחת כיפת השמים, לסימן טוב שיהיה זרעם (י) ככוכבי השמים לרוב (שם סעיף ב').

כו. טעם מה שפורסין צניף על ראש חתן וכלה בשעת הברכה, לפי שגם זה נקרא כניסת חופה, כי חופה לשון כסוי (תשב"ץ).

כח. טעם שנקראת החופה הלולא, על שם שמביאין החתן והכלה בהלולים (כל בו).
כט. טעם למנהג שאין מתכסין בטלית רק אחר החתונה, יש סמך במדרש, למה נסמכה פרשת ציצית לנשואי אשה, דכתיב גדילים תעשה לך וסמך ליה כי יקח איש אשה, לומר לך, חייב בציצית (ס' המנהיג).

ל. עוד טעם, לרמוז לו כי עד הנה לא היה לו אור מקיף, ועתה כי זכה לאשה יהיה לו אור מקיף, כידוע מכתבי האר"י. ומטעם זה, נוהגין לעשות הקפות עם הכלה סביב החתן תחת החופה. ומזה תראה שכל מנהגי ישראל על שרשי האמת נטועים יסודתם בהררי קודש (קרבן עני, פרשת תצא).

לא. טעם שלוקחין שני כוסות אחד לברכת אירוסין ואחד לברכת נישואין, משום דבשני מקומות נתקנו. דתניא (ברכות ז. ב), מברכין ברכת אירוסין בבית האירוסין וברכת חתנים בבית חתנים כו', וכיון שנתקנו בשני מקומות אי אפשר ליהיותם בכוס אחד (תוס' פסחים, קב. ב. ד"ה שאין).

לב. עוד טעם, לפי שאין עושים מצוות חבילות חבילות. ואין לדמות זה ליקנה (יין, קידוש, גר, הבלה, זמן), משום דקידושא והבדלתא חדא מילתא היא (מטה משה ח"ג אות ט').
לג. טעם שנהגו לשבר כוס של אירוסין ולא של נשואין, משום דכוס של נשואין אתא לגמר הזיווג, לכן אין סברא לשבר אותו, שמורה ח"ו שבירת הענין (חופת חתנים בשם הר"ט מינץ).
לד. טעם שמברכין שבע ברכות אלו, כנגד שבע חופות שעשה הקב"ה לאדם הראשון בגן עדן (כל בו).

לה. טעם שמברכין ברכת אירוסין, מפני שהוא כמו ברכת הנהנין שמברכין על כל דבר הנאה שבא לידו קודם שנהנה, כן מברכין תחלה על ברכת הנהנין על האשה שנתארסה לו. ועכשיו נהגו שאינו מברך המקדש עצמו אלא אחר מברך, כדי שלא לכישי את מי שאינו יודע לברך. ומאי מברך? אקב"ו על העריות וכו' (חופת חתנים).

לו. טעם דאין מברכין שהחיינו על קדושי האשה, משום דאין מברכין זמן אלא על מצוה שעשייתה היא גמר מלאכתה ונשלמה המצוה, כנטילת לולב וכו'. אבל הכא עיקר המצוה הוא פריה ורבייה (חופת חתנים ועי' ליקוטים סעי' ק"ו).

לז. טעם שאין מקדשין בטבעת שיש בה אבן, מפני שאפשר שסמכה דעתה על האבן שווה יותר משהיא סבורה והוו להו קדושין בטעות ואינה מקודשת (אבודרהם, ועיי' תוס' קדושין, ת, ב, ד"ה והלכתא).

לח. טעם שנוהגין לשים הטבעת באצבע הסמוך לאגודל, דידוע הרמו האמור על מזמור השמים מספרים דנוכר בו, "והוא כחתן יוצא מחופתו", דכשתתחיל למנות התיבות באצבעות ירך מפסוק תורת ה' תמימה וגו', בכל פעם תבוא תיבת שמו יתברך באצבע. ולבסוף, "הנחמדים מזהב", תיבת, "מזהב" נופלת על האצבע, לרמוז דכבר קדשוה שמים יתן בזה טבעת הקדושין (חופת חתנים).

לט. טעם ששוברין כלי זכוכית בנשואין, לפי שנאמר, עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה, במקום גילה שם תהא רעדה (רוקח ס"י שני"ג) ונוהג החתן לשבר הכוס, כי הא דתבר וזגיתא חירותא, על שם, "וגילו ברעדה" (שם סימן שני"ה, ועיין תוספות ברכות לא, א, ד"ה אייתי כסא).

מ. עוד טעם, זכוכית נקראת בלשון הקודש צנצנת, בגימטריא ה' פעמים קול, ה' קולות שמקיימין בשמחת חתן, וזוכין לה' קולות של תורה (מגיד תעלומה).

מא. טעם שבברכת נשואין בברכה ראשונה חותם משמח חתן וכלה ובברכה אחרונה חותם משמח חתן עם הכלה, מפני שברכה ראשונה היא דרך בקשה, וצריך לבקש רחמים על שניהם. ואם היה חותם משמח חתן עם הכלה, לא היה במשמע שמחה אלא לחזון בלבד שישמח בכלה, אבל אינו משמע לשמח הכלה עם החתן. אבל בברכה השניה שהיא דרך שבח והודאה על שמחת הזיווג, חותם משמח חתן עם הכלה, שמשמע החתן לבדו שישמח על עסקי הכלה, שכן כתיב ומשוש חזתן על כלה (אבודרהם, ועיין רש"י כתובות ת, א).

מב. טעם שהחתן מיטב בראש, שנאמר (ישעיה ס"א) כחתן יכהן פאר, מה כהן בראש, אף חתן בראש. וכהן גופיה מוגלן כו' (מועד קטן כח, ב).

מג. טעם שאבי הכלה עושה סעודת הנשואין ולא אבי החתן, משום דאיתא בגמרא (ברכות ו, ב), כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו, עובר בחמשה קולות. ועל כן עושה אבי הכלה הסעודה ואינה נקראת עוד סעודת חתן, ועל כן לא יהיו בני אדם נכשלים באיסור זה. וזה גם כן הטעם מנהג ישראל ליתן דורן דרשה, לפי שאין כל אדם יכול לקיים זה, ולכך משמחים אותם במתנות (קרבן עני).

מד. טעם למנהג כשעושין סעודת מצוה עושה הש"ץ מי שבירך לכל המסובין ונודרין נדרים ונדבות לתלמוד תורה ולשמשים ולחזן, משום דאיתא במדרש רבה בשעה שעשה אברהם אבינו הסעודה ואינה נקראת עוד סעודת חתן, ועל כן לא יהיו בני אדם נכשלים באיסור זה. וזה גם כן הטעם מנהג ישראל ליתן דורן דרשה, לפי שאין כל אדם יכול לקיים זה, ולכך משמחים אותם במתנות (קרבן עני).

מה. טעם שנותנין המתנות מהדרשה (געשאנק) אל הכלה, בכדי להראות לה שהיא תהיה עקרת הבית ואשת חיל, ותחת ידה יהיו כל עניני הבית, בכדי שבעלה יוכל לעסוק בתורה.

מו. עוד טעם, המנהג שמוסרין המתנות מהדרשה (געשאנק) להכלה, יש לזה יסוד בזהר הק' (אמור בד"ה וביום הבכורים, צו, ב), ועל דרך כנסת ישראל איקרי כלה כלולה ככלה דכולהו מזמנין לה מאנין וחולקין ותכשיטין כו', ע"ש.

מו. עוד טעם, משום שאסור לקבל שכר הדרשה, משום דנקרא משתמש בתגא, על כן תקבל היא המתנות ואין לבעלה חלק בהם.

מח. טעם שלוקחין ב' כוסות: בא' מברכין ברכת המזון ובשני מברכין ברכת חתנים, מפני שאין עושין ב' קדושות על כוס א' (תוס' פסחים קב, ב, ד"ה שאין).

מט. טעם שנהגו לומר דוי הסר בסעודת נשואין, לפי שגזרו שלא לנגן בכלי שיר וכל מיני זמר וכל משמיע קול של שיר לשמח בהם, ואסור לשמעם מפני החורבן. ואפילו שירה בפה על היין אסורה, שנאמר, בשיר לא ישתו יין, כדאיתא (שו"ע א"ח סימן תק"ס). אכן לצורך חתן וכלה שרי, כדאיתא (בהגהות מהרמ"א). על כן אחר שאכלו ושתו ושמתו בכל מיני שמחות, מזכירין חורבן בית המקדש ואומרים, „דוי הסר“, ר"ל אותו דוי שנאמר אצל חורבן בית המקדש, על זה היה דוה לבנו (איכה ה'), וכן ולבי דוי (שם א'), הסר ממנו. וגם אותו חתן שנאמר אצל חורבן בית המקדש, כלה ה' את חמתו שפך חרון אפו ויצת אש בציון וגו' (שם ד'), אותו חיון הסר ממנו (מטה יהודא).

נ. טעם שתקנו לומר שהשמחה במעוננו, מפני שמצוה ראשונה של נשואין נעשיה על ידי הקב"ה בענין אדם וחווה, וכדאמרינן באגדה, שהיה הקב"ה כשושבין והמלאכים מרקדין ומזמרינן לפניו. ולפי שמצוה זו נעשית תחלה על ידו, אנו מברכין כן (אבודרהם).

נא. טעם שתקנו לומר שהשמחה במעוננו ולא במכונו או בזולו, משום דאמרינן בחגיגה בפרק אין דורשין, שבעה ריקיעים הם: וילון, רקיע, שחקים, זבול, מעון, מכון, ערבות, ומפרש שם, מעון, שבו כתות של מלאכי השרת אומרות שירה לפני המקום. והשירה היא וזשמחה לפני המקום. לפיכך אומרים שהשמחה במעוננו (שם).

נב. טעם דמברכין אחר ברכת המזון תחלה ו' ברכות ואחרי זה בורא פרי הגפן, וזוה ליה להקדים על כל פנים בורא פרי הגפן לשש ברכות כמו בקידוש, משום שלא יהא נראה דמברכים בורא פרי הגפן לצורך ברכת המזון ולא משום ו' ברכות, לכך מאחרים בורא פרי הגפן (מחצית השקל סי' ק"צ, ס"ק א' בשם בית שמואל).

נג. טעם דנהגינן בברכת חתנים תחת החופה לברך בורא פרי הגפן אחר כך הברכות, ובסעודה מאחרין ברכת היין עד אחר הברכות, משום דהנה אנחנו מברכין ברכת חתנים בשביל החתן שנהנה בלקיחת אשה והנה הוא רוצה ליהנות, וכן ברכת היין רוצים ליהנות, ומקדימין ברכת היין דתודיא וגם קריבא הנייתה לכל. אבל אחר כך בסעודה הנה אחר התופה הותרה לו הכלה להחתן, ואפילו לא בעל, הנה נהנה בקרבות. ואם כן ברכת חתנים או על מה שכבר נהנה, וברכת היין על מה שרוצים ליהנות. על כן מאחרין ברכת היין עד אחר הברכות. ועל כל דבר הנאה דלא תקנו ברכה יש לחייב את עצמו לברך ברכת שהכל, על איזה מאכל או

משקה ויפטור גם את דבר ההנאה שאין לו ברכה, כגון תאות המשגל וכלי זמר וכיוצא, דבברכת שהכל פוטר כל ההנאות כו'. הנה כתבתי זה מסברתי, והמשכיל לא ישליך דבריו אחרי גיוון, כי דברי טעם הם (מגיד תעלומה דף צ"ג, להגאון הקדוש מוה"ר צבי אלימלך מדינוב וצוק"ל).

נד. עוד טעם, דכיון דהרבה פוסקים סוברים דלא נתקנו השבע ברכות על הכוס, ואם כן אם יברך הברכות אחר ברכת בורא פרי הגפן יהיה הפסק בין ברכה לטעימה, מה שאין כן בחופה, שהמברך אינו טועם, רק נותנין לאחר לטעום, והטועמים אין מפסיקין, יותר טוב לברך בורא פרי הגפן קודם, כיון דלהרבה פוסקים נתקנו על הכוס וראוי לברך בורא פרי הגפן תחלה (ר"ח. וע"ל סעיף תתקע"ב).

נה. טעם שעושיין שבעה ימי משתה, אנו למדין מיעקב. ומשמשון, כשירד לארץ ולשטים ולקח לו אשה ועשה משתה ושמחה שבעה ימים, שנאמר, ויהי כראותם אותו וגו', מה היו עושים, היו אוכלים ושותים עמו, שנאמר, ויאמר להם שמשון, אחודה לכם חידה אם הגד תגידו אותה לי שבעת ימי המשתה וגו' (ילקוט שופטים, פ' ע').

נו. טעם דשבת ויום טוב ראשון ושני הוו כפנים חדשות, משום דאמרינן במדרשו, מזמור שיר ליום השבת, אמר הקב"ה, פנים חדשות באו לכאן. ודוק בסעודת הלילה ושחרית, אבל לא בסעודה שלישית, כיון שאין צריכין פת, שהרי יוצאין במיני תרגימא. ואנו נוהגין במדינות אלו לברך כ השבע ברכות אפילו בסעודה שלישית, משום שרגילין לדרוש, והדרשה הוי כפנים חדשות (לבוש הלכות קדושין, סימן ס"א סעיף ח'). והרמ"ע מפאנו (סי' מ') כתב, דסעודה שלישית נמי מקרי פנים חדשות על פי הסוד בספר הזוהר (ועיין פתחי תשובה סי' ס"ב) ופורים ביום י"ד פשיטא דהוי כפנים חדשות (חופת חתנים).

נז. טעם שאין נושאין נשים בחסרון הלבנה, משום שאחר חצי חודש כשתתחיל הלבנה להתחסר אז בעוה"ר מתגברים הדינים, וכאשר תתחדש הלבנה אז מתמרקין הוינים (כני יששכר).

נח. טעם שאנו מברכין להחתן הזיווג יהיה עולה יפה, כי כל העבודות ליחד קוב"ה ושכינתיה בחינת יחד שמות הוי"ה ואדנ"י שהצדיקים מיחדים במעשיהם הטובים. והנה כתוב בספרים שלעתיד יהיה משם הויה אותיות יהיה, שהוא"ו תהיה יו"ד, וזהו ביום ההוא יהי"ה ה' אחד. ולכן אומרים הזווג יהיה עולה יפה, שהזווג הזה של איש ואשה מעורר הזווג העליון לקרב ביאת משיחנו, ויהיה זווג יהי"ה אדנ"י גימטריא מספר יפה, ותיבת ,,עולה" היא על דרך שכותבים ס"ה עולה (ורע קדש להגה"ק מראפשיץ וצוק"ל וירא).

נט. טעם שנקרא בעל שמחה, שהוא בכוחו להיות אדון ובעל על כל דבר שמחה ליתן לאחרים השפעות טובות (החווה מלובלין):

ס. טעם שאין מברכין על מצות פרו ורבו, לפי שאי אפשר בלי תערובת היצר (דרך פקודן בשם הנועם אלימלך).

סא. טעם שהחתן צריך שמירה, לפי שיש כחות במזיקים המתקנאים בבני אדם, לכן

אמרו, שלשה צריכים שמירה, ואחד מהם הוא חתן, ויש אומרים אף תלמיד חכם בלילה, כי מתקנאים בהם. וחולה וחייה, דריע מולייהו (שפת אמת פ' כ"ד).

סב. טעם למה נקט בת פלוני לפלוני ולא פלונית לפלוני, משום דבנוקה העיקר להקפיד על משפחתה, אם היא ממשפחה הגונה. וגבי זכר, העיקר הוא יחוס עצמו אם הוא איש הגון (לקוטי שושנים).

הוספות והשמטות

סג. (אות יג. א.) קודם החופה. ועי' דגול מרבבה (יו"ד סי' שמ"ב) בשם הב"ח (אה"ע סי' ס"א), דאפילו לדעת האומרים דמה שמכסין הכלה מיקרי חופה, היינו במדינת רוסי"א שהחתן בעצמו הולך עם הרב לכסות ראש הכלה, עיין שם. וכן עדיין המנהג בכל מדינות וואלי"ן. אבל במדינות הללו שאין החתן הולך כלל לכסות ראש הכלה, פשיטא שאין זה מקרי חופה, דאי אפשר להיות חופה בלתי חתן או שלוחיו, שאם החתן היה מכבד להרב לכסות ראש הכלה, אפשר שלחחו של אדם כמותו, אבל במדינות הללו צד הכלה מכבדים להרב בכיסוי הינומא בלי שום ידיעת החתן, פשיטא שאין זה חופה כלל.

סד. (אות יד. ב.) והיו לאחדים. בספר עבודת ישראל בליקוטים כתב, כשמתיחדים החתן והכלה בחדר, תברך הכלה להחתן ולומר לו תזכה לאורך ימים והתיחד באהבה מצתה ועד עולם. ולפעמים שהכלה אינה משכלת כל כך, מדרך החתן ללמד אותה הברכה, כלומר, ברכיני בברכה שאזה לשבת עמך לעולמים.

סה. (אות כא. ג.) וישוב לה'. וטעם שנמנעו מליתן אפר מקלה בראשי חתנים, מפני שאין העם מתזקקים כלל בהנחת תפילין ולא יהיה בהם האפר תחת פאר, ויחושו גם כן שמה לא יהיה פאר תחת אפר. ונהגו לעשות זכרון אחר במקומו שנותנין מפה שחורה על ראש החתן והכלה. ועל זה פשט המנהג לשבר הכוס אחר ז' ברכות (בית יוסף סי' ס"ה בשם הכלבו; ועי' בקונ"א סעיף תתקס"ג).

סו. (אות כג. ד.) בנרות דולקות ולפידים. השושבינים מוליכין את החתן תחת החופה ומעמידים אותו פניו למזרח, והחזן מנגן כמנהג המקום. והשושבינות מוליכות את הכלה, והשושבינים ואנשים חשובים הולכים לקראתה. וכשמתקרבים אליה, חוזרים לאחוריהם לחופה. והשושבינות מביאין את הכלה ומסבכין עמה ז' פעמים את החתן. ויש מקומות שמסבכין עמה את החתן רק ג' פעמים. והחזן מנגן גם כן כפי המנהג. ומעמידין את הכלה לימין החתן, והמברך מצודד את עצמו ופניו למזרח (קיצור ש"ע סי' קמ"ז; ועי' בקונ"א סעיף תתקס"ג).

סז. (אות כו. ה.) לימין החתן. ועי' בספר שדי חמד (מערכת חתן וכלה), שהרב יד אהרן כתב בשם האריז"ל שזהו קדם החורבן, אבל בזמננו זה צריך להעמיד החתן בימין הכלה, על דרך השיב אחר ימינו, עכ"ל. וכתב שם על כן אין למחות ביד הנוהגים כן, וזאת היתה לי שלא להקפיד ולדקדק על ימין שהוא שמאל עד ישקיף ה' השקפה לטובה וירם קרן ימינו.

עוד כתב שם אות ג' בשם הרב שבט מוסר, בליקוטים שאחר הדרושים, שמעתי ממהר"ן רוזליו שאמרו בחלום שהשונה טיטון תחת אפריון של חתן וכלה, דלעולם הבא נענש כסימיו עינים. רמז לדבר, עשן בחופה למה, כלומר, אין ראוי לעשן שם עשן (ועי' לקמן בהערה לסעיף תתרי"ז בד"ה בספר תפארת ישראל).

ס. (אות כו. ו) ככוכבי השמים לרוב. ועיקר החופה הוא מה שאחר הקידושין מוליכין את החתן והכלה לחדר מיוחד ואוכלים שם יחד במקום צנוע. ויש למנוע שלא יכנס שום אדם שם, כדי שיהיה יחוד גמור. וצריך ליחד להחתן אותו החדר דהוי כהכניסה לביתו. אך אם היא נדה, אז צריכין שיהיו בני אדם נכנסים ויוצאים שם, דאם לא כן אסורין ביחד (עי' דרו"פ ט"ו ס"א, ודה"ח, ועי' קיצור ש"ע סי' קמ"ח).

ס. והנה, „חדשות“ מקרוב באו אפילו באיזה בתי היראים, לערוך ביום החופה בחדר מיוחד שלחן (סאלווירטער טיש) ועליו כל מיני מתיקה ומשקאות ומיני פירות, ותיכף אחר החופה הולכים שמה הקרואים וחוטפים דורסים ואוכלים כחיות השדה, וכל הקודם זכה, עד שבזמן מה השלחן פנוי מכל. ואוכלים מעומד, היפך מה שאמרו רז"ל (מסכת דרך ארץ) לא יאכל מעומד ולא ישתה מעומד. והרבה מהם אוכלים בלא ברכה, כי הרגע יקר אצלם, כי בתוך כך יכול לחטוף ולאכול. וגם מברכה אחרונה ימנע עצמו, כי אם לא בירך בתחלה האיך יברך אחריו. על כן כל מי שיראת ה' נוגעת בלבו ירחיק מזה. וכבר אמר הגאון הקדוש בעל החתם סופר ז"ל „החדש אסור מן התורה“, כי היה שונא „חדשות“ מעולם.

ע. מצוה גדולה לשמח חתן וכלה ולרקד בפניה (טור סי' ס"ה). ובספר שדי חמד (מערכת חתן וכלה דף י"ג) כתב שם הרב תורת חיים (עבדה זרה דף י"ז), דאסור ללכת במחול עם הכלה בז' ימי המשתה אפילו אינו אוחו בידה ממש אלא בהפסק מטפחת כדרך שנוהגין מקצת תלמידי חכמים שבדור הזה, אפילו הכי לא שפיר עבדי, כדמשמע בגמרא דשום קריבה בעלמא אסור, ואין לחלק בין כלה לאחרת, דליכא האידנא מאן דמצוי למימר דדמיא עליה ככשוויה. ולא אמרו חכמים אלא כיצד מרקדין לפני הכלה, ולא עם הכלה. וכהאי גוונא פסק ש"ס בפ"ב דכתובות, דאסור להסתכל בפני הכלה כל שבעה כמו שאסור להסתכל באשה אחרת, ע"ש.

(נעתק מספר טעמי המנהגים, עיניני אישות).

פרק טו

סיפורים נפלאים מצדיקי ישראל זיווג מן השמים

מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים מד' אשה לאיש, מן התורה — דכתיב: ועין לבן ובתואל ויאמרו מד' יצא הדבר. (מועד קטן)

.א.

אחד מצעירי החסידים, ורווק היה, עשה בימים הנוראים וכתג הסוכות אצל המגיד הגדול ממזריטש ז"ל. בשעת פטירתו מהרבי התאונן לפניו, שמחמת עניותו אין מציעים לפניו שום שידוך. אמר לו הרבי:

— לך לשלום, והשידוך הראשון שיציעו לפניך תסכים עליו.

הלך האברך לדרכו וסר ללינת לילה למלון שבאחד הכפרים. מצא שם אנשים ריקים ופוחזים, שיושבים ואוכלים ושותים, ועוסקים בדברי שחוק וליצנות. האברך הלך ויש על-יד התנור החם שעמד בפנת-הבית להתחמם. והאנשים בראותם אותו שאלוהו:

— מאין אתה, ומה מעשיך?

השיבם, כי הוא מעיר פלוגית, וכי הוא הולך מהרבי ממזריטש. שאלוהו שוב:

— מה ביקשת מהרבי, ומה השיב לך?

והשיב:

— ביקשתי שהשי"ת יזמין לי את זיווגי, והרבי אמר לי להסכים להשידוך הראשון שיציעו לפני.

קפץ אחד מן הליצנים ואמר:

— הנה יש לי בשבילך שידוך טוב: אחותי היא צעירה לימים. וגרושה מאישה, ויש לה

מאה רו"ב, והיא נמצאת עכשיו פה. אם טוב הדבר בעיניך, נעשה תיכף תקיעת-כף.

והלץ הזה היה באמת זר לאותה אשה, כי היא היתה בתו של בעל-הבית, ואביה, בעל-

הבית, לא היה אז בביתו.

והאברך השיב:

— טוב הדבר, אני מסכים.

והליצנים הביאו מיד יי"ש, וכיבדו בו את האורח לשמחת „אירוסיו“, וצחקו הרבה

ביניהם לכין עצמם, לכל ירגיש הוא בדבר. אחרי-כן אמר אחד מן הכנופיה:

— אולי נעשה תיכף גם הנשואין החופה?

והשני השיב:

— אבל אין כאן מי שידע לכתוב כתובה ולסדר קידושין.

אמר האברך, שהוא יודע בעצמו גם לכתוב כתובה וגם לסדר קידושין.

התחילו ללגלג עליו עוד יותר. לקחו טלית ופרשו אותה כחופה, והאברך כתב כתובה,

ואחר-כן קידש את האשה כדת משה וישראל.

אחר החופה התחילו להתל בו ולמשוך את הכובע שבראשו, אחד מצד זה וחבירו מצד

אחר, ואחר-כן התחילו גם להכותו. ראה האברך שעסק ביש הוא, הלך ללון לבית אחד

הנכרים שבכפר. בבוקר השכים ועמד על-יד המלון, ונתירא להיכנס לפנים, שלא יכוזו שוב.

בתוך כך שמע שהמשרת אומר:

— הנה בעל-הבית נוסע!

ניגש האברך אל בעל-הבית, ואמר:

— שלום עליכם, חותני!

נשתומם בעל-הבית ושאל:

— מי הוא זה?

ובתו השיבה לו:

— האיש הזה היה לנו לשחוק ולשעשועים, ועשינו עמו אמש חופה בליצנות.

לא ישרו הדברים בעיני בעל-הבית, והתחיל לחקור ולדרוש, איך היה המעשה. סחה לו

בתו את כל המאורע. נתמלא בעל-הבית חימה על האברך. ופנה אליו בגערה:

— טיפשו! מה זאת עשית לקדש אשה צעירה? כלום לא הבנת שהם היתלו בך?

ומרוב כעסו ניגש אליו וסטר לו על הלחי. אחר-כן נמלך בדעתו, ואמר לעצמו:

— אם כבר נסתבכתי בשלומיאלי זה, הרי מוכרח אני לקרב אותו בדברים רכימי להתיר

את הסבך, שאם אקניטנו לא יציית לי.

התחיל לדבר עם האברך רכות, וביקש ממנו שיתן גט-פטורין לבתו. ובשכר זה יתן לו

עשרים ר"כ. אמר לו האברך:

— אגיד לכבודו האמת: הרבי שיחיה ציוה לי להסכים להשידוך הראשון שיציעו לפני,

וכן עשיתי. אם הם חשבו הדבר לשחוק וליצנות, הנה אני חשבתי זאת לאמת; ואם כבודו איננו

מסכים להשידוך, אז נסע נא שנינו להרבי, ומה שיאמר כן נקיים.

בעל-כרחו הסכים בעל-הבית לנסוע עם האברך למיזריטש. בבואם אל הרבי סיפר לו

בעל-הבית בקובלנא:

— הנה אני לא הייתי בביתי, ובא העני הזה, ושמע לאנשי לצון שאמרו לו על בוזי שהיא

אחותם, וקידש אותה. ועתה ברצוני לתת לו מאה ר"כ, ובלבד שיתן גט לבתי.

אמר לו הרבי:

— לך לאכסניה שלך, ואני אדבר פה עם האברך על אודות זה.

כעבור איזה שעות בא בעל-הבית אל הרבי, והלה אמר לו:
— דיברתי עם האברך בענין גט, והוא מסכים לכך בתנאי שתתן לו אלף ר"כ, ואני אציע
לפניך שידוך אחר בשביל בתך, שידוך טוב והגון. ותקבל מאת החתן גם-כן אלף ר"כ, וכאופן
זה לא תסבול שום הפסד.
אמר האיש:

— מוכן אני לציית לכל מה שיאמר הרבי.
— ובכן — הוסיף הרבי, — דע לך: האברך הזה הוא ממשפחה מיוחסת בישראל, והוא
מושלם בכל המעלות, והחסרון האחד שהיה לו הוא העניות, אבל עתה הרי ברוך-השם כבר יש
לו אלף ר"כ, ולכן אין טוב לך מלהשתדך עמו, ואני אומר לך שזהו זיווג מן השמים, ותסעו
לכם בשמחה לביתכם.
ציית האיש לדברי הרבי, ונסע יחד עם חתנו בחזרה לביתו בשמחה, והזוג הצלידו בחייהם.

ב.

הרב דסקולי בא פעם לשבת-קודש אל הרב הקדוש ר' ברוך ממיזיבוו ז"ל. הזמין ר' ברוך
את הרב לסעוד אצלו, ובשעת הסעודה ביקש ממנו שיספר לו איזה מעשה מהבעש"ט, כי הוא,
הרב דסקולי, היה משרידי תלמידי הבעש"ט. סיפר לו הרב מעשה זה:
פעם אחת היה הוא, הרב דסקולי, אצל הבעש"ט, ובהיותם משוחחים יחד באיזה ענין
נכנסו אליו שני אנשים מעיר אחת, אחד מהם היה הרב של אותה העיר, והשני — מבעלי-
הבתים שבעיר. שאל הרב בעצתו של הבעש"ט, אם ישדך את בנו עם בתו של בעה"ב הזה,
המפציר בו על כך. אמר לו הבעש"ט:
— ומדוע לא?

השיב הרב, שבעל-הבית הזה הוא איש פשוט מאוד, ולפנים היה שואב מים בעיור, ובמשך
הזמן הצליח ונעשה גביר. כשעלה בדעתו להתחתן עם הרב, קרא למלמד אחד ונתן לו חמישים
רובל כסף שכר-טרחתו, על-מנת שילך בכל יום אל הרב ויציע לו להתחתן עמו, ואל יפול רוחו
אם הרב ישיבו בשלילה, אלא יעשה את שלו ויטריד את הרב בכל יום בהצעה זו. בפעם
הראשונה כשבא המלמד אל הרב, סירב הלה בהחלט, אבל מצות הגביר חזקה על המלמד לבלתי
להשגיח על סרובו של הרב, ולכן הוסיף להטריד את הרב בכל יום בדבר השידוך, והדיעו בשם
בעל-הבית, כי הוא רוצה לתת שני אלפים רובל-כסף נדוניא להזוג, ועוד אלף רובל-כסף
להרב בעצמו ראה הרב שאין להפטר ממנו, והחליט לנסוע יחד עם בעל-הבית להבעל-שם-
טוב.

שאל הבעל-שם-טוב:

— האם ירא-שמים הוא בעל-הבית הזה?

נשואי ישראל כהלכתה

והשיב הרב, שכן.

אז אמר הבעש"ט:

— אם כן הרי זה שידוך טוב וישר.

לקח הבעש"ט סודר, ונתן להם „לקבל קנין" על השידוך, בירכם במזל טוב, ופטרם לשלום.

לאחרי שהלכו, אמר הבעש"ט להרב דסקולי:

— עולם הליצנות יוכל להיות שדכן טוב.

לא הבין הרב את הדברים, ועם זה גברה סקרנותו לדעת אל מה ירמזון דברי הבעש"ט, והחליט ללכת למלון שבו התאכסן אותו הרב, ולחקור אותו, מה שורש דבר נמצא בו. בא אל הרב וסיפר לו את דברי הבעש"ט. כששמע הרב את הדברים נתרגש מאד, ואמר:

— עתה נודע לי היכן הייתי!

וסיפר להרב דסקולי, שפעם אחת חלם שהוא נוסע להכפרים שבסביבות עירו לקבל מבני הכפרים מתנות-יד מיבול השדה, כפי המנהג אז בהרבה קהילות. ובא לעיירה אחת, ונכנס לבית-הכנסת. ראה שבהכ"נ מלא אנשים תלמידי-חכמים המפלפלים בתורה. עמד על-יד הדלת ושמע שפלפולם הוא בענין אחד מוקשה בעיניהם, ושבאמת כפי שהוא, הרב, רואה, הענין הוא נכון וישר, ואין כאן קושיא כלל. אמר הרב את ביאור הענין להצעירים שעמדו סביבו, והם מסרו הדבר להזקנים, עד שהגיע לאלה שעמדו בכותל המזרח. ניגשו הללו אל הרב, הביטו בפניו, ואמרו:

— האיש הזה מתערב בדברי-תורה?! הרי הוא בור ועם-הארץ!

מיד יצא הרב מבהכ"נ, ואמר להעגלון שלו:

— כאן כנראה אין לנו מה לעשות. אנו צריכים לנסוע הלאה.

ישבו בעגלה ונסעו הלאה, עד שהגיעו לעיירה אחרת. שוב נכנס הרב לבהכ"נ, ושוב נשנה כל אותו החזיון שבעיירה הקודמת. נסעו גם משם והגיעו לעיירה שלישית. נכנס גם כאן לבהכ"נ, ושוב קרה אותו הדבר שבשתי העיירות הקודמות, אלא שכאן, בעיירה האחרונה, ניגש אל הרב הזקן שבחבורת תלמידי-חכמים, הסתכל בפניו, ואמר לחבריו:

— בור ועם-הארץ שכזה עדיין מסרב להתחתן עם גביר פלוני! . . .

הקין הרב מחלמו ותיפעם רוחו, ואז החליט לנסוע להבעש"ט. והנה עתה נתברר לו, שמן השמים הטילוהו לעולם הדמיון והליצנות, בשביל שיסכים לשידוך זה, שהוא זיווג מן השמים.

ג.

בעיר מיזיבו דר חסיד אחד ממקורבי הבעש"ט בשם ר' וואלף קיציס. והאיש עני ואביון, ולו בת שהגיע לפרקה, ואין לו במה להשיא אותה. פעם אחת אמר לו הבעש"ט:

— למה לא תעשה שידוך לבתך?

השיב ר' וואלף:

— הלא לרש אין כל, וגם לחם לאכול אין לי, ובמה אשיאה?

גער בו הבעש"ט וציווהו שימהר לעשות שידוך. וכשר' וואלף סקפק שוב בדובר, אמר לו הבעש"ט:

— הנני מודיעך, כי הגיעה העת של זיווגה. וזאת עשה: שלח שליח מיוחד לעיור יאסי, על הרצאות שלי, והשליח יתראה שם עם השדכנים, ויאמר להם שנכון אתה לתת נדוניא סך שני אלפים ר"כ, ובלבד שהחתן יהיה בן-אוריין ובר-אבהן.

קיים ר' וואלף את דברי הבעש"ט, ומיהר לשלוח איש ליאסי. והשליח בא לשם, ותיאר את המחותן ר' וואלף בתור צדיק וחסיד, והבטיח שיתן נדוניא שני אלפים ר"כ. השדכנים התחילו להציע לפניו שידוכים שונים, שלא ישרו בעיניו, עד שלבסוף התעכב על שידוך אחד עם איש נכבד ועשיר ומיוחס, והבחור היה גדול בתורה, והוטב הדבר בעיני השליח, ועשה „תנאים“, וכתב בה „תנאים“, שעל המחותן לתת ב' אלפים ר"כ נדוניא.

השליח חזר לביתו, וסיפר לר' וואלף את כל המאורע, והוטב עצם השידוך גם בעיניו. אך הלך בעצבון-רוח אל הבעש"ט לשאול, מאין יבוא עזרו בדבר הנדוניא שהבטיח. כאשר בא לפני הבעש"ט, בירך אותו הבעש"ט בברכת מז"ט, ואמר לו שלא ידאג מאומה, כי במהרה יבוא עזרו מקדש, ויוכל לסלק הנדוניא כמו שהבטיח.

עברו כמה שבועות מיום כתיבת ה„תנאים“, ור' וואלף קיבל מכתב ממחותנו, והוא מתפלא בו על שלא שלח מתנה להחתן כנהוג. הלך ר' וואלף עם המכתב אל הבעש"ט, ואמר לו שוב הבעש"ט שלא ידאג, כי קרובה ישועתו לברוא. חלפו עוד כמה שבועות, והמחותן הוסיף לכתוב, למה אינו שולח שום מתנה להחתן. אך ר' וואלף בטח בדברי הבעש"ט, ולא השיב מאומה למחותנו. כאשר ראה המחותן שאין קול ואין עונה, שלח שוב מכתב בדבויים קשים, והודיעו שאם ישתוק גם עתה ולא יקבל תשובה ממנו, יחזיר לו את „התנאים“. הלך ר' וואלף במר נפשו אל הבעש"ט, והראה לו את המכתב. אמר לו הבעש"ט:

— תכתוב להמחותן, שלזמן המוגבל להתונה יבוא לכאן החתן, ואי"ה יהיה הכל מוכן, גם הנדוניא וגם מתנות להחתן.

וכתב ר' וואלף כדברי הבעש"ט. ומחמת שר' וואלף היה מפורסם לצדיק וחסיד, בטח המחותן על דבריו, והתחיל להתכונן להנישואין. כשהגיע קרוב לזמן המוגבל, נכנס ר' וואלף שוב להבעש"ט, וציווהו הבעש"ט שיכתוב להמחותן שיבוא לכפר שלשה ימים קודם הזמן, כי רצונו לשמוח אתו אילו ימים קודם התתונה. קיים ר' וואלף את פקודת הבעש"ט, וימים אחדים קודם התתונה קיבל מכתב ממחותנו, שהוא עם כל בני-ביתו נוסעים על החתונה. הלך ר' וואלף בפנים עצובים להראות להבעש"ט את המכתב, והנה בדרך הליכתו פגע באיש אחד, והאיש שאל אותו איפה דר הבעש"ט. השיב לו ר' וואלף:

— הנה גם אני הולך אל הבעש"ט, ותוכל ללכת עמי.

כשבאו אל הבעש"ט, נתן הבעש"ט שלום להאורח, ואמר לו:

—הגני לספר לך מעשה שהיה. מעשה בסוחר גדול אחד שהוביל עצים ברפסודות גדולות למדינת פרוסיה. פעם אחת הוביל רפסודה גדולה של עצים וקיבל במחירם ארבעים אלף ר"כ. ולהסוחר היתה מרכבה מהודרה עם סוסים טובים, ועגלון ערל נוהג בהסוסים. כאשר נסע בחזרה מפרוסיה עם צרור הכסף, והגיע ליער אחד, נרדם הסוחר, ויישן. אז היטה העגלון את הסוסים מן המטילה אל אמצע היער, והעיר את הסוחר, ואמר לו שימסור לו את כל הכסף שיש לו, והתחיל מגופף על ראשו בגרזון חד לאיים עליו. חרד הסוחר וילפת והתחיל להתחנן אל העגלון שישאיר לו החצי מן הכסף. והעגלון באחת, שתיכף ומיד ימסור לו את כל הכסף, ואם לאו יהרוג אותו כרגע. כשראה הסוחר כי כלתה אליו הרעה, מסר בידי העגלון את כל ארבעים אלף הר"כ, ובלבד שישאיר לו את נפשו לשלל. כשקיבל העגלון את הכסף אמר לו: — איך אוכל להניחך בחיים, הלא בוודאי תספר אחרייכן את המעשה? אני מוכרח איפוא להרוג אותך.

הרבה הסוחר להפציר בו שיניחו בחיים, והעגלון באחת, שמדבריו לא ישנה וירצחהו נפש. אז התחנן אליו הסוחר שעל-כל-פנים ימתין לו עד שיתודה קודם מותו. נתרצה העגלון לדבר הזה, וקשר אותו אל עץ אחד, והניחו לומר וידוי. התחיל הסוחר לומר וידוי בהשתכחות הנפש, ונדר נדר:

— רבונו של עולם! אם אנצל הפעם מיד הרוצח, אתן מעשר מכל הכסף הזה לצדקה. ופתאום באה ישועתו: שומר היער, אף כי היה רחוק מן המקום הזה, הגיע אליו קול השתפכות-נפשו של הסוחר, וידאה כנשר עם קנה-הרובה שבידו אל המקום אשר עמד שם הסוחר קשור לעץ, ותיכף פיתח אותו ממוסרותיו. הסוחר סיפר לו את כל הנעשה עמו, והשומר תפס את העגלון, כפתו בחבלים והוליכו העירה להמשטרה. לאחר חקירה ודרישה מסרו את כל הכסף להסוחר, ואת העגלון שמו בבית-האסורים. נסע הסוחר לביתו שמח וטוב לב, ופיו מלא שירות ותשבחות להשי"ת, שפדה את נפשו מידי מרצחים.

אולם כאשר בא אל ביתו, ועברו שבועות מספר מהמאורע, שכח לקיים את נדרו אשר נדר בעת צרה, ולא נתן מאומה לצדקה מן המעשר שהבטיח לתת, ועשה עצמו כאילו לא ידע מזה כלל. ולהסוחר היה בן יחיד ובת יחידה, והנה פתאום דבק חולי רע בבתו ומתה, והוא לא שת לבו לזה, ולא נזכר לחלק את כסף המעשר לעניים. אחרי-כן חלה פתאום גם בנו יחידו, ושלח אחר רופאים גדולים, וכולם אמרו נואש לחייו, אך בשמעו שבעיר מיזיכוז נמצא בעל-שם שפועל ישועות, נסע אליו לבקשו שיעורר רחמים על בנו יחידו . . .

למותר להגיד כי האורח שהלך עם ר' וואלף אל הבעש"ט היה אותו הסוחר עצמו, שבא לבקש מהבעש"ט על בנו החולה. ויהי כאשר גמר הבעש"ט לספר את המעשה, נודעו הסוחר, כי נזכר אשר נדר בעת צרתו ולא קיים, ואמר להבעש"ט:

— הנני מוכן ומזומן להפריש תיכף את כסף המעשר, ולתתו לכל מי שיצוה ובעש"ט. אמר לו הבעש"ט:

— לך מהר ושקול סך ארבעה-אלפים ר"כ לר' וואלף קייט. הסוחר קיים תיכף את הדבר, ור' וואלף התחיל להכין את החתונה בשמחה רבה, וקנה מתנות בשביל החתן, וסילק את שני האלפים ר"כ נדוניא, וערך את הנשואין ברוב פאר, וגם את הסוחר עיכב שישתתף עמו בשמחת הנשואין. וטרם נסע הסוחר לביתו, קיבל מנתב שבנו נתרפא ממחלתו, והוא כריא אולם.

ד.

הנשוא אשה לשם שמים

הצדיק ר' שמשון ווערטהיימער מוויץ נקרא על שם עירו: „ר' שמשון ווינער“, ומעשה שהיה כך היה.

גירוש היהודים ממקום מגוריו, הי' זמן קצר אחר חתונתו. ובשעת הגירוש מהגות הפחד והבהלה שהיה כל אחד נס למצוא מפלט לנפשו, נתפרד מזוגתו, וכל אחד לא ידע מתאומתו. נעים ונדים היו ממקום למקום למצוא זיווגם.

ר' שמשון במהלכו הגיע לעיר הבירה וויץ. מחמת גודל עניו, שלא היה בידו כלום לפרנס עצמו, הלך אל הגבאי-צדקה שיסדר לו אצל מי שיוכל להתאכסן אצלו.

בק"ק וויץ היה אז המנהג, שאצל הגבאי היה קלפי ובה היו רשומים על פתקאות שמות הבעלי-בתיים, וכל אורח איזה שם בעל-הבית שהוציא מן הקלפי אצלו היה מתאכסן.

ר' שמשון הוציא פתקא עם שם של אשה אלמנה חשובה, גדולה במעשים ועתירה בנכסים, צעירה בשנים ומזהירה בנויה, ואצלה התאכסן.

וכראות האלמנה את ר' שמשון, את שיחו ונימוסו, אף שהיה עני הכירה בו שהוא איש רם ונשא.

האלמנה ביקשה אותו שיספר לה קורות חייו, והא סיפר לה שכבר כמה שנינו הוא נד ומשוטט מעיר לעיר וממדינה למדינה, למצוא זוגתו אשר נאבדה ממנו בעת הגירוש, ואינו יודע עד היום היכן היא נמצאת?

כשמוע האלמנה דבריו, אמרה לקרוביה, שידברו על לבו: מי יודע אם זוגתו עוד בחיים? ולשוא הם נדחיו בחיפושיו אחריה, ויותר נכון שיסע לג' מדינות לקבל היתר ממאזר רבנים, לישא אשה על אשתו שנאבדה, וכל ההוצאות הכרוכות בזה היא תשלם.

בסופו של דבר הציעו לר' שמשון נכבדות, את האשה האלמנה, בעלת אכסניתו, העשירה והחשובה. ר' שמשון הסכים לזה, כי נלאה כבר מכל מה שעבר עליו עד עתה, ונשאה לאשה. וחפץ ה' הצליח בכל אשר עשה ונעשה גביר גדול, כפל כפלים מאשר היתה אשתו, האלמנה, קודם נשואיה אליו. וחיו שניהם בטוב ובנעימים.

אשת נעוריו גם כן היתה משוטטת ממקום למקום למצוא את בעלה. ברבות הימים באה לעיר וויין. גם היא בעניה הלכה אל הגבאי צדקה שיסדר לה אכסניה עם אכילה ושתייה. סיבב המסבב שהוציאה פתק עם שם ר' שמשון, ושמה היתה אכסניתה.

מרוב השנים, הסבל והנדודים חשך משתור תוארה ור' שמשון לא הכירה, שהיא אשת נעוריו. גם היא לא הכירה אותו, כי בשעה שנפרדו הוא היה בלי חתימת זקן ועכשיו זקנו מגודל ותוארו כפני מלך.

בסעודת שבת, כשמעה קול ר' שמשון בעת הקידוש והזמירות, נדמה לה שזה קול בעלה שנאבד. גם תנועותיו, הילוכו ונימוסו עוררו אצלה התקוה שזהו בעלה, אבל לא הביעה בפה הרהורי לבה.

ר' שמשון שלח לה כסף לצרכיה, אבל היא באחת, שאינה רוצה הכסף אלא שרוצה לדבר אליו באופן אישי.

כשמוע ר' שמשון בקשתה, ציוה שתבוא לפניו.

בקול חנוק מדמעות פנתה אליו, יסלח נא לי אדוני על שאלתי:

האם היה לאדוני אשה קודם נשואי עם האשה הנוכחית?

בענות צדקו ענה ר' שמשון: הן. היה לי אשה ממקום פלוני.

ותאמר האשה: אני וזגתך הנעצבת עליך זה כמה שנים. ותאמר לו כל הסימנים.

כראות ר' שמשון כי כנים דבריה, הלך לאשתו הגבירה ויספר לה כל מה שאירע. ואמר לה (כדי שתתרוצה לקבל גט פטורין), שעל פי דת תורתנו הק' צריך לגרש את שניהם, ואחר כך יכול ליקח את אחת מהם — איזה שירצה.

אשתו השניה הסכימה בחפץ לב לקבל גט פטורין, בחושבה כי בודאי יבחר בה כאשתו לאחר הגירושין, מאחר והיא עשירה, נאה וצעירה, מאשר לבחור בזוגתו הראשונה שהעניות גיוולה ונהפכו פניה כשולי הקדירה.

אחר הגירושין אמר ר' שמשון לאשתו השניה: דעי לך, שהחלטתי להחזיר את אשת נעורי. כן אני מבקש ממך: הרי את יודעת איך שעברתי באמונה בכל עסקיך המסועפים, על כן, הכירי לי טובה, ותני לי משכורתך הנכון.

הגבירה, הגם שלא נעם לה הדבר, אבל בהיותה אשה צנועה, וביודעה שר' שמשון עושה זאת מחמת אהבת בוראו וישרת לבבו, החזירה לו כל ההון שהרוויח מעת נשואיהם ועד עתה. הידיעה הזאת הרעישה את כל העיר, ותהום כל הבירה, עד שהגיעה לבית המלך.

ויאמר המלך, שרוצה לראות איש שלא הלך אחרי תאות לבו ומאס בעושר וכבוד מפני ישרת לבו ואהבת האמת. ויבא ר' שמשון לפני המלך.
 כראות המלך את חכמתו וכינתו וישרת לבו נחשב מאוד בעיניו ונעשה מאנשי עצתו. והשי"ת ברך אותו בעושר וגדולה וכבוד.
 מהזוג הזה יצאו גדולים וצדיקים, שהאירו עיני ישראל בגולה.
 (הקדמה לס' מנחם משיב נפש)

ה.

שלושה שותפים באדם

חסיד אחד שאל להרה"ק מצאנו: מה לעשות כשיש לי בת שהגיעה לפרקה וצריך להשיאה ואין לי פרוטה לצרכי הנשואין?
 השיב הצדיק: לא אתה בלבד המחותן. יש עוד מחותן!
 חז"ל אומרים שלושה שותפים באדם, אביו ואמו והקב"ה. ואם הבורא כ"ה הוא מחותן, אין לך מה לדאוג.
 והמשיך: ידוע שכל מעשי בראשית טורחים ועוסקים בשביל זיווג איש ואשה. וכי אפשר שבשביל מעות לא יתקיים הזיווג?
 ממה נפשך, אם הוא הזיווג האמיתי, בוודאי יוגמר. ואם לאו, האם צריכין דוקא להשיאם, שיצטרכו לבוא לידי מריבה ולהפרד, ואחר כך לישא זיווגם האמתי. הלא יותר טוב שימתינו על זיווגם האמיתי שבוודאי יבא.
 (דרך החיים מנחגי צאנו)

פרק טז

נוסח שטר כתובה לבתולה

של קהלות אשכנזים (פולין)

(על פי: שו"ת מהר"מ מינץ סי' ק"ט, נחלת שבעה סי' י"ב, ועוד)

ברביעי בשבת ארבעה ימים לחדש אלול שנת חמשת אלפים ושבע מאות וארבעים ושתיים לבריאת עולם למנין שאנו מנין כאן עיר הקדש ירושלם איך רבי יוסף בן רבי ישראל למשפחת דוידזון אמר לה להדא בתולתא לאה בת רבי יעקב הלוי למשפחת אמיתי הוי לי לאנתו כדת משה וישראל ואנא אפלח ואוקיר ואיזון ואפרנס יתיכי ליכי כהלכת גוברין יהודאין דפלחין ומוקריין זונין ומפרנסין לנשיהון בקושטא ויהבנא ליכי מהר בתוליכי כסף זוזי מאתן דחזו ליכי מדאורייתא ומזוניכי וכסותיכי וסיפוקיכי ומיעל לותיכי כאורח כל ארעא וצביאת מרת לאה בתולתא דא והות ליה לאנתו וזון נדוניא דהנעלת ליה בין בכסף בין בזהב בין בתכשיטין במאני דלבושא בשימושי דירה ובשימושי דערסא הכל קבל עליו רבי יוסף חתן דנן במאה זקוקים כסף צרוף וצבי רבי יוסף חתן דנן והוסיף לה מן דיליה מאה זקוקים כסף צרוף אחרים כנגדן סך הכל מאתים זקוקים כסף צרוף וכך אמר רבי יוסף חתן דנן אחריות שטר כתובתא דא נדוניא דן ותוספתא דא קבלית עלי ועל ירתי בתראי להתפרע מכל שפר ארג נכסין וקנינין דאית לי תחות כל שמיא דקנאי ודעתיד אנא למקני נכסין דאית להון אחריות ודלית להון אחריות כלהון יהון אחראין וערבאין לפרוע מנהון שטר כתובתא דא נדוניא דן ותוספתא דא ואפילו מן גלימא דעל כתפאי בחיי ובתר חיי מן יומא דנן ולעלם ואחריות שטר כתובתא דא נדוניא דן ותוספתא דא קבל עליו רבי יוסף חתן דנן כחומר כל שטרי כתובות ותוספתות דנהגין בבנת ישראל העשוין כתיקון חכמים

דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי וקנינא מן רבי יוסף בן רבי
 ישראל למשפחת דוידזון חתן דנן למרת לאה בת רבי יעקב הלוי
 למשפחת אמיתי בתולתא דא בכל מה דכתוב ומפורש לעיל במנא
 דכשר למקניא ביה הכל שריר ובריר וקים
 שמעון בן רבי יצחק למשפחת הברוני עד
 אברהם בן רבי יעקב למשפחת אפרתי עד
 גם אנכי החתן מודה על כל הנזכר לעיל ובאתי גם אני בעצמי
 על החתום יתז הנזכר לעיל
 יוסף בן רבי ישראל למשפחת דוידזון

נוסח שטר כתובה לבתולה

של קהלות ספרדים בירושלים

(על פי: שער המפקד, נתיבי עם, ועוד)

ברביעי בשבת בארבעה ימים לחדש אלול משנת חמשת אלפים
 תשבע מאות וארבעים ותתים לבריאת עולם למנין שאנו מנין פה
 עיר הקדש ירושלם תבנה ותכונן במהרה בימינו אמן אגן סהדי
 איך החתן המפואר הבחור נחמד יוסף בן למעלת רבי ישראל
 למשפחת אזולאי אמר לה להכלה הכלולה בתולתא שפירתא ועלת
 חן לאה תבורך מנשים בת רבי יעקב הלוי למשפחת אמיתי הוי
 לי לאנתו כדת משה וישראל ואנא במימרא ובסייעתא דשמיא אפלת
 ואוקיר ואזון ואפרנס ואכלכל ואסובר ואכסה יתיכי כהלכת גוברין
 יהודאין דפלהין זמורקין חנין מפרנסין ומכלכלין ומסוברין ומכסין
 ית נשיהון בקושטא והייבנא ליכי מהר בתוליכי כסף זחי מאתן
 דחזי ליכי ועלי מזותיכי וכסותיכי וספוקיכי ומנדע יתיכי כאורה כל
 ארעא וצביאת בתולתא דא הוות ליה לאנתו דא נדוניא דהנעלת
 ליה מבי אביה ואמה בין נדוניא ומעות בעין וכפל כנהוג וכבוד
 משפחה עלה בקבץ לטרך ששים רבוא שקל התנאים שהתנו ביניהם
 שרירין וקימין כתנאי בני גד ובני ראובן ואלו הן מעשה ידיה לך

מזונה וכל צרכה עליו הדירה פה עיר הקדש ירושלם תבנה ותכונן הירושה כפי ההסכמה הנהוגה בירושלם ולא ישא אשה אחרת עליה אלא אם כן שהתה עמו עשר שנים רצופות ולא ילדה זרע של קימא ולא ימכור ולא ימשכן שום חפץ מחפציה כי אם ברשותה ורצונה הטוב והגמור ולא יסיתנה שתמחול לה סכי כתובתה לא כולה ולא מקצתה ולא שום תנאי מתנאי הכתובה ואם תמחול הרי המחילה בטלה ומבוטלת כחרס הנשבר וכדבר שאין בו ממש ולא יוציאנו לחוץ לארץ כלל ועיקר וכך אמר החתן הנזכר אחריות וחומר וחזק שטר כתובתא דא קבלית עלי ועל ירתאי בתראי ועל כל שפר ארג נכסין וקנינין דאית לי תחות שמיא מקרקעי ואגבן מטלטלין דקנאית ודאקנה כלהון יהון אחראין וערבאין ומשועבדים שעבוד גמור ושלם כתקנת חכמינו זכרונם לברכה כדי להתפרעא מנהון שטר כתובתא דא בחיי ובתר חיי ואפילו מגלימא דאכתפאי והכל דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי בביטול כל מודעות ובפיטול עידי המודעה לדעת הרשב"א זלה"ה וחומר וחזק שטר כתובתא דא כחומר וחזק כל שטרי כתובות הנהוגות בישראל וכתיקון חכמים ולא יבוטל שטר כתובתא דא ולא יפוסל שטר כתובתא דא וקנינא מיד החתן הי"ו הנזכר קנין גמור ושלם במנא דכשר למקניא ביה מעכשיו כראוי כתקנת חכמינו זכרונם לברכה על כל הנזכר למעלה וגם נשבע החתן שבועה חמורה בתקיעת כף על דעת המקום ברוך הוא ועל דעת הנשבעים באמת לאשר ולקיים את כל הכתוב עליו בשטר כתובתא דא בלתי שום שינוי ותמורה וערמה ותחבולה כלל ועיקר והכל שריר ובריר ואמת ויציב ונכון וקים

שמעון בן רבי יצחק למשפחת חברוני עד

אברהם בן רבי יעקב למשפחת אפרתי עד

מודה אני על כל הנזכר לעיל

יוסף בן רבי ישראל למשפחת אזולאי החתן

נשואי ישראל כהלכתה

פנינים יקרים

הזן את העולם כולו בחן ובחסד וברחמים. כ' בייטב פנים עפ"י דברי תורו"ט דבבהמ"ז תקנו ברוך אלקינו כי הדין נותן לכלכל כריותיו אבל בברכת התורה תקנו ברכו הוי' כי התורה לא ניתנה אלא בחסדו ורחמנותו על ישראל לא עשה כן לכל גוי, עכ"ד. ולכאורה קשה הלא כתיב נותן לחם לכל בשר פי לעולם חסדו וכן תקנו בבהמ"ז הזן וכו' בחן ובחסד וכו', אבל הדבר פשוט ומוכן כי ודאי שוה"ד לכלכל את כריותיו העושים רצונו אבל כבר אמרו"ל ראית מימך וכו' אלא שהרעותי מעשי וקפחתי את פרנסתי ובכ"ז הקב"ה זן ומפרנס אותם בחסדו וברחמיו וז"ש נותן לחם "לכל" בשר כל"ח וכן הזן את העולם כולו דווקא אפילו לעוברי רצונו זן בחן ובחסד וברחמים עכ"ל.
(לחם רב אות א' ר"ג)

ויקח את שתי נשיו ואת שתי שפחותיו כו' ר"ל דנסה שתי

נשים יש לאדם אחת היא האשה אשר ליצור הכורה

יתפלי לקחת לפרות ולרבות: והנשים היא ששמהו הקדושה

הוא הנפש השכלית אשר נתן הש"ת באדם וכל

תשוקתו אינה רק לעבודת הכורה לעלות לשורש' למקום

מהלכי הפליז * והיא נקראת אשת חיל אשה טוב'

מתני טובה לבפלי שפ"י יכול האדם לבוא למדרגות

גדולות לאין קץ ותכלית' והכוונה בעבודת הכורה

באמת אין לו שום מניעה בעבודתו ית"ש אפילו מאשתו

ממש אדרבה היא ג"כ מסייעתו כמאמרם צרות ה'

דרכי כו' ישלים עמו זו אשה: והם נקראים שתי

נשיו של אדם' וגם יש לאדם שתי שפחות הם הנפש

הבהמיות והי"ס' ושתי אלה הם מניעי' לעבודת

הכורה יתפלה אבל כשאדם מקדש ומטהר עלמו ומשכר

תאוות בגשמיות והי"ס' אזי הכל מסייעין לו והוא

מזלי' יקר מזולל וגם הי"ס' נעש' טוב ועובד ה'

בשני יצריו בי"ע ובי"ס' וגם הנפש הבהמיות המביאה

אותו לתאוות בגשמיות היא מסייעתו כי הוא מקדש

עלמו במוחר לו באחלתו ושתייתו ובכל תנועתו

נמצא הוא מעלי' הכל אל הקדוה' העליוני' חכו ויקח את

שתי נשיו ואת שתי שפחותיו' ואת אחד עשר ילדיו'

רמו להס"א כידוע דהקליפ' הוא י"א בסוד עשתי עשר

יריעות עי"ס' ואת זה לעומת זה כו' ליוכו הש"ת

להקריב י"א סימני קטורת כדי לבטל אותם וכל סגיל

היה יפקד אבינו ע"ה בלדקתו בתולדות המעשים טובים

אשר עשה היה מעלה את הכל לפולמות העליונים

הוא ויעבור את מעבר יב"ק רמ"ז לג' שמות הקדושים

כו' אה"ה אד"ני שמספרם יב"ק חס ג"כ ספי

ועצרת את הנחל היינו נחל הפליז והכו' *

נשואי ישראל כהלכתה

הנהגות טובות מאזימו"ר הרב הקדוש מהו' נפתלי צבי מראפשיץ זצ"ל מה שנתן לאחיו
הרב הקדוש מהו' שמעלקי זצ"ל-יא בעת שנסע ממנו על חתונתו-ב

א' אין לנו שיוור רק התורה הזאת:

ב' להתמיד בלימוד:

ג' העיקר לחזור כמה פעמים מה שילמוד אפ"י ספר מוסר צריך

לחזור כי נעים כי תשמרם בבטנך:

ד' להתפלל קודם שיעבור זמן ק"ש ותפלה:

ה' לקיים ונשמרתם מאוד לנפשותיכם:

ו' שלא ינהג בסיגופים:

ז' לא ירבה במקואות ובפרט בעת החורף:

ח' ללמוד בכל יום איזה ספר מוסר:

ט' להתמיד בספר תנא דבי אלי:

י' לא יפזר יותר מדאי:

י"א להיות תמיד בשמחה:

י"ב להיות לפרקים אצל תלמיד חכם ותו לא:

עד כאן מהרב אדומו"ר הקדוש מראפשיץ:

— — —

א' חתנו של הרה"ק בעמח"ס באר מים חיים עה"ת וסידורו של שבת ועוד

ב' נדפס בספר דברי קדושים דף כ"ט

בארדיאב תרפ"ה

בהוצאת ר' מנשה יחזקאל הארוויץ ז"ל